LEONID W. BACHYNSKY
3425 BROADVIEW RD.
CLEVELAND 9, OHIO, U.S.A.

Український
ВІСНИК

UKRAINSKYJ WISNYK
UKRAINISCHER BOTE

Орган Українського Національного Об'єднання
Двотижневик на правах рукопису

Organ der «Ukrainischen Nationalen Vereinigung (UNO) e. V. Erscheint einmal in 2 Wochen als Privatdruck. Mitteilungsblatt für die Mitglieder der UNO. Geschäftsstelle der Ukrainischen Nationalen Vereinigung, Verlag und Schriftleitung des «Ukrainischen Boten»: Berlin SW 68, Kochstr. 59/II. Fernsprecher: 17 29 05. Verantwortlich für den Inhalt: Tymisch Omeltschenko, Oberstlt. a. D., Kiel, Klinke 16.

Редаґує Колеґія під керівництвом **Володимира Маруняка.**

Відповідальний Редактор: пполк. **Т. Омельченко.**

Zahlkarte: Ukrainische Nationale Vereinigung e. V., Berlin, Konto-Nr. 58 14.

Ч. 3 (127) **Берлін, 27. лютого 1944** **Рік вид. IX**

У стотридцяту річницю

(1814 — 1944)

У темну і жахливу ніч миколаєвської реакції вийшов на шлях тяжкої боротьби проти кріпацтва й царизму, проти соціяльного та національного поневолення за визволення — геній українського народу Тарас Шевченко. Все своє життя він «карався, мучився, але не каявся» і співав гнівні та глибоко-людяні пісні, що не тільки пережили його темну епоху і його ворогів, але що звучать могуче і сьогодня, і на віки-вічні ясними зорями світитимуть українському народові і цілому людству.

Час перед появою Шевченка був надзвичайно небезпечним. Переяславське порозуміння з Москвою докотилося до останнього краю. Гетьманщини та Січі не стало сліду. Політично ми не існували.

У такий час явився Тарас, дитина кріпацької хати, про яку його батько відчув, що з нього вийде «або ніщо, або щось дуже велике». І ця дилема стала питанням не тільки Тараса Шевченка як особи, але вона стала — навіть у свідомості Поета — проблемою цілої нації. Шевченко кинув своє чарівне слово і себе цілого, все своє життя на вівтар Нації.

Поезії Т. Шевченка стали джерелом визвольних ідей, стали ідейним заповітом генія-Поета в національних змаганнях. Шевченко зумів наддати найвищої поетичної вартости творам, що трактують теми політичного змісту в яскравих, ясномовних, виразних образах.

Шевченко — перш за все проповідник національного чину, аж до найбільшої саможертви для Батьківщини.

— «Я так її, я так люблю, мою убогу Україну... За неї душу погублю».

Основне тло, з якого повстає ввесь громадянський світогляд Поета — це глибоке патріотичне чуття. Більшість його творів пересякнута любов'ю до України, до її природи, до всього національного побуту; пересякнута болем за її трагічну долю, безоглядною відданістю її інтересам.

Патріотизм Т. Шевченка — не є лише слова. Всю силу своєї душі вкладає Т. Шевченко, щоби визволити український народ з кайданів лихої ночі. Раз-у-раз бухає в нього лявіна гніву, суду, жалю, віри і пророцьких візій. Цим вогнем він будить мертвих, кличе півживих і навіть ще ненароджених синів України на сполох, бо «м а т и г и н е». Шевченко покликує всіх пильнувати краю і бути собою.

— «Схаменіться, будьте люди!» — «Боритеся — поборете!» — «За правду стать — за правду згинуть!» — «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля!» — «Настане суд!..» — «Кайдане порвіте!..»

Силою свого слова підніс Шевченко затемнену поневоленням свідомість народу та забезпечив безперервність визвольних змагань.

Над усією творчістю Шевченка панує одна думка — думка про український нарід, про його колишню долю, про його сучасне становище, про його майбутнє.

Шевченко відновив національно-суспільні традиції свого народу. На чергу історичних завдань поставив він ідею повного розвитку нації. Це його центральна ідея в усіх його творах. Це його ідейний заповіт, на закріплення якого пішла та ще піде багато праці, багато жертв цілих поколінь українського народу.

Воля, як ідеал національного життя, як засада національної свідомости, що керувала історичним шляхом України — це невмірущий зміст українського національного життя і зміст творів великого Т. Шевченка.

Т. Шевченко — наш ідейний провідник і пророк. З нашої етнографічної маси, його поезії створили націю.

«Кобзар» є рідкісною книгою серед усіх націй на світі. Ніодна книжка не мала такого впливу на народні маси, як «Кобзар», що став українським національним Євангелієм.

«Кобзар» — невичерпане джерело віри в нашу справу, віри наших минулих і грядучих поколінь.

МАЛАНЮК ЕВГЕН:

ТРИ ЛІТА

(1843—1845)

По чотирнадцятьох літах розлуки з батьківщиною здійснюється віддавна наболіла мрія Шевченка, і весну 1843. року він, уже славнозвісний автор «Кобзаря» й «Гайдамаків», зустрічає «на нашій на своїй землі».

Річ ясна, що побачив він не зовсім ту саму «прекрасну й безталанну» Україну, що ввижалася йому з далекої майстерні Брюлова. Це була **дійсність** без жадного серпанку не те, що «байронічного туману», а й без тієї неминучої розпливчастости та ідеалізації, що їх натурально спричинюють віддаль та чужина. Поет зустрівся віч-на-віч **з своїм народом,** зустріч була драматична, хоч зовсім не така катастрофальна, як цього б хотілось творцям і прихильникам теорії про «розчарування в національній романтиці» та про «класове прозріння» поета.

Завжди по-селянському тверезий, він зайвих ілюзій не мав ніколи, надто ж тепер, бувши людиною вільною, освіченою і свідомою історичної трагедії України.

I.

Шевченко ніколи не був ані «очарований», ані «сліпий».

Задивлений у сліпучий міт **своєї** України — без чого не був би поетом — він, одначе, ніколи не втрачав відчуття української дійсности. В умінні утримувати рівновагу між мітом та дійсністю крилася і таємниця його творчости, таємниця його романтизму.

От чому трагічного «зударення» міту з дійсністю в році 1843-му не сталося. Ще в Петербурґу в лютому цього року писав він до Я. Кухаренка: «...на Україну я не надіюсь, **там — чорт ма людей...** Я в марті місяці їду за границю, **а в Малоросію** (sic!) **не поїду, цур їй, бо там, окрім плачу, нічого не почую».** Подібну оцінку української дійсности читаємо теж і в листі до того самого адресата з листопада року 1844, себто по першім повороті поета з України: «Був я уторік на Україні... скрізь був і все плакав, сплюндрували нашу Україну...»

Т. Шевченко

Автопортрет Т. Шевченка з р. 1844. (за власноручним офортом 1860. р.)
Арх. «УВ»

Щодо знання й відчування тієї дійсности в цілому історичному її обсязі, то «мужик» Шевченко не мав собі рівних навіть серед найвищої інтеліґенції тодішньої України. Це знання і це відчування було в Шевченка, перш за все, чинне, динамічне.

Шевченко з його повнокровною, суцільною вдачею не міг сприймати ні безнадійно - мертвих «полей сладкого песнопенія», ні меланхолійно - замогильних Гребінчиних «если би» та «тогда би», яко все ж таки «благоденственної» в останніх її висновках, історіософії.

Він міг би той історичний і геополітичний фатум України проклясти враз з її «малоросійською» дійсністю, міг би «відцуратися» тієї «Малоросії» зовсім, міг би виїхати закордон, щоб і там творити Україну-міт... Але погодитись з тою дійсністю, заспокоїти себе найбільш навіть «раціональною» ідеологією чи історіософією, хоча б вона найвлучніше ту дійсність виправдувала і обґрунтовувала, — він не міг. Не вмів.

Цілком свідомий страшної віддалі між «своєю» Україною і реальною «Малоросією», він з усім надхненням поета, з усім запалом своєї вогненної натури намагається **заповнити** ту історичну й соціяльну порожнечу, що побачив на батьківщині. Він намагається оживити гоголівські мертві душі української шляхти і розкрити очі ошуканій кріпацькій масі, себто сполучити й оживити спаралізовані елементи нації, вдихнути **історичне** життя в завмерлий національний організм. Завдання з «раціонального» погляду — абсурдальне. «Москалі зовуть мене ентузіястом, сиріч дурнем... Нехай я буду і мужицький поет, аби тілько поет, то мені більше нічого і не треба...» Більш-менш так само, вже ніби заздалегідь предбачаючи прикрі для поета наслідки його намагань, думали і шляхтич - історик М. Маркевич («...а як чорт підтиче тебе гетьманувать та на старшин гукать з мазепинською булавою, тоді, Тарас, не плач: московською дужою рукою... поб'ють ще й плакать не дадуть...»), і свояк поета Варфоломей («буває, що за правду принудять за девятими воротами гавкнути...»).

«Аби тілько бути поетом», «нехай і мужицьким», цебто в тодішній Україні — **живим** національно, і він зможе відшукати й показати дорогу «рабам незрящим, гречкосіям». Він зможе й мусить знайти історичний вихід із шляхетської мертвоти та сліпої «гайдамацької» безвиходности з чорної дійсности, що в ній «Україна навіки, навіки заснула».

«...Хто ватажком
Піде перед вами,
Хто проведе? Лихо, діти,
Лихо мені з вами!..
...Піду синів випровожать
В далеку дорогу.
Нехай ідуть, — може, найдуть
Козака старого».
(«Гайдамаки»).

Отже, перше завдання поетове — зв'язати розірвані в «малоросійській» дійсності **доби** української історії. Цієї відповідальности своєї свідомий був не тільки сам поет. З неї здавали собі справу і побратим Куліш («нам, що взялись **протирати очі** землякам!..»), і такий земляк, як професор московського університету О. Бодянський («напишемо дещо тому завзятому петербуржцю, як його дразнять — Кобзарю, чи **проводирю** усіх нас» — 9. VII. 1844).

Так соціяльно - кріпацька, сказати б, «класова» свідомість Шевченка, зумовлена його походженням, переіточується, в міру духового його зросту, в свідомість вищу і ширшу, в свідомість **національно-державну.** Ця свідомість врешті знаходить напрочуд просту і в тій простоті та всенародності своїй геніяльну формулу:

«В своїй хаті — своя правда,
І сила, і воля».

Найяскравіший період цього процесу, що його початки вже відчувалися раніше («Іван Підкова», «До Основ'яненка»), цілком виразно припадає в житті Шевченка саме на 1843—45 роки, цебто на той період його творчости, що з нього залишився зшиток, затитулований поетом **«Три літа».**

Ці три літа були, безперечно, зенітом поетичної творчости **національного** генія.

II.

Закінчена ідеологічна концепція циклю «Три літа» не з'явилася раптом, як несподіване «откровеніє». Її попередили роки шукань, самотніх мук і вагань, роки висвободження від може й нетривких, але натуральних

у звільненого чужими людьми юнака — ілюзій.

Дещо юнак той здоровим розумом своїм завжди твердо знав. «Переписав оце свою «Сліпую» та й плачу над нею: який мене чорт спіткав і за який гріх, що я оце сповідаюся **кацапам черствим кацапським словом»** (підкр. Шевченка). Дещо тривожно відчував: «...це правда, що окроме Бога і чорта в душі нашій єсть ще щось таке, таке страшне, що холод іде по серцеві, як хоч трошки його розкриєш». І ще: «мене тут і земляки, і не-земляки зовуть дурнем... але що я маю робити? Хіба ж я винен, що я уродився **не кацапом** (підкр. Ш-ка) або не французом?» Але він ще немов би вагається в головному: «Що нам робить, отамане-брате: прать проти рожна чи закопатися заживо в землю».

Ще забагато було перечулености, зрештою природньої у «сироти на чужині». Мінорний мотив цієї перечулености проходить мало не через увесь «Кобзар» 1840 року, залишаючи, напр., на «Катерині» яскраву печать романтичного сентименталізму.

Та й посланіє до Основ'яненка, помимо знаної інвективи («Смійся, лютий враже...»), закінчується меланхолійно - безнадійно. Праця в Академії, майстерня Брюлова, зрідка театр, ресторан чи літературний салон Гребінки, листування й самота — це коло його петербурзького життя.

Виїзд на батьківщину коло це розриває, розширює його, а зустріч з українською дійсністю розв'язує вагання і хутко кристалізує віддавна наболілі й уже готові до сформулування думки та ідеї.

У сентетичній поезії, що творить ліричний вступ (а подекуди й підсумок) до циклю «Трьох літ» і носить той самий заголовок, Шевченко з болем стверджує:

«Невеликії три літа
Марно пролетіли...
А багато в моїй хаті
Лиха наробили...
Висушили чадом, димом
Тії **добрі** сльози,
Що лилися з Катрусею
В московській дорозі».

Згадує дальше про інші теми своїх ранніх творів і, ніби перевертаючи нову сторінку свого життя й творчости стверджує:

«І я прозрівати
став потроху...
Кругом мене, де не гляну,
Не люди, а змії...
І засохли мої сльози,
Сльози **молодії.**
І тепер я розбитеє
Серце **ядом** гою,
І не плачу, й не співаю,
А вию совою».

Так Шевченко сам одзначив свій перехід од «кобзарської» молодости до суворої мужности, до гіркого досвіду зрілого віку. Характеристичне, що крізь гірку супокійність тих віршів та іронію кінцевих рядків («благоденствіє, указом новеньким повите») бренить ніби передчуття катастрофи 1847. р. Цілий же цикль «Три літа» зовсім не випадково замикається «Заповітом»).

Образ «не люди, а змії», беручи під увагу Шевченкову термінологію («будьте люди» і людина, яко «образ Божий»), звичайно, в першу чергу треба віднести до «земляків» типу отого **Гнучкошиєнко-'ва,** увіченого в передмовах до «Гайдамаків» та другого, невиданого «Кобзаря», — «земляків», що їх Шевченко надто добре пізнав у Петербурзі. Але здається, що образ цей, в своєму часі, міг обіймати і не самих земляків.

Згадати хоча б, як петербурзька критика зустріла «Кобзаря».

Занадто гордий і національно-живий був Шевченко, щоб дуже перейматися «однодушним глумом» і шовіністичним сичанням» «ліберальної» російської преси. Але рецензії такого предтечі сучасних ідеологів СССР, як славнозвісний «западнік» і «лівий» Бєлінський, що нюхом доброго критика і переконаного імперіяліста відразу оцінив шевченківську небезпеку для Росії, не могли не зробити на душу Шевченка певного враження і не дати поетові цінної науки про «ліберальну Росію». Ця наука підтвердила Шевченкові те, що він національною інтуїцією давно відчував, і стала йому в пригоді при зформулуванні його світогляду, що такий закінчений вираз знайшов у циклі «Трьох літ».

Відношення поета до Росії, як державної конструкції, та москалів, як господарів її, визначалося вже назавжди, і жадних «ліберальних» чи «класових» ілюзій щодо «спільного (з росіянами) фронту» боротьби з «царатом», Шевченко, якщо й мав їх змолоду, по 1840 році вже не мав. «Царат» був лише найяскравішим образом-символом Росії-Імперії, особливо Росії Миколи І, цієї «живої піраміди злочинів», що спиралася на «шостистах тисячах органічних машин з баґнетами» (Герцен), країни, де «можна рухатися й дихати не інакше, як тільки з царського дозволу або наказу» (Кюстін). Ґеніяльний поет, прозріваючи кріз миколаївський режим **вічну** істоту кожної Росії, пророче ствердив, що його «дума-пісня»

«Упаде колись на землю
І притчею стане
Розпинателям народів
Грядущим тиранам».

Отож у «Сні» й «Кавказі», як ніхто перед ним і після нього, розкриває поет механізм імперії і дає ґеніяльну аналізу **психології** російського імперіялізму: «нам тілько сакля очі коле: чого вона стоїть у вас, не нами дана?»

Росію треба було «громадою», «одностайне й односердне» валити **цілу,** разом із символом («царем»), а не лише сам символ, як це тепер з великою витратою енерґії, часу й паперу стараються нав'язати Шевченкові совітські дослідники. Звідсіля — прокльони в «Чигирині» й «Розритій могилі» Богданові і регабілітація Мазепи. Тільки на тлі доби, коли і чужі, і свої всіляко вихваляли Богдана за «возсоединеніе», а з Мазепи робили «злодея», — можна оцінити тепер всю революційність ідеологічного кроку поета, всю далекозорість його історіософічних поглядів.

III.

Схаменіться! будьте люди,
Бо лихо вам буде...
...Настане суд...
(Посланіє...)

Крім ідеологічного прозріння конечним було «стати людьми», внутрішним моральним подвигом стопити «людей» в «громаду», осягнути в умовах реальної України «одностайність і односердність» чи, вживаючи ще більш характеристичного й глибокого виразу Шевченка, — **«вміти** панувати» (Іван Підкова).

Який же «людський матеріял» побачив Поет на батьківщині?

Відповідь на це знаходимо передовсім в деяких фраґментах **Посланія** — центральнім творі **Трьох літ,** в вельми важливім посланії **Гоголю,** в цілим ряді поем з соціяльно-побутовими описами, врешті в писаних пізніше на засланню артистично-хибних прозових творах. Але найліпшу й найконкретнішу відповідь на це запитання дасть нам творчість і **особистість** трагічного сучасника Шевченка — Гоголя.

Вже в новелах **Миргороду,** в зниженім і душнім їх світі, в здеґрадованих і зредукованих до напів-тваринного стану постатях «недолюдків», в їх поза-життєвім істнованні — дає Гоголь ґротесково яскравий і в цілій своїй фантастичности реальний образ суспільно-національного стану України початку XIX ст. На тлі соняшно-богатої країни, серед руїн бурхливого минулого западають в смертельний сон маєтки й хутори решток козацької й гетьманської еліти. **Енеїда** Котляревського — це останній пізний цвіт тієї української шляхетчини, що вже сама себе пародіює й травестує. В своїм розкладі вона розпадається на дві частини: одну втягає Петербурґ — «атєчество» Розумовських, Безбородьків і Трощинських; друга — підупадає, потрохи розчиняється в закріпаченій реґіональній «Малоросії» — «родінє» з її Наталками-Полтавками, «наськими» звичаями й піснями, з її буттям, що звужується в побут, який **заховує,** одначе невиразні, хоч і досить міцні ремінісценції історично-культурного життя. З соціяльних відпадків цього процесу повстає кошмарна ґалерія **Мертвих Душ.**

Цвитарна тиша історії залягає над поконаною країною. Якщо цю тишу іноді розтинає шум, то це або музика балю в маєтку, або пекучий плач кріпацької біди, або п'яний галас бенкетів, де національно-скалічені й морально-скарловатілі «славних прадідів великих правнуки погані» роблять те, що можуть - їдять, п'ють і бавляться «перебиранням дівчаток». «І досі нудно, як згадаю»..писатиме Поет на засланню про клясичний тип такого «презазятого патріота». Звичайно, трапляються виїмки. Іноді на тих бенкетах п'яне натхнення щось збуджує і «мочеморда» підносить тоаст «За українську республіку»... Але хміль зникає і необережного гірко протверезує слідство і буцигарня.

Так — «нагорі». На долі — придушене тягарем напів - мертвої шляхти і остаточно затиснуте обценьками кріпацтва — многоміліонове селянство. Воно живе чим далі, тим більш «самовистарчальним» своїм життям. Про його минуле співають йому кобзарі (живе, але **незряче** сумління нації) і підтримують в ньому, в часі, коли на нього переходить **історична** відповідальність за націю, — тяглість історичної пам'яти. Твердо законсервований традиційний побут, міцно вкорінені тисячолітні норми народньої моралі, зв'язані з магією пісні — життя й праця, врешті неприступна для зовнішних чинників — мова, ось зачароване коло, що ним селянство окреслило себе і бороніться перед нечистою силою винародовлення, боронючи тим самим перед загибелю **цілу** націю.

Зроджений з лона цього селянства геніяльний національний Поет сам писатиме пізніше в передмові до невиданого в р. 1847 нового збірника поем, т. зв., «зшитка ч. 3.».

«...Прочитали собі по складах **Енеїду** та потинялись коло шинку та й думають, що от коли ми вже розпізнали своїх мужиків. Е ні, братіку, прочитайте ви думи, пісні, послухайте, як вони співають, як вони говорять між собою, **шапок не скидаючи** або на дружньому бенкеті, **як** вони згадують **старовину і як вони плачуть...»**

Отже нащадки величного минулого обернулися в перевертнів, диваків і мочеморд. Герої Трої «козацько-руської» травестувалися в героїв «перелицьованої» **Енеїди,** а запорозька Іліяда в ліпшім випадку — в гоголівського **Тараса Бульбу,** в гіршім — в понуро-патологічну «жабомишодраківку» Іванів Івановичів з Іванами Никифоровичами. **Пародія й комедія** робиться в українськім письменстві найулюбленішою формою. Осмішування власної історії, власного народу, його культури й мітів — при одночасній присутности сталого персонажу — безконкуренційного **Москаля-Чарівника,** — це був проклятий психологічний шлях філоросійського ренеґатства. Це був шлях гоголівщини взагалі і самого Гоголя, що **сміхом** намагався обґрунтувати і «осолодити» свою самовбійчу ідеологію, довідавшись аж вже перед смертію, яким **гірким** і отруйним був той сміх в дійсности. «Сміховинка на московський кшталт», як називає **Енеїду** Шевченко, при всій своїй історично-об'єктивній вартости, носила в собі надто зловісне насіння...

«...Як появився Котляревський із своїм Енеєм, усі зареготали.. і той реґіт був найстрашніша **проба** нашому писаному слову українському... Це він глузує з наших звичаїв, з нашої батьківщини... в його Еней про рідну матір перед громадою такі речі говорить, що хоч втікай з хати».

Так вторує кріпакові Шевченкові — «кармазинник» Куліш, один з тих небагатьох, що національно вратувалися і стали при Шевченкові як перша когорта політичного відродження серед мертвої тиші українського лєтарґу і гоголівських чаклувань.

«Ти смієшся, а я плачу» — пише в посланії до Гоголя Шевченко. Це — закінчена формула відношення до української дійсности синів одного народу, що перебував найстрашнішу з криз, які знає історія. І в цім «плачі» разом з «ними» (з «мужиками») вже не було солодких зітхань Гребінки й Квітки, не було «благоденствія» олеографічної «Малоросії» й замогильного «сміху» Гоголя. Цей плач був **протестом.** Був обудженням національної пам'яти **(Розрита могила, Чигирин, Суботів),** був зрушенням важкого закляття **(Великий Льох),** був вибухом свідомості ошуканого народу **(Сон, Кавказ),** врешті «роздертям мальованої **завіси,** про яку згідно говорять Куліш і Костомаров, прометеїстичним показом чорної української дійсності і «запаленням поетичного світла», при якім, мовляв Куліш, **«стало видно по всій України, куди з нас кожен мусить простувати».** (Лист III з хутора).

Цей «плач», що пізніш, пройшовши крізь полум'я гніву, тужавіє і обертається в крицю національної зброї, проходить по Україні очищальною грозою, тамує процес національного розкладу, спалює суспільний непотреб, відділює мертве від живого і стоплює благодатю любови тих, що «схаменулися» і «стали людьми», в зародок ограничної гієрархії нації.

Так започаткував Шевченко в **Трьох літах** нову добу української історії, новий історично-національний процес, що триває з перервами вже біля віку, потужніючи з кождим століттям.

Тому то свій центральний твір з циклю **Трьох літ,** що є найповнішою ідеологічною синтезою цілої творчости Шевченка, Поет з свідомістю тієї відповідальності, що на неї можуть собі дозволити лише геній й пророки, присвятив **«і мертвим, і живим і ненародженим,»** утверджуючи тим історичну тяглість і несмертельність української нації на всі потомні часи.

РІЗНЕ ПРО Т. ШЕВЧЕНКА

НЕДАВНОЗНАЙДЕНІ АВТОГРАФИ Т. ШЕВЧЕНКА

1. Текст уривку: **«Тихе поле...»** написав Шевченко на берегах аркуша паперу, на якому були написані переклади Шевченкових творів рос. поетом М. Курочкиним: — «Два стихотворенія Т. Шевченка в переводѣ Ник. Курочкина. І. Дума.

Тихе поле ижъ хрокнула
Анъ заридало потрясъ
тугу журбу та ту неволю
Чизе мою руську пронесло.

Фототипія цього уривку та перекладів творів Т. Шевченка вперше опубліковані в академічному виданню його творів: — «Повне зібрання творів Тараса Шевченко Поезії. Том другий (1847—1861). Державне Літературне Видавництво. 1937. В редакції В. Затонського та А. Хвилі; між ст. 256—57.

2. П-нею Г. Чикаленковою знайдено у відділі рукописів публічної університетської бібліотеки в Женеві між паперами А. Ерменжара (A. Herminjard), швейцарського історика реформації, близького знайомого М. Репніна.

Фотографічна копія цього листа на 59 рядках також історія його знайдення зберігаються в «Музеї Визвольної Боротьби України» в Празі.

Шевченко й княжна Репніна

(Епізод із першої подорожі Шевченка на Україну)

...В тім самім 1843 р., коли Шевченко поробив знайомости з усякими мочемордами [гурток Віктора Закревського — Ред.] зазнайомився він і з родиною князів Репніних. Як оповіла вже в час своєї старости княжна Варвара Репніна, Шевченко від першого разу зробив на князів Репніних дуже симпатичне враження. Він держав себе скромно, просто, але з великою гідністю; в нім не було ні змагання чванитися своїм поетичним покликанням, ні бажання підігруватися під загальний тон. Зразу він був дещо здержаний, але простота й сердечність, що панували в гостинним домі князів Репніних, вплинули на нього користно: його змішання проминуло, навпаки, відчуваючи, що його оточують добрі люди, котрі симпатизують із ним, він очевидно осмілився, завів оживлену розмову й трохи не того самого дня почав співати українські пісні, сяко-тако акомпануючи собі на фортепіяно. А відомо, що Шевченко по-мистецьки співав українські пісні й що його спів викликав глибоке враження. Згадуючи про спів Шевченка, княжна Репніна говорила, що цей спів здивував її своєю глибокою щирістю, що м'ягкий, пронизаний сумом голос Шевченка поневолі переймав наскрізь душу.

Перший раз приїхав Шевченко до Яготина за понукою дідича-мецената Грицька Тарновського, що замовив у Шевченка копію з портрета кн. Репніна, а привіз Шевченка до Яготина приятель Репніних, дідич О. Капніст, що в нього тоді наш поет гостював. Другий раз заїхав Шевченко в Яготин у жовтні 1843 р. й цим разом прожив там до 9 (21) грудня; нарешті, третя його гостина, тягнулася від 23 грудня до 10 (22) січня 1844 року. Крім згаданої копії він малював іще портрети малолітних дітей кн. Василя Репніна, брата Варвари, а також два портрети самої княжни Варвари.

Репніни, що зуміли злучити в собі родовий аристократизм із духовим аристократизмом, із високими ідеями й почуваннями, відразу потрапили оцінити внутрішню вартість Шевченка й з огляду на неї поставити нарівні з собою бувшого кріпака. «Зокрема зайшов Шевченко в приязнь із прегарною й розумною донькою князя, Варварою Миколаєвною, що не дбаючи на суспільні пересуди, сміливо протягнула йому руку через соціяльну прірву, яка їх розділювала, й стала близьким другом, сестрою й втіленим сумлінням поета» — каже М. Стороженко. (Н. Н. Стороженко: Перші чотири роки ссилки Шевченка. «Кіев. Старина». т. XXIII).

Менше — більше характеризували подібно, як Стороженко, аж до 1916 року й інші дослідники життя Шевченка його відносини до княжни Варвари Репніної. Повну ясність у характері відносин Шевченка й княжни Репніної вніс щойно в 1916 р. рос. дослідник Гершензон, видавши низку матеріялів до цієї справи.

В першу чергу надрукував він лист княжни Репніної з 27 січня 1844 р. до свого батька Шарля Ейнара у французькім ориґіналі й російськім перекладі. Познайомившися з Ейнаром в часі свого перебування за кордоном у Женеві, княжна Репніна листувалася з ним, шукаючи в цім листуванні моральної піддержки й розв'язки пекучих життєвих питань. До нього й зверталася княжна Репніна з сповіддю про велику подію в житті свого серця. Початок знайомости Шевченка з княжною Репніною неначе вихоплений з роману...

Автопортрет 1843. г.
Арх. «УВ»

— «Раз у минулім році, в липні, — писала княжна до Ейнара, — я вийшла до парку з мамою; була правдоподібно шоста година; вона була в своїм великім капелюсі з абажуром, як завсіди, а я не дивилася навколо, так що ми не запримічували, що діялося на небі. Ми не перейшли й ста кроків, як зустріли Капніста з якоюсь незнайомою мені людиною. Капніст говорить нам: — «Авжеж збирається сильна громовиця, погляньте на небо». Дійсно великі чорні хмари, здавалося, готові були зірватися над нашою головою. Одначе мама не піддавалася: може ми ще вспіємо обійти луку... Поки йшли ці переговори, надтягнула й зірвалася буря, пішов густий дощ, Капніст схопив мамину руку й побіг, я хоробро йшла за ними кроком, а незнайомець зостався... Коли ми прийшли додому, Капніст вернувся до парку за своїм знайомим; я вийшла на мамин балкон і швидко побачила, як вони верталися наскрізь мокрі. Капніст, що оселився у нас на частину літа за для свого хорого сина, попросив дозволу провести свого знайомого, маляра, у вітальню, щоб показати йому картини; очевидно дозвіл дано й в тій хвилині я щойно довідалася, що це артист-маляр і поет, причім навіть більший поет ніж маляр, і що називають його Шевченком. Запам'ятайте це ім'я, дорогий учителю, воно належить до мого зоряного неба. Увечері Капніст один прийшов до чаю й з тим чарівним виразом, котрий робить його гарним наперекір його поганости, взявся оповідати нам про Шевченка, про його ориґінальність, про те, що він поет навіть у своїх зовнішних рухах».

Щоб дальше оповідання княжни було для Ейнара зрозуміле, вона подала короткі життєписні вісти про Шевченка, перенесши його місце уродження до Чигирина, «що грав видну й славну ролю в історії України й був столицею Богдана Хмельницького, одного з гетьманів і героїв України. «Закінчивши, що Тарас уродився в бідній селянській хатині, княжна писала далі таке, що свідчить, як глибоко перейнялася вона долею Шевченка: — «Цей початок дуже гарно підходить до біографії поета, але та селянська хатина не була подібна до хатин кантона Во, і той селянин, котрому його жінка вродила сина, не був Кошаром; це був бідний кріпак. Ви, благородний сину вільної країни, ледве чи можете зрозуміти в усім його об'ємі страшний змисл цього слова. Цей то хлопчик Тарас і є геніяльний поет Шевченко, котрого змочив дощ у Яготині. О, дорогий учителю, жадне перо не здатне змалювати протилежність цих двох слів, що їх я ніколи не зважилась би поставити поруч себе, колиб писала про це не вам, — а й тепер моя рука не така тверда, як звичайно. Ці два слова: Шевченко й кріпак, о жах! Господи! де ще так потрібні людині віра, надія, переконання, що треба все зносити з любови до Бога, як у цім нещасливім краю?»

«Словом у чотирнадцятилітнього Шевченка не було ні матері, ні батька, зоставалася при житті тільки мачуха лиха, як сливе всі мачухи. У нього були три сестри й два брати. Він утікає — зразу до Вільни коло того часу, коли вибухла польська революція, потім до Варшави, опісля до Петербурґу. Тут він без провідника доривається до знання й проковтує його уривками, без ладу, але страшне ім'я завсігди тяжить на нім. Тут притрапилася страшенна річ — я не можу оповісти про неї коротко, — і ось кілька малярів і один із наших поетів, Жуковський, зацікавилися ним і викупили його. Який сором! О Господи! Хай би я мала

ЗАГАДКОВИЙ «КОБЗАР» 1844 РОКУ

Цілими ешелонами, в простих дерев'яних скринях вивозили з Києва большевики найцінніші скарби музеїв, архівів, бібліотек. Десь в Уфу, а може й далі помандрували незвичайно цінні та рідкісні збірки «інкунабул», тобто первісних видань книжок. Помандрували й автографи та рукописні копії творів Шевченка, а серед них **великий том у сп'яновій прикрашеній золотом оправі — прекрасно ілюстрований рукописний збірник віршів Поета, датований 1844 роком.**

Численні (бо понад 80) старанно, ніби для друку, виконані ілюстрації, орнаментальні початкові літери та кінцівки після кожного твору підписані відомим художником-ілюстратором Башиловим та його родичем графом Яковом де-Бальменом.

Хоч пізніше, під час аренту і допитів 1847 році, Шевченко намагався заперечити свої близькі зв'язки з названими ілюстраторами, відомі рядки «Кавказу», присвячені «Іскренньому моєму Якову де-Бальмену», та самий зміст ілюстрацій свідчать протилежне: серед останніх досить часті портретні змальовання молодого Шевченка (до речі: незвичайно оригінальні!), наприклад, відома з репродукцій постать замріяного поета, оточеного тінями своїх гайдамаків.

Текст збірника свідчить про ще тісніші зв'язки виконавців з автором, а разом з тим робить ще більш загадковим його призначення. На перший погляд це ніби копія надрукованих уже на той час українських творів та збірок Поета — «Кобзаря» 1840 р., «Гайдамаки» 1841 р. і «Гамалії» 1844 р., але копія виконана чомусь **латинсько-польськими** літерами під загальною назвою **«Wirszy T. Szewczenka».** Проте, порівнюючи копію (зроблену, можливо, тим же де-Бальменом) з друкованними виданнями, помітимо, що переписувач відновлює цілі рядки і строфи, викреслені в друку царською цензурою. Так відновлено цілий розділ у вірші «До Основ'яненка». Так само відновлено сповнені гарячого патріотизму рядки «Тарасової ночі».

Нарешті, поодинокі поправки, відновлення цензурних купюр (наприклад, у «Гайдамаках») і дописки на вільних сторінках рукопису, зроблені самим Шевченком, прямо вказують на безпосередню участь Поета в складанні цього збірника, ніби цілком підготованого до друку.

Які ж завдання ставили собі Поет та його приятелі, переписуючи українські тексти латинськими літерами? Може таким способом вони намагалися формально уникнути обвинувачення в передрукові з боку купця Лисенкова, якому незадовго перед тим Поет мусів продати у «вічну власність» «Кобзар» 1840 р. і «Гайдамаки»? Абож це була спроба обійти цензуру, що ставала дедалі все більш суворішою до Поета?

Одне тільки ясно із самого складу рукопису: Поет намагається видати **повну збірку своїх творів** — підсумок попередньої поетичної діяльности. Таку збірку під назвою «Поезія Т. Шевченка, том І», він проектує надрукувати й після повороту із заслання, в 1858 і 1859 рр. Проте обидві спроби зазнали невдачі.

Збірник 1844 р., що так і лишився в рукописному вигляді, починає довгу, сповнену пригод мандрівку: серед інших паперів історика Миколи Костомарова збірник цей з 1847 р. на довгі роки потрапляє до рук миколаєвських жандармів, далі таємно переховується в приватних охоронців рукописної спадщини великого Поета. Востаннє вже за большевиків, його ледве врятовано з приватної «колекції» жида Вайсблята. І от влітку 1941 р. почалась остання, можливо, найнебезпечніша, мандрівка нашого столітнього ювілята далеко на схід.

М. Г.

ВЕЛИКА І ВІЧНА КНИГА — «КОБЗАР» Т. ШЕВЧЕНКА

Юрій Липа: НОТАТНИК. Новелі. Том II., ст. 10—13. 1936. «Народній Стяг».

(Уривок).

«Коваль Супрун»... Якось, риючись у чамайданчику студента, він витягнув звідти грубий томик львівського видання «Кобзаря».

— Що це? — запитався цікаво.

Замісць відповіді кооператор прочитав йому вірш звідти.

— Це заборонено, — це писав наш селянин. Тільки великий селянин.

Супрун хвилинку нічого не говорив, мовби затаїв віддих...

— Дайте мені це, — сказав.

Вхопив в обидві долоні книжку і так вийшов, утік від усіх.

Три дні і Мотя, і Фрося спиналися по драбині на горище і ставляли там миски з їжею, і щодня забирали їх недоторкнутими. Мотя і Фрося прислухалися: було чути тільки, як шелестіла суха солома, як хтось проказував слова, як хтось зітхав жалісно і стогнав, як ранений у саме серце...

...Студент обудився зляканий: дійсно, зашуміло вгорі, хтось біг по горіщі, сягав драбиною униз, і вибіг у ніч, кричучи жалібно й здавлено: — «Ох, Боже ж мій, Боже! Боже ж, мій Боже!»

Студент зрозумів:

— Це Супрун.

І раптом велика голова і пів плеча чорною сильветою залягли світанковоясне, відчинене вікно. Супрун нерівно дихав в цьому вікні.

Студент сів на ліжку: він чув близько віддих велитенського тіла селянина.

— Усе знаю, — сказав коваль сухим, горячковим голосом.– От де обман, — додав, дріжучи, — вони приспали нас ці вороги, ці морди покровавлені. От де обман! От де обман! — І відірвався від вікна:

— Обудять Її окрадену? — говорив у сінях, — і в огні Її обудять, — повторював входячи до світлиці. Хтож обудить? — спитався з притиском і станув над студентом.

Сіріло вже і його було видно: високого в білому полотнянику, з затисненими кулаками, страшного. Говорив, проклинав, трасся, врешті вхопив обидві руки інтеліґента в свої великі шаршаві долоні:

— Як їх узять? — крикнув.

— Кого?

— Тих ворогів, ті морди покровавлені.

Студент сів, підтягнув під себе, під сорочку ноги, і зітхнув, як нянька перед питаннями дитини.

— Наукою, — сказав, визволив з під простирала руку і зробив рух мов відчиняючи двері.

— Наукою, — сказав за ним трохи здивовано, трохи згірдливо коваль.

— А можеб теж люшнею попробувать? — і розпружив широкі плечі.

— Не поможе люшня, — говорив студент, — треба багато вчитися. І трохи невиспаним голосом почав говорити про книжки, їх силу, про можливости освіти, авторитетно подавав назви книжок, адреси книгарень, свою адресу.

Супрун сів і слухав уважно. Був трохи прибитий тим, що почув.

— А щож, — шепотів ледви чутно, — а щож, будем і вчитися. Як треба, — щож — треба... Я можу все, — як треба, — я можу все зробити.

Майже не слухав рівної, докладної оповіді кооператора про науку, — сидів, поклавши долоні на сухі коліна, і повторював потихеньку своє «щож, коли треба».

За кілька днів кооператор виїхав, зоставивши «Кобзар» і свою адресу Супрунові.

ТВОРИ Т. ШЕВЧЕНКА В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Твори видатного українського письменника не раз перекладались на німецьку мову. Інтерес до Т. Шевченка в Німеччині почався вже віддавна. Початок зробив молодий талановитий тірольський поет **Йоган Обріст,** що учителював на початку 70-х років XIX століття в Чернівцях і познайомився з українським письменством. В 1870 року він видав книжку з докладною біографією Т. Шевченка і з перекладами німецькою мовою кількох його творів («Гамалія», «Іван Підкова», «Тарасова ніч» тощо). Правда, ця перша спроба була не досить вдалою. Сам Обріст розумів хиби своєї роботи і вважав своїм завданням заохотити істориків літератури до дальших студій над творчістю Т. Шевченка.

1877 року вийшла прекрасна розвідка про Т. Шевченка відомого письменника Карла Француза. Француз визнає українського співця національним генієм.

Справою перекладу творів Т. Шевченка на німецьку мову займався також Іван Франко. Його переклади мають чимале літературне значіння.

ШЕВЧЕНКОВІ ВИДАННЯ В ЧИСЛАХ

Шевченкові твори — найбільш поширені між українцями, бо вони постійно для нас актуальні. Тому й не диво, що ці твори мали в нас досі найбільше видань зпоміж творів усіх наших письменників. Якже представляється тираж досі виданих окремими виданнями творів Т. Шевченка. Директор львівського Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка, Володимир Дорошенко, що цій справі присвятив спеціяльну увагу в статті «Шевченко в цифрах», яка друкована була у великій його праці — «Бібліографія Шевченкових творів» каже, що наклад окремих видань творів Поета досягає (в 1938 р.) 4.923.440 примірників, тобто пересічно трохи більше як 10.300 прим. на кожне видання, (10.343), або річно близько 50.000 прим. Ці відомости подані за час від появи першого видання «Кобзаря» в 1840 до р. 1939-го. За тих сто років видано було всього — 476 різних видань, з того в Наддніпрянщині — 348 (73%), в Наддністрянщині — 81 (17%), а закордоном — 47 (10%).

На Шевченкових виданнях яскраво позначилося переломове значення року 1917-го. Отож до революції 1917 Наддніпрянщина дала 159 видань Шевченкових творів у накладі — 1.112.050 прим. Наддністрянщина — 45 видань (наклад 121.100), закордон — 17 видань (наклад 56.000), разом до революції 1917 року було 221 видань Шевченкових творів у накладі — 1.279.150 примірників. Після революції 1917 року на Наддніпрянщині було видано 189 видань у накладі — 3.305.320 прим., в Наддністрянщині — 36 видань (наклад — 131.470), закордоном — 30 видань (наклад — 147.500), разом було по революції 1917 року 255 видань Шевченкових творів у накладі — 3.644.290 примірників.

Рух Шевченкових видань не йшов по одній лінії зросту. Він то сильно зростав, то знову підупадав. Залежало це від різних умовин, в першій мірі від політичних, що впливали на зріст або упадок числа й тиражу. І так: в часі від 1860 до 1882 року було 13 видань Шевченкових творів у накладі 49.000 примірників. В роках від 1883 до 1904 року було 46 видань у накладі — 418.220 примірників. Між 1905 і 1914 роками було 93 видання з накладом — 620.300 прим. 1915—1916 роки: 1. видання (10.000), роки 1917—1918: 57 видань (582.500 прим.), роки 1919—1924: 21 видання (155.000 прим.), роки 1925—1930: 74 видання (1.443.520 прим.), роки 1931—1938: 37 видань (1.188.000 прим.).

Найбільше Шевченкові твори появлялися: в Києві (115), Львові (61), Чернівцях (4 вид.), Ужгороді (2), Харкові (72), Одесі (17), Полтаві (7), Катеринославі (7), Петербурзі (84), Москві (9), Берліні (1), Відні (4), Ляйпціґу (14), Празі (13), Женеві (6), та в багатьох інших містах на Україні та закордоном.

Найбільше мав видань «Кобзар» — 112, тиражем у 1.600.450 примірників, коли до цієї цифри додати ще 21 загальну збірку Шевченкових поезій, виданих під іншими наголовками, з накладом 307.130 прим., тоді матимемо 133 видання з накладом 1.906.580 примірників.

НЕВІДОМИЙ МАЛЯР — Т. ШЕВЧЕНКО

Неодному з нас буде ніяково признатись, що чував тільки загально про малярство Т. Шевченка і що й досі не має про цю царину його творчости виробленого, сталого погляду. Проф. Дмитро Антонович у великій праці своїй пробує пояснити всі ті **причини, через які наші погляди про Шевченка-маляра такі невиразні,** незадовільні, навіть фальшиві та спізнені. Хто з нас знає, що акад. Ол. Новицький, який 25 років досліджував малярську творчість Т. Шевченка, нарахував у своїй монографії з 1914 року — 650 плястичних творів Поета?.. Мало було у нас професійних малярів, які би залишили по собі такий великий дорібок...

А коли згадати коротке життя Т. Шевченка, роки злиднів і неволі — можна зрозуміти, з яким запалом Поет не лише писав свої поетичні твори, але й рисував та малював...

Аж дивно якось, що лише по вісімдесять і кількох роках по смерті Великого Майстра наш загал може мати вперше і докладно познайомиться з його малярською творчістю на підставі репродукцій і загальнодоступної монографії названого проф. Д. Антоновича, виданої яко том XII-й у Варшавському Науковому Інституті.

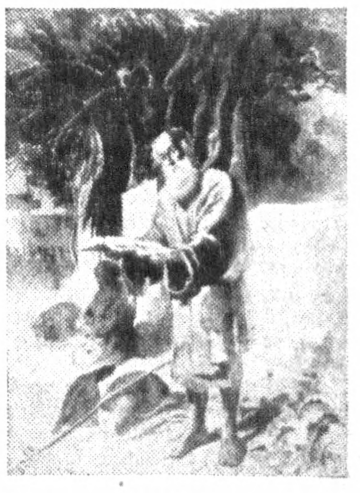

Т. Шевченко. Старець на кладовищі
Арх. «УВ»

Може ще дивніше те, що сотні образів та рисунків Поета, порозсипуваних по світі за його життя, таки зберігалися, дарма що думки про їх вартість зовсім тому не сприяли, щоб їх зберігати як дорогоцінність. У неодному випадкові тут допомогла Шевченкові — малярева слава Шевченка-поета, з життя якого ставали цінними та зберігалися навіть зовсім звичайні, буденні предмети...

М. Р.

ШЕВЧЕНКО ТА ЙОГО РІДНЯ

Ми знаємо, що Шевченко був кріпаком і лише щаслива доля — величезний талант художника, слова і пеналя — допомогла йому визволитись з неволі. Але в Шевченка була велика рідня, що зоставалась ще в кріпацтві. І Шевченко ціле життя своє клопотався сам і просив своїх приятелів (напр., Варвару Репніну), щоби вони допомогли йому викупити родину з неволі. Але родина була велика, а знову ж пан Фльорковський багато грошей хотів, колиб відпустив їх на волю з землею. А грошей в його не було — після смерті цілу спадщину Шевченка оцінено лише в 115 рублів і 15 копійок — що робити?.

Ціле життя своє мучився Шевченко тим, багато тої муки й страждань відбилося в його віршах, листах та інших творах — і лише перед самою смертю таке визволення сталось завдяки Товариству Допомоги Письменникам.

Але ж того мало було для Шевченка, що любив увесь український нарід, а нарід той стогнав в панському ярмі... І ось крім його творів, що є невмирующими свідками його боротьби з тим злом і неправдою, згадаємо сценку, записану його знайомим, Черненком, який навідав недужого Поета за пару день до його смерті... Скоро тільки Черненко увійшов до Шевченка, то він замісць звичайного привітання запитав:

— «Ну, що... є? .. Є вже? .. Є маніфест?»—і глянувши у вічі Черненкові, зрозумів яка має бути відповідь і промовив: — «Так нема? .. Коли ж воно буде...» — і кинувший

яку-небудь владу, я знаю, що я зробила би!»

«Так нарешті він став людиною для інших! по істоті він був людиною давно, проходячи через гори нечуваних страждань. Він став малярем за радою одного чоловіка, що зайнявся ним, і поетом тому, що ним народився».

Все це й багато іншого довідалася княжна Репніна вже після того, як познайомилася з Шевченком. Опісля вона поїхала з батьками до Седнева, маєтку Лизогубів. В часі їх неприсутності Шевченко знову був в Яготині, в брата княжни Варвари та її братової, щоб подивитися на портрет кн. Репніна роботи Горнунга, бо в Шевченка замовили дві копії цього портрета. «Від'їзджаючи, він обіцяв іще раз приїхати на два тижні — писала далі княжна в листі. Потім ми вернулися й раз увечері в жовтні входить мій брат разом з паном, що його він тут же й представляє моїм батькам: це був він. Опісля брат говорить: — «Ось моя сестра». Я пригадала йому нашу першу зустріч під дощем кілька місяців тому й ми розбалакалися. Він показався мені простим і невибагливим. Він відразу став у нас своєю людиною, одним із тих, котрі такі догідні на селі, кого приємно бачити у вітальні й кого можна зоставляти одного, не боячися, що він образиться дрібницею. Глафіра очевидно очарувала Шевченка: він ще не був закоханий, але міг закохатися при першій добрій нагоді. Тут приїхала моя сестра. Кілька днів потім по її приїзді я довідалася про смерть мого дорогого Хрущова; найближчого дня я захорувала на цю невралгію, про котру вам писала; вісім день я не виходила з моєї кімнати. Протягом цього часу Шевченко прочитав одну зо своїх поем і всі дами були в захопленні. Я знову появляюся на обрію— він спочутливо розпитує про моє нездоровля, я знов бачу його що дня — він мені подобається — але спокійно, саме так, як це могло й повинно було бути. Глафіра подавньому— його сонце, а вона держиться просто й з тактом. Раз увечері він пропонує прочитати нам свою другу поему під наголовком «Слепая». Сестра зосталася з мамою; ми не хотіли, щоб в її присутности читалася річ, котра нагадувалаб їй про стан її очей. І ось він починає читати. О колиб я могла передати вам усе, що я пережила в часі цього читання! Які почування, які думки, яка краса, який чар і який біль! Моє обличчя було все мокре від сліз і це було щастям, бо я мусілаб була кричати, колиб моє хвилювання не знайшло цього виходу для себе; я відчувала болісний біль у грудях. Після читання не сказала нічого; ви знаєте, що при всій моїй балакучости я трачу від хвилювання здатність говорити. І яка м'ягка, чаруюча маніра читати! Це була захоплююча музика, що співала мелодійні вірші на нашій гарній мові, здатній усе висловити. Пізніше, коли я могла говорити, я сказала йому:

— «Коли Глафіра продасть свою першу картину й віддасть мені ці гроші, як вона обіцяла, я замовлю за них золоте перо й подарую вам його».

Перед сном я так гаряче молилася, я так пристрасно любила увесь світ, я була така добра, — боюся, навіть ліпша, ніж є в дійсности!

Шевченко зайняв місце в моїм серці, я часто думала про нього, я бажала йому добра й бажала сама зробити йому добро, притім при моїй палкости, — зараз і можливо найбільше. Потай і без свідомости цього я відчувала заздрість ізза того, що він більше звертав увагу на Глафіру. Моя радість була може занадто доброю, сум починав ставити недобрим. Одного вечора він пустував,

Княжна Варвара Репніна.
Арх. «УВ»

гнув теревені й плів дурниці. Побачивши його раз великим, я хотіла завсігди бачити його великим; я хотіла, щоб він був незмінно святим і осяяним, щоб він ширив правду силою незрівняного таланту, — й хтіла, щоб це сталося через мене. О хитросте й лукавство «я», цього ненаситного «я», котре не хоче вмерти й котрого я не в силі сміливо вбити!— Я говорю йому: — «Чи можливо, щоб вам, котрому дано бути настільки добрим, давало вдоволення стати тим чим ви є тепер. Того дня, коли ви нам читали «Слепую», я так гаряче молилася за вас! «Тут він схопився, вхопив мою руку й поцілував її; нема що вам казати, чи це зробило мені вдоволення. Це було зайве вітрило, щоб приспішити бистрий біг мого човна. Минає ще кілька днів і я довідуюся від мами, котра вже не покидала своєї кімнати, що на одній весільній вечірці [я вже говорила вам, що нігде так не люблять бавитися, як у нас] Шевченко мав слабість випити більше, ніж треба було. Неначе гострий ніж проколов моє серце. Треба покарати його за це — але як? .. Перед тим я взялася переписати йому вірші; і ось я покористувалася цим і додала там кілька алегоричних рядків, що їх хочу вам тут переписати. На однім боці листа написано: — «Небагатьом дала доля ліру й сопілку, але ті, котрі мають серце, люблять вслухуватися в бряжчання співців, що захоплені або жалібно співають, і у відповідь за їх золото є у них для власників високого таємна молитва й щирі бажання, і вони [ті, котрі мають серця], чекаючи в будущині прегарного, вигукнуть: бідна Оксано! (це — ім'я героїні поеми) люди тебе погубили й твій поет забуває тебе!» На другім боці листу написано: — «Ангел-хоронитель поета сумно літає над його головою, обтяженою грішним сном. Він припинив свій лет, його погляд повний болісної любови. Він прикриває його крилами— й молитва, що її можуть зложити тільки мешканці неба, котрі осягнули вповні те, що є оглядання божества,—виривається з уст його за повіренне йому начиння, в котре Творець влив стільки прегарного! Гріх і згіршення стараються похитати начиння й чиста, золота течія на самім краю готова виточитися з нього й бути проковтненою болотом розпусти. ... Гаряча сльоза впадає є очей ангела на серце поета — вона його пропалила й обновила: він не погибне! І розкаяття окривається білим одягом, як невинність».

«Це — лихий переклад того, що я написала Шевченкові по-російськи; але вам чейже не потрібний мій стиль, а мої думки—про них переклад дасть вам поняття. Коли він прийшов до обіду, я віддала йому копію його віршів і сказала, що в ній є ще щось, що я написала; він подякував мені. Увечері, проти всякого сподівання, мама вийшла до чаю до вітальні; це радісно схвилювало мене. Я взялася за панчішку, що її плету для вас; він почав підсміхуватися над моїм непоетичним зайняттям; потому він почав говорити про різні речі; річ зайшла про сліпого поета Козлова, Глафіра принесла його твори й він прочитав нам звідти кілька уривків так сердечно, з таким щирим захопленням, що очарував навіть маму. В тій хвилині, коли треба було йти спати, я на хвилинку залержалася в вітальні після всіх, буцім то для того, щоб узяти якісь книжки, й запитала його, чи він гнівається на мене; він відповів: ні, й подякував мені, але таким голосом, який мене не переконав. Найближчого дня він не з'явився. Так минуло чотири дні, — йому завсіди носили обід у його кімнату; я мучилася, думала, що образила

терпке слово, Шевченко закрив лице руками і впавши на ліжко, тяжко заридав...»

Таких щирих, дружніх сліз не так то багато бачив український нарід на своїм тяжкім, підневольнім житті.

ШЕВЧЕНКО НА ПОЛТАВЩИНІ

Широким степом, моріжком біля битого шляху йде низька людина. А степ навколо, як те море... Хвилюється тирсою сріблистою, набігає на далекий курган і відкочується до шляху, до ніг людини, наче говорить їй: «Ти любиш мене і я ввесь твій, падаю тобі до ніг...»

Зеленою Полтавщиною, там, де тече Ворскла, Сула і Псьол, мандрував навесні 1843 року Тарас Григорович Шевченко.

Що звабило поета на Лівобережжя? Крім визначних історичних пам'яток, які він з такою любов'ю відтворював на своїх офортах (Полтавський собор і будинок Котляревського, Густинський манастир під Прилуками, Михайлівська церква і збудований гетьманом Мазепою Вознесенський собор у Переяславі), привабили його на Лівобережжя більш свідомі освічені українці. Пояснювалося це тим, що в ті часи на Правобережжі освічені люди-поміщики були поляки або сполячені українці, що до національної української справи ставилися вороже, або в кращому випадку, холодно.

Найчастіше бував Тарас Григорович на Пирятинщині в містечку Яготині в маєтку князя М. В. Рєпніна, з дітей якого змалював він чудовий портрет. З дочкою Рєпніна, Варварою Миколаївною, його єднала щира приязнь і повага. І після від'їзду з Яготина Тарас Григорович ще довго не припиняв листування з нею. Але, на жаль, ці листи пропали, як розказують працівники Полтавського краєзнавчого музею, куди після революції 1917 року перевезли деякі речі з маєтку Рєпніних. У підвалі будинку Рєпніна яготинськими «скарбошукайлами» була виявлена металева скринька з тими листами. Але яготинці зацікавилися не змістом цих надзвичайно цінних для української літератури та історії листів, а... папером, і покрутили його на цигарки.

На Петра 1843 року у старої поміщиці Вільхівської в маєтку Мосівці на Пирятинщині з'їхалося понад 200 гостей з околишніх губерній. Байкар-пирятинець — Євген Павлович Гребінка, привіз сюди і нашого Кобзаря. Зупинилися вони у кімнаті Афанасьєва Чужбинського і вона зараз же сповнилася по береги прихильниками співучого «мужика». Але старезна господиня довго після того вечора не могла збагнути, що це за знаменитість була у неї в гостях.

В описах сучасників найбільшою славою в Україні користувався після Сорочинського ярмарку Ільїнський Ярмарок у Ромнах. На ньому можна було почути чудові старі гайдамацькі думи, пісню про Морозенка і, взагалі, все те, що так любив Тарас на рідній Україні. Тому з такою радістю саме на Ільїнський Ярмарок він приїздить у Ромни із сином полковника Свічки, відомого паливоди Лівобережжя. Між іншим, цього свіччиного сина він у жарт називав «сальним недогарком», бо його батько розтринькав і пустив за вітром величезні свої маєтності. Тут же у Ромнах великий поет був надзвичайно захоплений грою відомого нашого Соленика у ролі Чупруна з «Москаля-Чарівника».

Пробувши деякий час у Ромнах, Шевченко вирушив на Хорольщину, де й зупинився в селі Веселому Подолі у поміщика Аркадія Родзянки. У Аркадія Родзянки була неабияка бібліотека світової та української клясичної літератури, і, він взагалі вважав себе «поборником» українського красного письменства. З перших же відвідин поета, Родзянко почав читати йому свої незграбні вірші, які так набридли Тарасу Григоровичу, що він змушений був виїхати від гостинного «літератора» до його брата, Платона Родзянки.

У розквіті своїх творчих сил, таланту й задумів Шевченко побував також і у Переяславі восени 1845 року, де гостював у свого приятеля А. О. Козачковського, якому присвятив згодом своє відоме «Давно те діялось...» Але коли через 14 років, перед будинком Козачковського спинився візок, і з нього вийшла сивовуса та лиса людина у білому пальто, Козачковський ледве пізнав у ній свого старого приятеля-поета — так змінило Тараса Григоровича десятирічне заслання.

Часто бував поет у Миргороді і в Миргородському повіті в селі Мар'їнському у поміщика Лук'яновича. У Золотоніському повіті Шевченко гостював у селі Прохорівці у свого приятеля професора Михайла Максимовича.

Особливо цікаві відомості маємо про перебування поета на Лубенщині і в самих Лубнях.

Після перебування в селі Мосівці у Вільхівської, рівно сто років тому, Шевченко приїхав з поетом-лубенцем Олександром Степановичем, Афанасьєвим-Чужбинським в його маєток в село Ісківці на Лубенщині. Було це влітку року Божого 1843. З села Ісківець Тарас Григорович з господарем їздив знайомитися з навколишніми поміщиками. Як розповідає у своїх мемуарах Афанасьєв-Чужбинський, Шевченко скоро розчарувався у лівобережних поміщиках, хоча мав на них великі надії перед подорожжю. Особливо ж подіяла на нього сцена в одного поміщика, прізвища якого, нажаль, Чужбинський не згадує. Коли Шевченко прибув з Чужбинським на обід до цього поміщика, слуга-кріпак саме задрімав у прихожій. Помітивши це, господар збудив його... ляпасом. Поет ледве стримався, щоб не вдарити негідника, й, обурений, вийшов геть, дарма, що господар благав його повернутися.

У тих же Ісківцях Шевченко був і в 1843 р. восени, в серпні або вересні, коли заїзджав проїздом від поміщика Лук'яновича з Миргородщини. В той час він читав Чужбинському свої нові твори, між іншим, «Івана Гуса» і багато розпитував господаря про Кавказ, звідки той щойно повернувся. Останнє наводить Чужбинського в його мемуарах на думку, що вже тоді в наболілому серці поета виношувався його майбутній монументальний «Кавказ».

Пройшло століття... На зеленій Полтавщині десь у чебрецях степів широких загубилися сліди Великого Кобзаря. Загубилися спогади про нього, старі люди повмирали і лише по деяких селах можна зустріти сивого пасічника, який з гордістю скаже: «В нашому селі був Тарас». А таких, на жаль, мало. Низка лихих для України років витравили з пам'яті гордощі і святині українського народу. Але ми певні, що з отого маленького зернятка спогадів, з кількох скупих, але гордих і теплих слів згадки сивоусого нащадка запорожців, виросте під лагідним українським сонцем скристалізований образ Великого Кобзаря. Бо ж із малого, але чистого й прозорого джерела, пливе у широких берегах повноводна річка.

Олександер Дамаскін.

ОСТАННІ ПРОВОДИ

Смерть Тараса Шевченка глибоко вразила та схвилювала найширші кола українського громадянства, а найбільше тих, що його знали особисто. Смерть кобзаря України відчули також чужинці, серед яких Поет мав багато особистих приятелів і знайомих. Тим більше болючою була смерть Т. Шевченка для його товаришів по перу, по роботі, як Пантелеймона Куліша. В особі Тараса Шевченка Куліш втратив свого найблищого приятеля, доброго друга ще з молодих літ, товариша по спільній праці в Кирило-Методіївському Братстві та зі спільного перебування у в'язниці.

Над домовиною Поета виголосив Куліш прощальну промову, в якій, між іншим, сказав такі слова: — «Ти зоставив нам один заповіт, Тарасе. Будь же певен, що ми цей заповіт виконаємо, ми не звернемо з дороги»...

Т. Шевченко завжди хотів покинути ненависний йому Петербург і вернутися на Україну, за якою так тужив. Але не суджено було йому вертатися живим, лише тіло його мали приятелі ведвезти в Україну, над якою вже, мабудь вітала його душа. Надійшов цей момент... Коли домовина Кобзаря була поставлена на катафалк, всі стояли мовчки, прибиті горем. Тоді промовив знову Куліш:

— «Що ж це ти, батьку Тарасе, від'їзджаєш в Україну без червоної китайки, заслуги козацької? Ні один вільний козак не сходив з цього світу без цієї останньої чести!..»

Після тих слів домовину Т. Шевченка покрили червоною китайкою. Потім перевезли її в Україну, де поховали в могилу біля Канева, на Чернечій горі.

НА МОГИЛІ ПОЕТА ХРЕСТ ЧИ НЕ ХРЕСТ?

— ...Хрест!

— Ні, не хрест!

— А я вам кажу, що це справжнісінький хрест!

— А я вас запевняю, що ви страшенно помиляєтесь!

Потомлені довгою суперечкою опоненти замовкли. З мокрих лобів стікав піт. Волосся розкуйовдилось. Після короткої павзи розмови відновились:

— А чому ви думаєте, що це не хрест?

— А чому ви кажете, що це хрест?

Ця дивна розмова **дійсно** відбувалась у 1937 році **протягом декількох місяців.** Спеціяльна комісія, виділена ЦК КП(б)У, розбирала важливе питання:

— Якщо подивитися згори, з пташиного польоту, на будинок меморіяльного Музею, спорудженого на могилі Т. Г. Шевченка, то це буде хрест чи яка інша геометрична фіґура? Сказати б, більше політично благонадійна?

1933 року київським архітекторам—художникові—професорові В. Г. Кричевському та П. Ф. Костиркові замовили проєкти меморіяльного Музею на могилі Т. Г. Шевченка. Коли окупанти побачили, що в проєкті застосовано елементи українського мистецтва, вони знавісніли:

— Це петлюрівщина!

Окупанти затвердили лише той варіянт, у якому національних елементів було як найменше. Але здійснення навіть цього проєкту всіляко гальмувалося. Систематично затримувалися гроші на будівництво, вносилися зміни в проєкт, нарешті заборонили відпускати залізобетон та інші матеріяли.

СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ, Ст., акад.

ЧИРИГИН

Поема написана 19. лютого 1844. р. в Москві. Там був тоді Шевченко в Бодянського й у Щепкина, якому й присвятив поему (крім того «Пустку» й «Неофіти»), бо Щепкин, як знаємо з листу гр. Толстої з 2. січня 1858. р., це був найщиріший його приятель, у якому Шевченко високо цінив живу поетичну натуру, великого артиста й великого чоловіка, з яким побувати й поговорити було Шевченкові найбільшим щастям.

З Бодянським звела Шевченка до купи така справа. Ще з початком 1843. р. Шевченко задумав зовсім самостійно, хіба може під вражінням Штернберґових рисунків, привезених із України, видання «Живописної України», в котрім то виданні бажав показати людям «останки нашої України». «Я її намалюю», пише Шевченко в квітні 1844. р. Бодянському, «в трех книжках: у першій будуть види чи то **по красі своїй,** чи то **по історії** прикметні, в другій — теперішній людський бит, а в третій —

Український танок

Foto «Atlantic»

його, хотіла робити що-небудь для нього, й боячися писати йому, бо це, як здається, цілком не вдалося, взялася плести для нього вовняну шарфу; вовну дала мені мама. Нарешті моя братова, в котрої він снідав [влітку й в осени вона займала в нас флігель, що не притикає до великого дому], сказала йому, що я думаю, що він на мене гнівається. Він відповів, що навпаки, й увечері прийшов до нас. Не було нікого крім Глафіри, Тані [сестри Глафіри], мене та його, бо панна Рекордон не рахується, зокрема коли говорять по-російськи. Я привиталася з ним, віддала йому шарфу та сказала, що боялася, чи не гнівається він на мене. Коли забрали чай, панна Рекордон відійшла й ми зосталися в чвірку; він почав гнути теревені і я сказала йому, як жаль, що він зоставив свою самотність тому, що він говорить стільки дурниць; після цього настала повна мовчанка, ніхто й не пробовкнув ні слова. «Тихий ангел пролетів» — сказав Шевченко; це — російська приповідка, що означає загальну мовчанку. — «Ви вмієте розмовляти з ангелами,— сказала я; розповідьтеж нам, що вони вам говорять». Він схопився з місця, побіг за каламарем, вхопив листок паперу, що лежав на столі, й почав писати, потім подав мені цей папір, говорячи, що це — присвята до одного твору, котрий він вручить мені пізніше. На листку написано ось що в гарних і мелодійних віршах по-російськи, а це значить принадно й солодко: «В пам'ять 9. ноября (в цей день я написала йому ту вимівку):

Душе с прекрасним назначеньем
Должно любить, терпеть, страдать,
І дар Господній — вдохновенье
Должно слезами полівать.
Для вас понятно ето слово...
Для вас я радостно сложил
Свої житейскіе окови,
Священнодействовал я снова
І сльози в звукі переліл.
Ваш добрий ангел осеніл
Меня безмертними криламі
І тіхоструйними речамі
Мечти о рае пробуділ».

(Це присвята до рос. поеми Шевченка «Тризна» (Безталанний), присв'яченої княжні Репніній. — Ред.).

«Він передав мені листок, я перечитала; чиста й солодка радість наповнила моє серце, і колиб я піддалася почуванню, що порушило мене, я кинуласяб йому на шию. Але я сказала собі: треба подумати; щоб виграти час, я другий раз перечитала вірші, потому схопилася з місця, — він в той час ходив по кімнаті, — я сказала йому: — «Дайте мені ваше чоло», і поцілувала його чистим поцілунком тому, що це зраблено в присутності Тані й Глафіри. Вечір, що зачався так неприємно, закінчився чудово. На другий день я оповіла мамі все з виїмкою поцілунку.»

«Дальші дні поплинули спокійно, він увесь час був зо мною відкритий, але без усякої вимушеної елеґанції або залицяння, без усякої сентиментальности; ми навіть не подавали одно одному руки при привітанні. Він від'їхав з моїм братом до Андріївки й напередодні його від'їзду я дала йому молитву, що в ній висловлялося те, чого я бажалаб для нього. Він вернувся через десять днів, протягом котрих я багато думала про нього, й усе по-російськи; я не могла тоді писати жадною іншою мовою, я не могла розібрати, що відбувалося в мені — ось чому я вам не писала. Нарешті вони вернулися. Ми сиділи за чаєм, коли він увійшов у кімнату; Капніст був у нас; побачивши його, я схопилася на весь зріст, але запримітивши, що він звертає до мене загальний поклін, я сіла на своє місце з дуже неприємним почуванням. Він, і мій брат говорили завжди дурниці, нарешті по одній нестерпній дурниці брата я вискочила на канапу, перейшла за спиною Капніста тому, що я була замкнена з обох боків, стрібнула на підлогу й пішла до мами, котрій я сказала, що Василь і Шевченко гнуть такі теревені, що я не можу більше видержати. Багато пізніше, коли батько вже положився, Василь прийшов до мами й моя братова покликала мене назад до вітальні, бо Шевченко читатиме свою нову поему, ту, котру він присвятив мені. Я була так невдоволена ним, що не хотіла йти; вона мені сказала: — «Йдиж, та це для тебе». Я пішла. У вітальні були тільки поет, Капніст, Ліза, Таня й Глафіра, — більше нікого. Капніст запитав мене: — «що з вами?» Я сказала, що я погано настроєна. «Треба старатися перемогти себе». Шевченко почав; я була в такім настрою, що мені хотілося все бачити поганим; але я знову була переможена. О, який чудовий талант даний йому! Я не могла здержати ридання, Капніст мовчав, Ліза так само, Таня була сливе розбита, Глафіра закам'яніла. У мене блестіли очі, обличчя горіло. Капніст покликав до себе Шевченка, що зупинився було передо мною, — й тут цей милий Капніст, котрий увесь — серце, почав розбірати та обговорювати поему, хотів показати себе холодним, розумним, рішучим, але це йому не вдалося. Шевченко віддав мені зшиток, увесь писаний його рукою, та сказав, що до цього рукопису належить іще портрет автора [Це портрет Шевченка з пером в руці — ред.], який він і вручить мені завтра. Я подякувала йому дуже здержано, все відбувалося якби поза мною; я сказала, що дам щось йому. На другий день приїхала княгиня Кекуатова [Ш. в 1847 р. намалював її портрета — ред.], а що яко гостя у нас вона не бажає бачити нікого з чужих, то мені довелося на увесь час узяти її на себе. Я скінчила переписувати моє писання, що його не можу вам перекласти тут, бо це булоб занадто довго; мене щось штовхало писати цю річ, я не могла здати собі справи — що. Воно має наголовок «Девочка» [це частина повісті про себе]. Це сливе докладна історія мого серця, розділена на 4. доби: 12 років, 18, 25 і 35 і на закінчення — одинока могила. Коли настав вечір, я післала своє писання Шевченкові у вітальню. На другий день я його не бачила ізза княгині Кекуатової, але братова й Глафіра сказала мені, що він був похмурний і дуже дивний, і що він відійшов зараз після чаю. Я була в мами разом із княгинею Кекуатовою, тут мені принесли записку; вона була від нього. Я не можу післати вам її перекладу тому, що в мене її випросив Капніст, що увесь цей останній час був для мене вашою тінню. Я не хотіла читати цієї записки при Лізі Кекуатовій; розмова зайшла про те, що я написала: справа в тім, що я була така дурна, що прочитала це Лізі Кекуатовій. Мама сказала мені: — «Я заздрісна; мені одній ти не читаєш своїх писань». І хоча мамі я менше всього хотілаб прочитати те, що я написала, але що я волію наосліп кидатися в січу ніж вичікувати й розмірковувати, то я пішла за своїм бруліоном і перечитала це нещасливе писання нашвидку й так кепсько, як читає панна Рекордон. Мама похвалила стиль, і більше нічого; але на її обличчя найшла тінь та, котру я так добре знаю і котра завсігди стискає мені серце.

— На другий день мама нічого не сказала, одначе її обличчя зберігало той самий вираз. Вона горяче бажає, щоб із нею були щирі. а сама замкнена у високій мірі. Знаючи це, я подумала: щоб розсіяти її неприємне почування, прочитаю їй записку Шевченка. Це зовсім не був любовний лист, але записка, де поетично висловювалася пошана перед моїм душевним болем і гіркість свідомости, що його талант занадто слабий, щоб висловити почування, котрі порушили його після читання мого рукопису. Я читала цю записку, як дурепа, я була дуже рада, коли скінчила. Що я передбачала, те й сталося. Мама була цілком зайнята цим, але хотіла, щоб розмову я почала. Вона мені сказала багато вірного й гарного про те, що я занадто легко пускаюся в сердечні вилиби; я сміливо відповідала їй, що Шевченко для мене не чужий, що я дуже люблю його і вповні йому довіряю. На це вона сказала мені, що говорите те, що я говорила, — безсоромність... О Боже! у неї є слова, що палять і вивертають серце! Я, що так люблю правду, буцім то зрадила правду, розводячися про страждання, більшої частини котрих я цілком не досвідчила! Чи не страшно, що мама так мало знає! неначеб я досвідчила

історію». Серед роботи в академії Шевченко працює пильно над малюнками для «Живописної України». У квітні 1844. р. були вже готові три естампи, між ними: **«Дари Богданові і українському народові»** (в Чигирині 1649), в котрім то малюнку Шевченко представив ту хвилину з історії України, «як то по **славних** побідах Хмельницького — із Царграда, із Варшави і Москви прибули посли з великими дарами єднати Богдана і народ український **уже вольний і сильний».**

В лютім 1844. р. був, отже, Шевченко в Москві, очивидячки, на те, щоб **із своїм історичним порадником** Бодянським, який до історичних малюнків мав писати історичні розвідки, все докладно обговорити.

На підставі цих певних біографічних фактів можемо набезпечно сказати, що поема **«Чигирин»** стоїть у найтіснішому зв'язку з малюванням **«Дарів Богданові і українському народові»,** та з розмовою Шевченка на цю тему з Бодянським.

На Чигирин Шевченко вже раніше звернув свою увагу. У **«Гайдамаках»** вкладає він в уста благочинного слова: «Кругом **святого** Чигрина сторожа стане з того світу, не дасть **святого** розпинать». Він знав і без розмови з Бодянським, що Чигирин був столицею гетьманів України від Хмельницького, аж до Дорошенка, що його гетьмани будували, що там вони панували, і що як би вони встали та подивились тепер на нього, то заплакали б тяжко, бо «не пізнали б козацької слави **убогих руїн»** (Свято в Чигирині). «У славному-преславному місті Чигирині» гетьманів вибирали. Можемо Шевченкові повірити, що Чигирин це здавна «друг його єдиний», він йому святий, Шевченко прикладав до Чигирина великі надії, що з нього вийде визволення України з московської неволі («над Чигрином мітла простяглася, застогнала гора над Чигрином» — **Великий Льох),** і тому не диво, що він «на його руїнах сльози проливає».

Отже ми не помилимося, коли скажемо, що ця **найкраща хвилина** з історії України, малюванням якої Шевченко саме займався, а з другого боку повний **занепад України,** який бачив на власні очі вже 1843. р., як про це знаємо хочби з листів до Кухаренка... а далі факт, що про його «єдиного друга», про «святий Чигирин», про його «святу славу», про «славне-преславне місто Чигирин», що «гетьмани його будували», де гетьмани панували, **«ніхто** й слова не промовить»..., та що він **«спить** повитий жидовою, прославши степи, ліси і всю Україну»... — оцей контраст збудив у поетові «думки прокляті», які «рвуться **душу запалити, серце розірвати»,** які найшли бодай участи вираз у поемі **«Чигирин».**

Які ж це думи?

Це хочемо тут розібрати.

Поет свідомий того, що «над землею летять літа», і що наслідком того бувають **на землі** всякі переміни («Дніпро висихає, розсипаються могили...»), та що врешті «все на світі гине». Він це розуміє, це річ природна. Але щоб **«святая** слава» Чигирина «як пилина линула..., в хмарі пропадала» — того так природно вияснити собі поет не може. Бо слава — це **етична** цінність, а такі цінности в **етичному** громадянстві повинні завжди бути **святі.** Він уже і в поемі **«До Основ'яненка»** сказав: «все гине — слава не поляже»! Таке, як бачимо, переконання Шевченка вже здавна.

Що тільки так поет це розумів, і що він докладно відріжняв природний, фізичний занепад від морального занепаду, бачимо із слів: «а я **юродивий** на твоїх руїнах **марно** сльози трачу... **Заснула** Україна». Якби вона морально не заснула..., то і святая слава Чигирина не линула б як пилина..., в хмарі не пропадала б, і Чигирин не був би старцем **малосилим,** і поета самого ніхто не вважав би **юродивим** за те, що він на руїнах Чигирина сльози проливає, тай не проливав би поет цих сліз марно. Але Україна так заснула, що для таких моральних цінностів у неї не було вже найменшого змислу, найменшого чуття, тому й поета вважала вона юродивим за зовсім марно з її становища витрачені сльози.

Отже природно вияснити таке з'явище етичного занепаду не можна. Має воно інші причини. І поет їх аналізує. «Лине (святая слава Чигирина) як пилина, в хмарі пропадає».

1. «за вітрами **холодними»,** з причини, наслідком вітрів, через вітри холодні, т. зн. вітри **з півночі, з Московщини.** Під образом вітрів холодних, ... малює поет політику Московщини, звернену на те, щоб як пилина линуло і в хмарі пропадало все те, що сяк чи так нагадувало б колишню славу Чигирина й України. Чудовий поетичний малюночок. Московщина противна, ворожа тій славі, вона її скрізь нищить. Такий погляд подибуємо в Шевченка частіше, особливо в **«Розритій могилі», «Великім Льоху», «Суботові», «Ой, чого ти почорніло»** і т. д.

2. Друга причина того з'явища є властиво тільки наслідком першої, але вона лежить у самих уже українцях. Це те, що **ніхто** й слова не промовить... про того старця **малосилого,** ніхто й не покаже, де він стояв...» — **ніхто з українців,** бо все гнеться перед силою Московщини, всі бояться про Чигирин хоч би на сміх згадати.

Ніхто не гавкне, не лайне,
Неначе не було мене...,

так, що й тут треба би дорозумітися: неначе не було його, цебто Чигирина. Отакий страшний моральний занепад українців.

Це явище викликало дуже часто справедливе обурення в Шевченка. Н. пр., у **«Юродивім»:**

А ми дивились і **мовчали,**
Та **мовчки** чухали чуби —
Німії, подлії раби
Капрала п'яного...

Або в «Сні»:

А братія **мовчить** собі,
Витріщивши очі,
Як ягнята: — Нехай, каже,
Може, так і треба! і т. д.

Від такого морального занепаду, який тепер падав поетові в очі скрізь, на кожному кроці на Україні, линє він знову своїми думками в часи святої слави Чигирина. Не так воно колись було на Україні. І вказує на безперечні історичні факти, що **ми,** цебто український народ, предки наші колись не мовчали, а за таку дорогоцінність, за святую славу боролися з ляхами, різалися з ордами, лили свою кров і здобували **волю.** Ми колись, отже, були інакші, дорожили такими етичними цінностями, як слава і воля.

В дуже живім, високо поетичнім образі управи ниви - України («засівали», «поливали», «скородили») малює нам поет завзяту боротьбу українського народу зі своїми сусідами за волю, боротьбу на два фронти, зазначуючи словом **«ми»** безперервність поколінь народу аж дотепер, і почуття історичного зв'язку минулого з теперішністю в народньому житті. Чому ж ми тепер не такі, як були наші предки? — Бо на так добре зораній, справленій ниві **уродила рута,** що сталась волі нашої отрутою. Знов незрівняний поетичний багатомовний образ...

Щоб цей символ усім став цілком ясний у свойому значінні подружжя, порівняймо це місце з думки Шевченкової **«Ой, умер старий батько»:**

Ой, піду я в гай зелений, посажу я **руту;**
Якщо зійде моя рута, останусь тута:
Прийде милий в мою хату хазяїнувати,
А як же ні, — то я піду доленьки шукати.
Посходила тая рута, в гаї зеленіє —
А дівчина сиротина **у наймах марніє...**

Котрій дівчині зійде рута, то їй прийде милий у її хату хазяїнувати. З рути плетуть у нас весільні вінки. Правда, буває й таке, що рута зійде-зеленіє, а дівчина-сиротина в наймах марніє. Чого не буває на світі, особливо в таких делікатних справах, як подружжя. Бувають же подружжя й нещасні. Отака то нещасна рута вродила й Україні, що вона в наймах марніє, а в її хаті Москаль хазяїнує. Отак то воля України отруїлась — нещасним **подружжям України з Москалем.** Тут бачить Шевченко корінь усього лиха. Відси то :

1. **руїни** Чигирина, що над ним поет **марно** сльози тратить, так що його самого мають за юродивого... За юродивого мають поета ті «ніхто» (й слова не промовить, ніхто й не покаже...); усі вони вважають поета придуркуватим, бо він у **їх розумінні марно** сльози тратить... Тут поет тільки тонко іронізує. Він же сам глибоко переконаний, що **зовсім не марно** він сльози тратить, а «плаче — просить святої **правди** на землі», та що від того його плачу таки правда встане! Він глибоко вірить у чарівну силу свого поетичного слова, своїх сльоз. — Руїни Чигирина треба розуміти в конкретнім, але і в переноснім змислі, як руїни України, і щонайменше Гетьманщини в цілости.

2. Наслідком подружжя з Москвою «заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю запвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила, а дітям надію в степу оддала». Приглянься добре цьому могутньому образові. Прогноєне в калюжі, в болоті серце стало дуплом **холодним.** Серце, що звичайно уважається за огнище гарячої любови до рідного краю, до всього рідного, до народу, за огнище найвищих етичних поривів, стало холодне до всього того, до всього доброго, так що там, як у холоднім дуплі, могли тепер загніздитися аж гадюки, вороги, ворожі настрої, ворожі замисли до рідного краю, до рідного народу, до всього доброго.

Не повинні ми при тім спускати з ока, що в цім образі Шевченка Україна виступає, так би сказати, **активно,** вона начеб-то сама в калюжі, в болоті серце **прогноїла,** гадюк **напустила,** дітям надію в степу **оддала.** Це згоджується також з образом — **«Уродила** рута», так що поет тим зазначає, що подружжя України з Московщиною зчинилося **з доброї волі України** й наслідком того й усе інше, увесь той занепад моральний, який поет бачив на Україні, відбувався немов з доброї **власної** волі.

Від такого образу мороз проймає душу. В таку страшну моральну пропасть пірнула самохіть Україна!

Але, що ще гірше, це

3. те, що Україна **«дітям** надію в степу **оддала»...** Із цих слів Шевченка я вичитую, що Україна дітям немов сказала: не майте, діти, **не робіть собі ніякої надії на волю** (саме на **волю,** бо — **«волі** нашої отрута»!), так що діти **росли** без надії, в **дітей,** цебто в сучасного Шевченкові покоління, запанував **стан повної безнадійности,** який розмальовує поет поетичним образом:

А надію вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла —

щоб тим зазначити, що вони її там як вітру в полі не спіймають. Коли Україна дітям надію **в степу** оддала, т. ін. коли Україна сама відобрала дітям усяку надію, то тим легче міг її вітер **розвіяти,** тим легче могла вона **розплистися** в морі.

Усе до купи незвичайно плястичний поетичний малюнок, якому тяжко найти пари. І коли не глянув поет на тодішний моральний стан України, завсіди виривались за те терпкі слова на адресу самих таки українців. Для ілюстрації такого переконання Шевченка наведу тут слова з думки **«Во Іудеї»** (24. X. 1859):

Ми серцем голі догола!
Раби з кокардою на лобі,
Лакеї в золотій оздобі,
Онуча, сміття з помела
Його величества... тай годі!

Або **«Осії гл. XIV»:**

Пророци своїм **лукавим** чадам,
Що пропадуть вони **лихі,**
Що їх безчестіє і зрада
І криводушіє — огнем,
Кровавим, пламенним мечем
Нарізані на людських душах;
Що крикне кара невсипуща,
Що не спасе їх добрий цар,
Їх короткий, п'яний государ!
...зробили
Руками скверними, створили
Свою надію, й речете,
Що цар — наш бог, і цар надія,
І нагодує і огріє
Вдову і сирот...

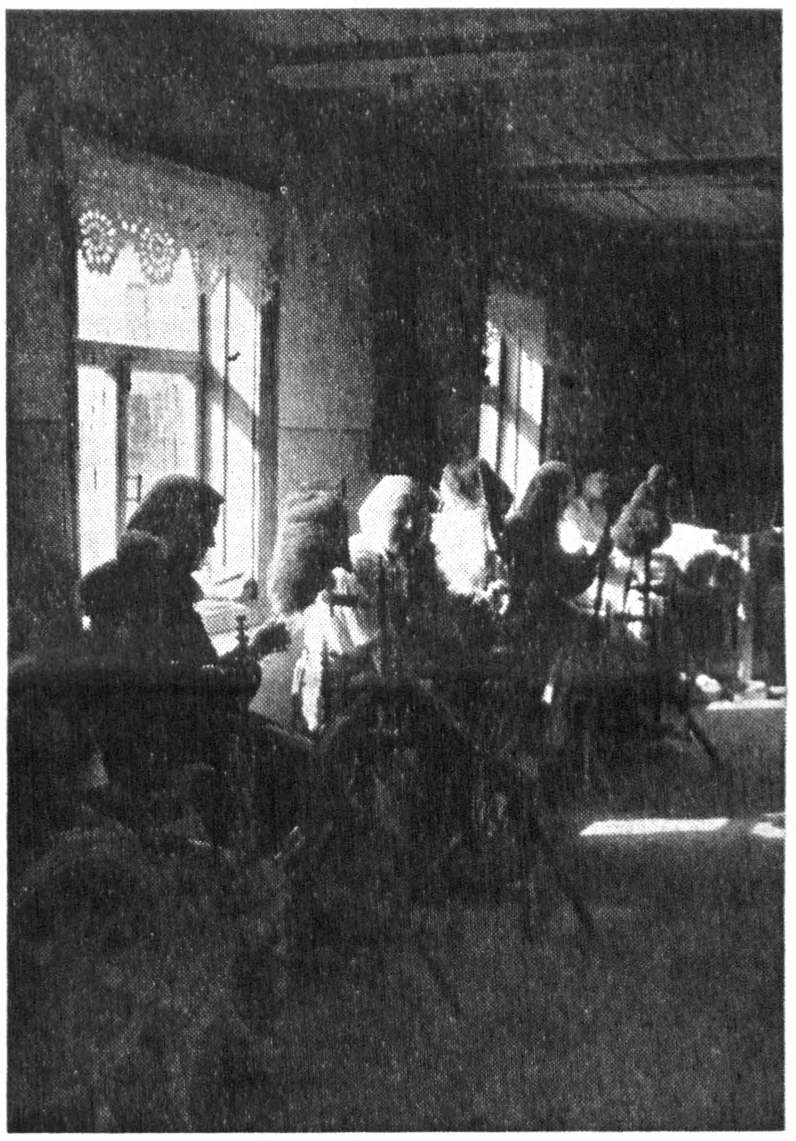

«Ой пряду, пряду...» Atlantic

тільки це! Є страждання, котрі вічно відсвіжуються й котрих моє перо ніколи не моглоб навіть вам змалювати. Сльози текли по моїм обличчю, але Господь був зо мною і я кликнула до нього. Я згадала, як раз, коли я плакала задля якоїсь несправедливости, ви мені сказали, що я повинна глядіти на пониження, на заслужене мною в данім разі, як на законну кару за багато моїх гріхів, що зосталися для мене невідомими. Ця думка сильно піддержала мене. Мама, запримітивши правдоподібно, яке зусилля я роблю над собою, попросила мене читати їй Євангеліє. Мені довелося читати дві глави з ап. Павла; вони так гарно підходили до мого положення, що я уважала це новою ласкою Господа, й утішилася.

— Але ось я знову побачилася з Шевченком; він нічого не говорить мені про моє писання, і взагалі не розмовний і не простий зо мною; він очевидно оминає мене. Моя братова зо здивуванням питає мене, що це значить, я відповідаю їй, що сама не розумію. Положення було дивне до смішного: ми мали вигляд двох закоханих, що посварилися. Я постановила положити кінець цьому непорозумінню, і раз увечері, коли ми з ним були в двійку у вітальні і він із понурим виглядом ступав по кімнаті, я хвилину зачекала, а потому сказала йому: — «Чому ви перестали розмовляти зо мною?».. — «Не можу, не можу» ... — відповідав він; потім він запанував над собою, зупинився коло фортепіяну, о котрий я опиралася, та сказав, що ніколи не переживав того, що досвідчує від того часу, коли прочитав моє писання. Не пам'ятаю, що ми говорили далі, але пам'ятаю, що я запевнювала його в моїй дружбі до нього та просила його дивитися на мене як на сестру. Я додала ще, що коли він цікавиться мною, я можу його запевнити, що від того часу, як я придбала віру, я спокійна й щаслива. Потому я сказала йому, що мені треба йти до мами; він подав мені руку та сказав: — «Прощайте, сестро!». Пригадую, що говорячи про мій твір, він сказав: — «Так, це поезія, страшна поезія».—

На другий день у нього був щасливий вигляд, зо мною він держався сердечно й відкрито; я з свого боку з радістю увійшла в цей настрій обопільного довір'я. Одначе швидко він знову став мовчазним і холодним, хоча все ще був лагідний, коли я заговорила з ним. Я зробила для нього кілька перекладів. Увесь день мені доводилося бути біля мами, але як тільки я зоставалася одна в своїй кімнаті, я могла писати тільки по-російськи, і мої молитви, що в них він займав найбільше місця, перемінилися нарешті в одну неперервну низку розсіянь. Я була неначе в пропасниці; мене мучили його химери, а також — не скрию — і його нещаслива слабість випивати деколи зайву шклянку вина, слабість, котра завдавала мені жури, від котрої я хотіла вилічити його; й цей стан пропасниці зробив мене млявою й нарешті вкинув мене в з закам'яність, що налякала мене; під впливом цього почування я й написала вам мій останій лист. Я хотіла зараз слідом за ним післати вам цей, але увесь січень і частину лютого я перехорувала, потому, коли я ще не вповні одужала, занедужав батько й я через ніч дежурила при нім; це до краю втомило мене; потім показалося, що я так гарно сховала перші три аркуші цього листа, що ніяк не могла їх найти; нарешті вчора увечері я їх найшла в стосі листів, і зараз, хоча вже сливе 11. година ночі, сідаю писати, щоб, коли не скінчити, то бодай продовжити його.

«Я дала Шевченкові мою Біблію, і вона справила йому велике вдолення. Під кінець він став таким мовчазним і таким холодним зо мною, що я від цього не тільки попала в сум, але й занедужала. Вісім днів я сливе нічого не могла їсти; я так змінилася, що моя братова й Глафіра дивувалися, а він правдоподібно й не запримітив цього. Так тягнулося до 4. грудня, мого й маминого дня ангела. В Росії святкують іменини. Вранці ми виправилися до церкви; по службі Божій Шевченко підійшов до мене й поцілував мені руку з такою любов'ю й щирим серцем, що я знову почула радість у серці. Ще перед обідом приїхали пан і пані Капністи; я саме виходила з маминої вітальні, коли в неї увійшов Капніст; він сердечно привітався зо мною, запитав, як моє здоровля; я відповіла, що я була недужа, а тепер одужала, й ми розійшлися в протилежні боки. Увечері Капніст попросив, щоб я показала його жінці вірші, що їх присвятив мені Шевченко. Капніст знав, що я писала Шевченкові алеґорії з ціллю направити його й що виплела йому шарфу. Він заговорив зо мною про нього і я дуже оживлено відповідала йому. Він сказав, що побоюється, щоб я не зробила шкоди Шевченкові, бо ці вияви спочування й інтересу можуть йому закрутити голову. — «І невже ви думаєте, що цього досить, щоб направити його?» — «Я відповіла, що поможе ласка Божа. — «Ласка Божа строга (або вимагаюча), — відповів він урочисто, а ви поступали егоїстично, бо ви чинили те, що справляло вам задоволення, не думаючи про наслідки, які це може мати для нього».

Цей докір з боку Капніста, котрий ніколи не говорив зо мною в інтімнім тоні й перед котрим я завсігди почувалася дещо змішаною, здивував мене. Він простягнув мені руку, просячи вибачення за те, що позволив собі так говорити зо мною; я відповіла, що щиро дякую йому. Цю ніч я сливе не спала. На другий день братова запитала мене, як я почуваю себе; я відповіла їй, що з ласки Капніста провела безсонну ніч; він запитав, чому, і я обіцяла сказати йому це на самоті. По обіді ми зосталися одні і я сказала йому, що багато думала про його слова, що я уважаю його докір справедливим, одначе думаю, що на тридцятьп'ятім році можу позволити собі багато, чого не зробилаб у молодості, й що хочу бути тільки другом, сестрою Шевченка. Він відповів мені розумно й сердечно, говорив про вас, підтверджував свої упімнення, покликуючися на ваші погляди, котрі на його думку напевне згодилисяб із його поглядами, говорив, що мені зовсім не треба покладатися на своїх 35 літ, що вік нічого не доказує, що коли жінка й молодий мужчина називають один одного сестрою й братом, у цім завсігди є небезпека, що Шевченко може закоханий в мене, й це булоб нещастям для нього, абож його самолюбству схлібляє моя увага, і в такім разі я на його думку повинна бути обережною. Словом, вивід із усього того, що він сказав, був той, що Шевченкові треба від'їхати й що він береться відвезти його до себе, добитися його довір'я, примусити його висловитися й дати йому зрозуміти, що йому більше не треба жити в Яготині. Від цієї постанови в мене стиснулося серце; я до такого ступня впала духом, що Капніст сказав мені: — «Колиб я знав, що це так серйозно, я не важивсяб говорити з вами так, як говорив».

Від цього дня милий Капніст, котрий сказав мені, що його здивував мій кепський вигляд, ставився до мене як не можна краще. У нас було багато народу; це природно визволило мене від обов'язку невідлучно находитися в маминій кімнаті й дало мені далеко більше свободи. Він хитро винаходив нагоду що-дня по кілька разів говорити зо мною в чотири очі; він укріпляв і потішав мене, радив мені написати вам, говорячи, що це дасть мені пільгу й поможе мені,— одначе це мені було ще не під силу; він говорив іще, що хотів би, щоб ви були біля мене, щоб молитися разом зо мною, й жалував, що сам позбавлений дару молитви; словом, не можу вам передати, яким добрим і ніжним він був до мене. Нарешті, забавившись 4 або 5 днів, він відвіз з собою Шевченка. На два дні перед їх від'їздом я благала Шевченка повірити Капністові, зробити його своїм другом, іти за його радами; він відповів, що саме бажає цього, але що кожного разу що-небудь ставало між ними. У хвилину від'їзду Шевченко вручив мені якийсь папір зо словами: — «По праву брата». Я перечитала, — це була записка, писана ним на «ви», потому поправлена ним на «ти», лист брата, де він, як брат, упоминав мене хоронити в собі багацтва, що їх Бог вложив у найкраще зо своїх створінь. Я не можу

Такі «гріхи синовні» «панів отих поганих» несе Україна, що «пишалася колись в добрі і роскоші», а тепер від них гине. Таке громадянство України.

Але серце поета в протиставленні до серця громадянства, до серця тих «ніхто», — в калюжі, в бологі не прогноєне, воно гаряче, а не дупло холодне, в нім нема гадюк, а «думи прокляті» його через такий стан етики на Україні його розривають: у поета — палає душа. І тимто поет цю загальну безпадійність «дітей», безпадійність громадянства хоче побороти. **хоче в нього збудити надію.** І, нав'язуючи до попередньої гадки «надію вітер по полю **розвіяв**», каже: «Нехай же вітер **все розносить»!** Розносить, а не — розвіває, розносить геть **усе** і згадку про колишню святу славу Чигрина, і пам'ять про славну боротьбу й добуту боротьбою волю, і про руту-отруту..., щоб про це все діти довідалися: нехай розносить і його плач на руїнах Чигрина, а також і його просьбу святої правди на землі:

Нехай же серце **плаче, просить**
Святої правди на землі!

Отже: ти, вітре, все, геть усе рознеси, ти серце, плач, проси! Бо в поета повна віра, що сонце встане, правда встане на цім світі, «підростуть недолітки-гетьмани», і тоді й Чигрин, «повитий тепер жидовою», «друг його єдиний», що через недогляд недоумів-гетьманів проспав своєю нечинністю, своїм сном, зачапастив степи, ліси і всю Україну, із сну пробудиться. Отак зовсім логічно в'яжуться з собою поодинокі думки Шевченка на цьому місці...

Подане нами значіння слова «проспав-еси» пояснюється якнайкраще цими паралелями: «недоуми — зачапастили божий рай» (**«Сон»** — Гори мої): Богдане, «зачапастив-еси вбогу сироту Украйну»**(Суботів);** «все занехаяли діти ледачі» **(Чернец).**

«Повитий жидовою» ілюструється добре знов такими паралелями: «захрясли жидом хвастовські гори» **(Чернець);** «а препоганії пани жидам, братам своїм хорошим останні продають штани» **(І виріс я);** «степи мої запродані **жидові... (Розрита могила).**

Одначе я переконаний, що коли Шевченко вважав за потрібне вставити жидову у свій образ морального занепаду України, то він певно мав іще також на умі зазначити й те, що одним жидам на Україні при повному **зматеріялізованні етичних засад** добре живеться. Їх сила так навіть зросла, що Чигирин, цеб-то Україна аж «повита жидовою».

«Недолітки підростуть гетьмани...» — але ж по правді **тепер** гетьманів, хочби недолітків, — нема. Та **є традиція гетьманська,** це дійсно **тепер є,** і з того ясно, що гетьмани **можуть бути,** так що поет уявляє собі вже навіть, що вони **будуть,** а як будуть, то, може,десь уже й є, тільки вони ще — недолітки, неповнолітні, й мусять підрости та що-йно не видко можуть з'явитися. Тим часом іще спи, Чигрине!

До того «спи» нав'язуються чудово дальші думки поета:

Помолившись, і я б заснув, так думи прокляті
Рвуться душу запалити, серце розірвати...

«Помолившись» каже поет, і це має тут велике значіння. Бо це сказано супроти тих із холодним дуплом замісць серця, що Бога-правди в серці не мають. Поет має Бога в серці, молиться правді, і тому навіть перед звичайним природним сном він про Бога-правду пам'ятає, не забуває.

«Я б заснув», розуміється — звичайним, природним сном. Але поет не може навіть природним сном заснути, бо думи прокляті — прокляті, бо вони відносяться до **морального** занепаду України, до того, що «заснула Вкраїна», спить Чигирин, спить гетьман. Такі думки прокляті не дають йому спати, рвуться душу запалити, серце розірвати. Ці думи обертаються головно біля того, як їх з того поганого сну збудити, мертвецького сну, що рівняється моральній смерти. У тих із холодним дуплом замісць серця, у тих бездушних, що Бога-правди не знають, а до свого серця гадюк напустили, таких дум нема. Вони сплять як **гнилі колоди...**

І так у поета безсонними ночами «за думою дума роєм вилітає». Щоб їх «проклятих» якось заспокоїти, щоб «не рвали знову його серця», «душі не палили», поет береться до чину. Своїм **тихим словом** береться він **знову** вернути **свою** «правду безталанну»... Рік раніше була в Шевченка ще якась надія на те, на це вказують слова: **«може** верну **знову».** Але не можна поминути мовчки, що з огляду на зовсім прогноєне серце, на холодне дупло замісць серця в земляків домінантою в його почин лягає якийсь сумнів; тому аж шість разів він повторяє «може». Поет неначе побоюється, чи вдасться йому задумане діло так швидко, як він собі того б бажав.

«Мою правду» — бо поки-що ця правда це тільки **його** ідея, тільки він **сам** цю правду собі уявляє, тільки його серце її просить, а тож у нікого він її не бачить і не чує. Тимто вона й **«безталанна».**

І, забираючись до діла, поет ставить собі таке завдання:

До **старого плуга,** який колись у руках славних прадідів великих добре орав ниву Україну й виорав, добув їй **волю,** хоче поет тепер, .. викувати із свого слова тільки **новий леміш і чересло,** викувати гостріше знаряддя, бо ці частини старого плуга, звісна господареві річ, притупилася. Прегарний поетичний образ нового засобу — справити ниву України: старий плуг із новим лемішем і чereслом... Цей образ мусимо мати перед очима, щоб усе добре зрозуміти. Як же то старий плуг орав та справляв колись ниву-Україну? Поет це вже показав нам: «різав», «списами та шаблями скородив», «рудою поливав»... Значить — **боротьбою за волю, за правду, за славу, за братерство,** завзятою боротьбою за ті високі козацькі ідеали. Ці старі, традиційні ідеали й боротьба за них повинні й надалі залишитися нашими засобами для того, щоб добре справити ниву України. Новий леміш і чересло, виковані із Шевченкового слова, мають тільки причинитися до більшої видатности виконуваної плугом праці на запущеному, дуже запущеному, бур'яном дуже зарослому перелозі.

Вдивившися добре в цей прекрасний поетичний малюнок, ми можемо тільки ось що з нього вичитати: словом своїм поет хоче передусім збудити традицію й гостріще сформувати її ідеали й боротьбу за них так, щоб вони й на такому запущеному перелозі, яким Україна є тепер, досягнула давніх успіхів, досягнула волі...

«І в тяжкі упруги, може, зорю переліг той». Україна, колись завзятою боротьбою за волю, з національно-політичного й культурного огляду добре справлена нива, уявляється поетові тепер перелогом, довгий час **зовсім необроблюваною землею...** І треба той переліг орати «в тяжкі упруги», з найбільшою напругою своїх сил, бо він дуже запущений; і то **орати старим плугом з козим лемішем і чересло**м, орати так, як старий плуг колись орав, тільки гостріше, глибше, щоб вичищити всі бур'яни і цвіль, щоб переліг став такою справленою нивою, як була колись Україна, щоб Україна знов добула собі волю:

А на перелозі
Я посію мої сльози, мої щирі сльози.
Може, зійдуть і виростуть ножі обоюдні,
Розпанахають погане, гниле серце, трудне
І вицідять сукровату, і наллють живої,
Козацької тої крови, чистої, святої.
Може, може...

Свою поетичну працю поет часто порівнює з оранням та сівбою. Ідейно найближчий образові в **«Чигирині»** такий самий образ у думці **«Не нарікаю я на Бога»...**

Орю
Свій переліг, убогу ниву
Та **сію слово:** добрі жнива
Колись то будуть...
Орися ж ти, моя ниво, долом та горою.
Та засійся, чорна ниво, **волею ясною!**
Орися ж ти, розвернися, полем розстелися,
Та посійся **добрим житом, долею полийся!**
Розвернися на всі боки, ниво-десятинчо,
Та посійся **не словами, а розумом,** ниво!
Вийдуть люди жито жати — **веселії жнива!**
Розвернися ж, розстелися, убогая ниво!

Отже волею, добрим житом, розумом (виразно: не — словами!) засівав поет українську ниву, долею її поливав, щоб були «веселії жнива». Маймо це добре на увазі.

Сльози в Шевченка це — його поетичне слово, що виливається сльозами, гірким, ревним плачем над недолею-неволею України. Цим своїм щирим словом посіячим на добре зораному перелозі, словом, що мов ножем краяло б серце, цим гірким плачем-сльозами мов гострими обоюдними ножами хоче поет розпанахати погане, «гниле **серце,** трудне» своїх земляків, цим гарячим словом хоче він вицідити з нього сукровату кров, а налити до нього «живої козацької крови, чистої, святої»: отже хоче передовсім збудити живий, чистий, давній дух козацький, святе колишнє завзяття козацьке, козацькі ідеали. Незрівняний мистецький образ бажаного поетом передусім **етичного** відродження України через обнову крови в серці **знаного** (тою), чистою, святою козацькою кров'ю.

Для ілюстрації думки поета про силу слова, і для кращого розуміння нього образу добре буде порівняти це місце з **«Неофітів»:**

Пошли,
Пошли мені святе слово,
Святої правди голос новий,
І голос розумом святим
І оживи і просвіти!..
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово **пламенем** взялось,
Щоб **людям серце розтопило**
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово...

Або з **«Пророка»:**

Неначе наш Дніпро широкий
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко,
І ніби тим **огнем пекли**
Холодні душі...

Цими щирими сльозами, гіркими, ревним плачем над неволею України хоче поет і між ножами розвити **руту й барвінок,** хоче також, щоб і **дівоче серце** від нього, від його слова «забутого, тихого, сумного, богобоязливого стрепенулося і поета згадало». Вдивімся добре в цей образ. На добре виораному і слогом поетовим засіяному перелозі сходять і виростають ножі обоюдні, а **«а між тими, між ножами** рута і барвінок розвиваються»!..

Малюнок, що від нього очей відорвати не можна! Бачите на українській ниві козаків із козацькою, чистою, святою кров'ю, з козацьким завзяттям у серці, бачите **подружжя,** в якім **милий** у хаті **хозяїнує,** бачите **веселість і втіху** зі щасливого доброго життя, яке дає людям **свідомість добрих діл,** бо **«люди добро навчилися любить»,** одно слово — бачите чудо на Україні, яке сподіяло слово поета. Від нього дівоче серце боязливе тріпочеться як рибочька (здорове!), його й самого поета скрізь на Україні згадують. І поет, чим більше сам вдивляється у змальований своїм словом образ своєї уяви повного відродження України, тим більше ним захоплюється, образ уяви в його очах перемінюється вже в дійсність, захоплення зростає аж до повної екстази, бо він бачить уже **рай** на Україні, витворений своїм слогом, він прямо раює над такою переміною запущеного перелогу в чудову ниву, і з уст його виривається оклик:

Слово **моє,** сльози **мої,** раю ти мій, раю!

Про «ножі обоюдні» і про «руту» ми вже говорили. Таке значіння їх у образі — зовсім ясне. Пригадаймо собі тільки: рута — «прийде **милий** в мою хату хазяїнувати». Для зрозуміння барвінку як символу наведу тут Шевченкову думку **«Буває іноді старий»:**

Буває іноді старий
Не знає сам, чого зрадіє,
Неначе стане молодий
І заспіває, як уміє;
І стане ясно перед ним
Над'я ангелом святим,
І зоря, молодість його,
Вітає весело над ним.
Що ж це зробилося з старим?
Чого зрадів оце? Того,
Що, бачите, старий подумав
Добро якесь комусь зробить.
А що ж, як зробить? Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любить:
Нераз такому любо стане,
Нераз б рвінком зацвіте.
Отак буває в темну яму
Святеє сонечко загляне,
І в темній ямі як на те
Зелена травка поросте.

Отже **«добре жить тому, чия душа і дума добро навчилася любить. Нераз такому любо стане, нераз барвінком зацвіте...».**

На миг відвертається око поета від образу раю. І знову бачить він сумну дійсність: спить Чигрин, гинуть у ворога діти, спить гетьман, спить Україна. Але поет знає, що вони тільки сплять — поки встане **правда** на цім світі.

Таким могутнім акордом глибокого переконання, що встане правда на цім світі, і що тоді встане Чигирин, встане гетьман і встане Україна, і діти не будуть уже більше у ворога гинути — кінчає поет свою величаву, чудову, повну найбільших душевних зворушень поему, симфонію з широчезною скалею мистицького поетичного виразу від найбільш пекучого душевного болю аж до найвищого захоплення, до екстази, кладучи цим головний натиск на **правду,** на **етичну** основу відродження України.

Через правду до волі, а так і до слави, святої слави.

Нагробок на могилі Королева-Старого в Мельніку-Протекторат
світл. І. Попель-Сулима.

Чи Ви зложили вже Ваш дар на Національний Фонд? Якщо ні, зробіть це негайно сьогодні!

Складаючи на Національний Фонд даємо доказ, що дбаємо про наше майбутнє.

післати вам перекладу цього листа тому, що поганий Капніст забрав у мене всі листи Шевченка з тим, щоб показати їх мені через рік. Часто в часі моїх розмов із Шевченком він запевняв мене, що в цім світі неможливо висловити всю свою думку, вияснити свої переконання, з чим я ніколи не рахувалася ні в теорії, ні в практиці, і він нераз бував свідком моїх різких випадів.

«Так вони від'їхали. Якийсь час опісля Капніст знову приїхав, але один. Він сказав мені, що вдоволений Шевченком, одначе запримітив, що він не вповні щирий із ним; він упевнився, що Шевченко переконаний в тім, що я сильно кохаю його. Я показала йому цей лист, він йому не сподобався, і він сказав, що полишає мені до вибору, чи вернутися Шевченкові, але тільки на кілька днів, щоб покінчити картини, що він їх розпочав, чи цілком не вернутися. Я хотіла вповні піддатися постанові Капніста, але він постановив згідно зо мною, що неприїзд Шевченка здивує всіх домашніх, і що тому треба, щоб він вернувся, одначе тільки на кілька днів. І ось через два тижні по своїм від'їзді він вернувся в Яготин. У нас були гості; він щиро втішився побаченням зо мною. В той самий вечір він від'їхав за справою, але тільки на один день; коли він вернувся, мій брат із жінкою від'їхали до Петербурґа. Я багато разів говорила з ним, щиро говорила йому про почування, що їх маю до нього, — найбезкористніших, які є в мене, — що я почуваю, що моглаб щиро любити його жінку, колиб він оженився, що я хотілаб, щоб він був добрим, чистим і великим. Часто я бувала дуже задоволена ним, а іншими разами він подавньому був холодним, мовчазним, байдужим. Нарешті раз він був сильно розжалений; чоловік, що його він уважав своїм другом і братом, образив його грубо, низько, підло, кинувши йому докір про його походження*) Раз увечері по чаю він сказав мені, що хотів би поговорити зо мною на самоті. Я пішла з ним у велику вітальню. Й тут мій милий Шевченко, такий добрий і сердечний, що, здавалосяб, ніхто не важивсяб завдати йому біль, оповів мені страшенну образу, що її написав йому лист цього фальшивого друга, й оповідаючи, плакав із болю. Бачити мужчину, як плаче, зокрема коли гаряче любиш його, почувати, що його понизили, — це дуже болюче; я не знала, що сказати, що зробити, щоб потішити його; й пригорнула його голову до моїх грудей, обняла його, поцілувала його руку, цілувалаб його ноги. Я хотіла йому доказати, що коли найшовся негідник, котрий замісць того, щоб сумувати над таким страшенним положенням речей і радіти, гордитися й почувати себе щасливим, бачучи, що геніяльний син його рідної країни визволився від цього сорому, ставить йому його в провину, то є істота, котра ставить благородні почування й святий огонь вище випадкових обставин народження. Мені вдалося успокоїти його. Він звеселився й оживився, переходячи з дивною легкістю від суму до веселости. Найближчого дня він від'їхав, був неприсутнім півтретя дня й вернувся, хоча крім мене ніхто не ждав, що він так швидко вернеться. Я розмовляла з ним кілька разів, причім щораз більше виходив наверх потяг до нього; він відповідав мені деколи теплим почуванням, але пристрастним ніколи. Глафіра зо своїми двома братами від'їхала відвідати своїх тіток, сестер її батька, що жили близько Полтави; вона була відсутна більше місяця. Мене розстроїв її від'їзд; Шевченко, що був при її від'їзді й бачив мій сум, зостався, як здається, цілком байдужим; Капніст на його місці сказав би мені приятельське слово. Два дні він був мовчазним і холодним, хоч я проводила з ним сливе увесь день тому, що він працював у малярні Глафіри над портретами дітей мого брата, а я займала їх, щоб вони сиділи тихо. Одначе останні три дні його перебування він був сердечний, по-братньому ніжний і добрий. Нарешті настав день і час його від'їзду. Я зо сльозами кинулася йому на шию, перехрестила йому чоло й він вибіг із кімнати. Від того часу я мала від нього один лист, котрий привів Капніста в лютість, але котрий я розумію інакше: це — не любовний лист; в цім листі він називає мене сестрою й, правда, говорить мені «ти», але цей лист не треба оцінювати так, як колиб його написав який-небудь кавалер. Шевченко — дитя природи й не має жадного вноображення про те, що випадає; одначе у нього багато такту, доброти й пошани до всього святого, тому він з усіма чемний, повний пошани для старших і всі його люблять. Навіть мама, що так мало знає його, дуже симпатизує з ним, а батько навіть любить його.

«Він від'їхав від нас 10 січня. Після того він іще цілий місяць проживав у наших місцевостях, але до нас більше не заїздив; чи це легкодушність, чи делікатність, я не знаю. Тепер він у Петербурзі в Академії Мистецтва.

«Така історія моя. Тепер я повинна вам сказати, що Капніст переконаний, що я кохаю його й що я втратила голову. Яж дуже прив'язана до нього й не перечу, що колиб я бачила з його боку кохання, я може відповілаб йому пристрастю, але що я ніодної минути не могла помилитися щодо цього, то я зараз відвела цьому почуванню місце серед тих, котрі очищуються зреченням, і мені ні трохи не довелось би робити собі докір за нього, колиб я не повинна була признатися, що воно дуже захопило мене так, що я забула мою Біблію, стала млява й недбала в молитвах і далеко менше строга в моїм читанні, а потім холодна й якийсь час так убійче настроєна, що мені здавалося — я втратила віру. Капніст просив мене написати вам; я відповіла йому: не можу, я зіпсована. — «Це слово доказує вам, — запримітив, — що те,, що відбувається в вас, погане». В тім самім часі, коли я так була зайнята Шевченком і так хвилювалася ізза нього, мене мучили ще різні речі, що їх правдоподібно я лекше переносилаб, колиб моя душа була ближче до Бога. Я дуже страждала, й Капніст був такий добрячий, як я не можу й оповісти».

З дальшого тексту листа княжни Репніної до Шарля Ейнара треба згадати про те, що княжна в тайні держала свою історію з Шевченком перед матір'ю. «Мама нічого не знає — писала вона — про подробиці моєї історії з Шевченком: цієї радості я позбавлена. Мама не розуміє мене, й Капніст радив не оповідати їй про це все; вона розстроїласяб тому, що вона пішлаб у своїх здогадах ще значно дальше ніж Капніст».

Стільки про відносини княжни Репніної до Шевченка в листі до Ейнара.

Михайло Возняк.

*) Шевченко був добре знайомий із збирачем українських пісень Лукашевичем і часто бував у його маєтку. Уважаючи його гуманним дідичем, Шевченко приїздив до нього зо своїм братом-кріпаком. Раз у сувору зиму прислав Лукашевич пішки свого кріпака в Яготин до Шевченка (39 верст віддалі) в неважній справі й гостро наказав йому вернутися з відповіддю того самого дня. Довідавшися про цей нелюдський приказ, Шевченко розчарувався в Лукашевичеві, що його уважав великим лібералом у відношенні до селян. Він написав у листі свій гнів і обурення, заявляючи йому, що зриває своє знайомство з ним раз назавжди. Лукашевич відповів листом, де все оберталося коло того, що в Лукашевича є 300 душ таких йолопів, як Шевченко [Чалий. Жизнь и произведенія Тараса Шевченка, ст. 39—40]. Спочування княжни Репніної не забув Шевченко й в Орській кріпости на засланні.

Піддержуйте матеріяльно свій орган добровільними датками

Бій за Берлін

Доля Берліну приваблює увагу не лише цілого німецького народу, але й всього світу. За останні тижні місто кількакратно підпадало повітряному теророві та доказало всю силу свого духа спротиву та готовість взаємодопомоги. Зараз Берлін став осередком европейського змагу за існовання.

Ці підставні думки лягли в основу статті імперського міністра д-ра Геббельса, яку видрукувала часопис «Дас Райх».

Англійська преса, як каже д-р Геббельс, називає низку терористичних налетів, що з невеликими перервами тягнеться вже три місці на столицю держави «боєм за Берлін». Наміри британського воєнного командування цілковито ясні: воно хоче підірвати непохитність населення Берліну й тим самим досягти на внутрішньому фронті країни тої перемоги, якої їм не вдалось досягнути на фронті в змаганні проти німецького вояка. В Берліні немає нікого, хто би не був повний рішучости протистати терористичним намірам англо-американців з цілою силою духа й мужнього серця й тим самим зруйнувати ворожі наміри. З половини жовтня минулого року Берлін веде оборонний бій за увесь німецький нарід і тим самим він репрезентує справу цілої держави в рішаючім місці та в рішаючий час.

Д-р Геббельс, говорючи далі про значіння Берліна, яко столиці держави, зазначає те, що поведінка населення його викликає здивовання. Навіть закордоном, оскільки й там ще існує справедлива та об'єктивна думка, всі захоплюються мужньою поведінкою берлінців. Столиця держави витримала великий іспит. Неможливо, звичайно, сперечатися, що англійці своїм брутальним та мерзотним терором нанесли Берлінові тяжкі уразки. До цієї пори німці утримувалися від реаґування на тріумфуючі лондонські сповіщення про війну над Берліном, цінічний тон яких неможливо перевершити. Для цього буде ще багато часу, коли шанси зрівняються і коли тріумфування в Лондоні, після відповідної німецької відплати, зміниться протверезуванням, й тим самим утвориться можливість для зведення остаточного рахунку. Вже зараз німецька авіація відповідає поступово та помалу зростаючими контр-ударами, але це лише увертюра до того, що ще має бути. У всякім разі, німці можуть зі задоволенням констатувати, що дух столиці німецької держави не зломаний неприятельськими налетами. Британській столиці буде дана можливість, зі своєї сторони, довести те саме.

Зазначаючи те, що повітряний терор змінив життєвий стиль німецьких міст і, зокрема, столиці, д-р Геббельс говорить, що можна лише з глибоким сумом спостерігати, як ступнево руйнуються житлові квартали, пам'ятки мистецтва і культури, церкви, театри і музеї. Але все це можна стерпіти, коли цього вимагає воля нації та збереження життєвої суті народу. Про все це німці говорять без патріотичного патосу, вони непохитно переносять всі жорстокі вимоги, що накладає на них доля, з твердою впертістю, що дають їм все нові сили витримати найтяжчі втрати. І ось це і є то що рішає. Обличчя міста утворюють не лише будинки, будови і пам'ятники, але перше всього, самі люди. Берлін має поверх чотирьохміліонів щирих та шановних горожан, що вміють розв'язувати всі життєві проблеми з холодною, майже скептичною діловитістю, але за всім цим заховується велике мужнє серце, що вміє протистати кожній небезпеці.

Можливо, що столиці ще доведеться перенести нові удари, і лице її вкриється новими ранами, шрамами та розколинами, її горожанам доведеться ще більш ущільнитись та вести більш примітивний образ життя. Але з-за цього Берлін не згине. Ніколи ще серце цього міста небилось так горяче, як після тяжких ночей, коли берлінці, стискаючи серце, з впертістю знов і знов приймались за свою працю. Вони виявляють чудеса широкопоставленої організації та мистецтва імпровізувати. При цім місто уявляє собою правдиво соціялістичну єдність, а солідарність населення помагає пересилити всі труднощі, які в противнім разі були би непереможні.

Далі д-р Геббельс характеризує наміри англо-американського воєнного командування пролетаризувати шляхом повітряного терору значну частину німецького народу й тим самим утворити ґрунт для брехливої та лицемірної пропаганди. «Але, говорить д-р Геббельс, хоча наші жінки і плачуть, бачучи, як в огні гине їх маєток, який вони заощадили за довге своє життя, а наші мужчини горять ненавистю до виновників свого нещастя, ніхто з них ані одної хвилиночки не думає піддатися цьому диявольському теророві».

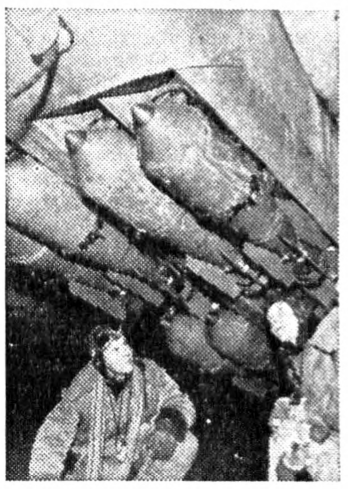

Перед метою...
Foto «Atlantic»

Безсумніву, в історії існує справедливість. Той грубий цинізм, який нині виявляють англо-американці, в з'єднанні з мерзотним лицемірством, не може зостатись без кари перед Богом і людьми. Німці не лише вірять в це, але почувають, що вони закликані долею в недалекім часі стати історичною зброєю для виконання відплати. Під відплатою ж вони розуміють не скоротривалу реакцію під впливом напливу чуття ненависти. Коли вони зараз, по суворо розваженним причинам, не відповідають на все, що творять англо-американці, то це зовсім не значить, що вони приймають їх злочини, наче щось неминуче. Вони працюють з гарячим серцем, але з холодним розсудком. «Нехай ворог зараз святкує оргії, перевисшаючи самого себе в безсоромности, говорить автор, ми приймаємо це мовчки і без ознак внутрішнього хвилювання. Але це зовсім не означає, що ми це колинебудь забудемо. Ми заговоримо про це, коли зможемо відновісти належним способом».

Англо-американський повітряний терор — підлий і лукавий спосіб боротьби, що переслідує мету поставити Німеччину на коліна, щоби цим уникнути рішучого бою, якого англо-американці бояться більше всього. Висока мораль населення буде ледво чи не рішаючим фактором війни.

Міністр закінчує свою статтю такими словами: — «Сьогочасне покоління нашого народу має виповнити великі завдання. Нарід має спокутувати багато гріхів та помилок минулого та утворити для нашого майбутнього основу національного життя, яка буде непорушною. Ще ніколи в нашій історії історична місія німецької імперії не концентрувалась так сильно на протязі одного покоління, як з 1914 року по цей день. Це — великий час, який всіх нас закликає».

Наслідки ворожого налету
Foto «Atlantic»

Щодо мужнього поведення свого населення Берлін не відстає від інших міст: «Герб столиці прикрашено нині лавровим вінком вояцької слави, який ніколи не зів'яне». Там, де зараз рушаться стіни та руйнуються доми, з руїн повстане новий Берлін, і кожний буде свідчити про героїчну мужність цього міста, котре, не дивлячись не всі удари, зосталося незломним і само воно ніколи не захитнулося». «Н. С.».

Від Головної Управи УНО

ДО ОБЛАСНИХ УПРАВ, УПРАВ ФІЛІЙ ТА ГУРТКІВ, ЗВ'ЯЗКОВИХ І ПООДИНОКИХ ЧЛЕНІВ УНО

Викликана обставинами доцільність вимагає деяких змін в дотеперішній діяльності УНО, а саме:

1. **Із всіх дотеперішніх секцій УНО залишаються далі існувати тільки наступні: а) Секція Комбатантів, б) Жіноча Секція й в) Секція Молоді.**
2. **Решта секцій УНО розв'язуються, бо для їхньої діяльности бракує тимчасом практичних можливостей.**
3. **Культурно-Наукове Видавництво (КНВ) стає складовою частиною Культурно-Освітньої Референтури Головної Управи УНО, якій і підлягає в цілій своїй діяльності при очоленні себе Адміністратором КНВ.**
4. **Діяльність Секцій Комбатантів обмежується надалі виключно плеканням традицій. Вся решта дотеперішньої діяльности Секції тимчасово відпадає.**
5. **Діяльність Жіночої Секції обмежується надалі виключно плеканням справи української родини, матері і дитини на національно-культурнім ґрунті. Вся решта дотеперішньої діяльности Секції тимчасом відпадає.**
6. **Діяльність Секції Молоді обмежується надалі виключно плеканням у своїх рядах національно-культурної справи. Вся решта дотеперішньої діяльности Секції відпадає.**
7. **Каса УНО обмежується надалі наступними контами: а) членських внесків і вписового, б) Національного Фонду.**
8. **Вся решта дотеперішніх контів і фондів УНО надалі відпадає.**
9. **Дотеперішній Організаційний Фонд вливається в конто членських внесків і вписового тим шляхом, що кожний член УНО підвищує мінімум РМ 1.— членських внесків на місяць до такої висоти, як то дозволяють йому його засоби. Таке добровільне підвищення мінімума членських внесків є справою обов'язку кожного окремого члена УНО та його розуміння фінансових потреб УНО для себе й для корисної служби українській справі. Тому, що ця служба залежить у великій мірі і від фінансових спроможностей УНО, то за неї несе відповідальність і кожний член УНО.**
10. **Дотеперішній Пресовий Фонд («Український Вісник») вливається в Національний Фонд, з якого мають надалі покриватися всі видатки, зв'язані з видаванням «Українського Вісника». Без відповідних прибутків такі видатки не зможуть покриватися, що виключає тоді добру вартість чи навіть існування «Українського Вісника».**
    Просимо пам'ятати це всіх читачів «УВ» та дбати про добрий стан нашого пресового органу своїми відповідними датками на Національний Фонд УНО.
11. **Дотеперішній Студентській Фонд УНО вливається надалі в Національний Фонд УНО, з якого має відтепер уділятися допомога студіюючій молоді. Ці відатки потребують для себе відповідних прибутків дотичними пожертвами на Національний Фонд, без чого студентська допомога неможлива для УНО.**
12. **З вищенаведеного ясно, що фінансування припавших на Національний Фонд справ вимагає відповідних засобів. Тому Національний Фонд зможе виконати це завдання тільки тоді, коли матиме реґулярний вплив пожертв. Дбати про такий вплив є справою особистої і національної совісти кожного з нас.**
13. **Підкреслюємо ще раз, що збірки на Національний Фонд УНО дозволені тільки серед членів УНО. Оскільки не члени УНО робили би з власної ініціятиви пожертви на Національний Фонд УНО, то ці пожертви записуються в конті Національного Фонду окремою рубрикою.**
    Тому члени УНО, що не належать ні до одної з складових клітин УНО й надсилають свої членські внески та датки на Національний Фонд УНО до Каси Головної Управи безпосередньо, мусять подавати при тім завжди число своєї членської виказки.
14. **З огляду на викликану обставинами неможливість тепер практичної діяльности Секції Автомотористів, діяльність цієї Секції тимчасово припиняється, а сама Секція реорганізується. Учасники курсів Секції Авторемісників, що надіслали плату за курси, а їх ще не одержали, можуть зголоситися писемно до Управи УНО за поверненням своїх грошей, коли не хочуть чи не можуть чекати реорганізації і відновлення праці Секції. При цьому обов'язково треба подати, коли саме й скільки грошей було надіслано.**

Слава Україні!

За Головну Управу УНО:
Т. Омельченко (в. п.)
Голова.
П. Вержбицький (в. п.)
за Секретаря.

Обличчям до дійсности та її вимог?

Як рефлекс на ряд уміщених на сторінках «Укр. В.» моїх нарисів «На рідномовні теми», з'явилася в ч. 24—25 «УВ» замітка п. доц. Ярослава Рудницького під наголовком: «Українське мовознавство на послугах».

Дуже потішив мене вже сам той факт, що моя дилетанська праця, до якої я відважився приступити лише з патріотично-журналістичного обов'язку — під моральним директивом гасла: «Без культури мови не може бути національної культури взагалі», — що ця моя скромна праця зупинила таки на собі увагу компетентного репрезентанта фахового світу, який, до того ще, і не поставився з «кастовою» погордою до моїх задумів і публіцистичних зусиль, а психологічно до них приєднався й морально їх підтримав. Саме ця позиція автора згаданої замітки вилучає для мене потребу зачинати будь-яку з ним дискусію. Тому наступні мої рядки не будуть жадною «відповіддю» п. доцентові а лише спробою висвітлити (в інтересах самої справи, обом нам однаково дорогої й близької) ті причини, що породжують тактичну (не ідеологічну!) різницю наших життєвих позицій у трактуванні питання «санації рідномовної проблеми».

Насамперед, для усунення будь-яких непорозумінь, мушу твердо зазначити, що представникам фахового філологічного знання я в своїх виступах жадних закидів у їхньому «лінивстві» не ставив, алеж лише твердив — і продовжую твердити далі — що з соток осіб цього наукового фаху (занятих дуже цінною й плідною в своїх вислідах науковою працею) знайшлося останніми роками лише четверо осіб (з них одна — шановний п. доцент), які поставили свої фахові знання до диспозиції **широкого** українського загалу та **активно** — як дбайливі опікуни — виступили перед ним в обороні інтересів культури рідного слова. А між тим такої батьківської опіки — пильної, неослабної, повсякденної — наш загал під теперішню пору потребує як води й повітря. Адже кожний уважливий спостерегач українського культурного життя виразно помічає, що від 1939. року, що кожне нове видання — хай це буде книжка чи часопис — не усуває, але лише санкціонує й закріплює все попереднє мовне недбальство, доповнюючи його дальшими нікчемними варваризмами — словотворними, словозмінними й складневими — та обертаючи нашу красную мову в деґенеративного мовного ублюдка.

Б'юся об заклад, що в кожному числі сучасної української газети можна знайти півдесятка «крикливо-грубих» помилок супроти основних структуральних засад нашої мови та півторадва десятки помилок менших —лексичних, граматичних, складневих і стилістичних, — огидних і нестерпних для психіки «мовно-нездеґенерованої» людини. І в цій загрозливій і небезпечній атмосфері духового життя нашої сучасности не слід уколисувати себе життєво-яловими, хоч формально може й справними тезами абстрактних тверджень і фактів. Перед лицем безжалісно-суворої дійсности всі ті факти й оперті на них тези випадають анемічними і зовсім безсильними. Бо ж нині не приходить в увагу жадна інша логіка, крім логіки реальних життєвих умовин. Повіщо нам творити ілюзії та заспокоювати і самих себе, і цілий наш загал поверхово-рожевими фікціями неоправданого оптимизму, — коли реальне життя розганяє ті ілюзії й сміється над тим оптимизмом.

Що, справді, життєво-вирішального є в тім, що на книжнім ринку можна нібито знайти (а за рідких щасливих обставин навіть і купити!) декілька (за наведеним у статті п. доцента списком — аж **п'ять!**) книжок, з яких, поминаючи два правописні словники, лише **одна** (Ю. Яр. Рудницький. Як говорити по літературному?) написана популярно й через те приступна таки для **широкого** нашого загалу. Лишім по боці те, що 5 книжок на теми рідномовної практики — це смішно-мала річ, яка зовсім не відповідає потребам життя й культурним завданням поточного моменту. Перейдім од дійсности до утопії й припустім, що полиці українських книгарень затяжені не 5-ма, а 50-ма (це вже можна вважати за достатню норму!) рідномовними виданнями. Але, чи це б дійсно ґарантувало нам безвадний стан справи, чи забезпечувало те, що за таких «райських» обставин одійшла б у небуття сумна традиція наших днів —недобра звичка і авторів, і редакторів та видавців їхніх творів ігнорувати всі здобутки нашої мовознавчої науки, всі вікові осяги нашої рідномовної культури, всі правописні норми, всі поради й уваги компетентних фахових чинників? Думаю, що такої ґарантії ми б не мали. А то тому, що скільки б не було написано й видано всіляких мудрих книг з обсягу рідного мовознавства, наші робітники пера та керманичі нашої преси провидитимуть і надалі свою власну «автономну лінію»; ігноруючи всю віддану працю творців нашої рідномовної культури та практичні осяги цієї праці. Ні для кого не таємниця, що дуже часто редакції наших органів преси «виправляють» рукописи лише тих авторів, які рідним словом таки трохи володіють (калічучи при цьому і стиль, і думку, і справну складневу структуру первісного тексту та трансформуючи його літературну мову на говірковий жарґон нашої провінції), не доторкаючись натомість редакторським олівцем до рукописів, переповнених прогріхами і проти зовнішньої форми нашої мови, і проти її внутрішнього духа. Тому ці рукописи зберігають свій «індивідуальний аромат» та «свіжість оригіналу», перетворюючи сучасний наш часопис у «пересувний музей мовного недбальства». З кожного його числа ви довідаєтесь про останні успіхи «мовної реформації».

У цьому страшному лихові, цій діявольській «мовній вакханалії» одним лише виданням мовознавчих книжок не зарадити! Бо ті книжки читатимуть тільки одиниці, а тисячки українського загалу виховуватимуться й надалі на «рідномовній культурі» наших часописів, яка тривало протидіятиме справжній культурі рідного слова, виплеканій у тих книжках. Тож цим засобом-виданням (навіть у великій кількости) «мовно-нормативної літератури» — ми біді не поможемо. Супроти згубної стихії загального мовно-культурного занепаду він — заслабий. Потрібні інші середники — більш могутні та далекосяглі. В пошукуванні їх зтривожена думка мимоволі спиняється на «живому слові». І шановний п. доцент зовсім підставно підкрестив пропаґандивне значення прилюдних виступів на рідномовні теми. Як відвідувач кількох його викладів, мушу ствердити велику суґестивну силу такого роду виступів (при умові, що лектор уміє спопуляризувати проблему й зацікавити нею авдиторію). Але не сміємо творити ілюзій та переоцінювати практичну вартість цього середника — як з огляду на мінімальну кількість правдоподібних лекторів, так і на обмежене число відвідувачів такого роду викладів. І таксамо як до тепер не допомогла справі добра книжка, не допоможе їй і добрий лектор. Тут потрібний зовсім інший — далекосяглий — чинник, що свою санаційну акцію розгорнув би і повів **широким фронтом.** Цим чинником одиноко може бути зродженна почуттям національної гідности й надиктована почуттям національного обов'язку **добра воля.** І, коли б ця добра воля зробилася одного гарного дня в усіх тих, кого життя поставило «на сторожі живого слова», коли б цього дня всі наші робітники пера й робітники преси відчули свій обов'язок і свою моральну відповідальність перед рідною культурою, то вже в короткому часі наші часописи набули б достойного обличчя та перестали б служити за взірець мовної розперезаности й культурного недбальства; тим самим із рук нашого суспільства було б відібрано «підручник того, як **не слід** говорити й писати» — підручник, що його нині кожний член нашого культурного загалу тримає щодня в своїх руках та volens-nolens побірає звідти «практичну науку рідного мовознавства».

Тож справний діяґноз поставлено! З нього автоматично випливає лікувальна метода й терапевтичні та профілактичні середники. І наші фахові

Що нового в світі

Брутальний напад англо-американців на папську резиденцію. 10. лютого ранком англо-американські повітряні з'єднання виконали один з найбільш кривавих злочинів за час війни. В парку папської літньої резиденції Кастель Гандольфо зібралося до 15 000 жінок та дітей, які шукали тут захисту та надіялись, що англо-американці стримаються від нападу на екстериторіяльні володіння Папи. Тим часом повітряні ескадри вибрали своєю метою саме цей парк та скинули тут величезну кількість бомб. Через те, що більшість жінок і дітей знаходилися під отвертим небом, то наслідки бомбардування були жахливі: відбулась правдива кривава бойня. Одночасово бомби попали в саму будову Кастель Гандольфо та в сусідню з нею семинарію, які є зруйновані. Кількість вбитих та ранених дуже велика.

Подібний же неймовірний злочин був доконаний двома днями раніше в маленькім місті Урбино, біля Сан-Марино. В той час, коли населення поверталось з церкви, англо-американці обстріляли безоружних людей з самольотів. З 4 000 населення було вбитих в Урбино 1 800 душ.

Ці нелюдські масові вбивства викликали в Італії глибоке обурення. Газета «Джорналє д'Італія» з цього приводу зауважує: «Антихрист XX віку є більш жорстоким, ніж Ірод Іудейський. Ім'я йому — Франлін Рузвельт».

Офіціоз Папи Римського «Оссерваторе Романо» своє сповіщення про бомбардування папської резиденції подає в супроводі «висловів глибоких жалощів». «Слід підкреслити, зауважує газета, що частина будови семинарії для церковно-служачих знаходиться на екстериторіяльному участкові і саме ця частина цілковито зруйована та в ній згинула велика кількість народу. «З розпорядження Папи, в двірці Гондольфо та в будинку семинарії було розташовано 15 000 біженців та евакуованих, в більшости жінок та дітей. Частина їх жила в палатках, поставлених в парку».

Ватикан зложив в Лондоні та Вашингтоні протест.

По додаткових відомостях місце катастрофи уявляє собою жахливу картину руїн. Жінки з плачем шукали страчених в паніці дітей. Частина бомб впала між палатки в парку. З під руїн одного лише палацу було добуто 250 вбитих. Спаслось лише дуже не багато.

Новий напад на Гондольфо. У неділю 13. лютого англо-американці, наче бажаючи виявити перед цілим світом своє нехтування на протест Папи з приводу першого терористичного нападу, вчинили другий налет на Кастель Гондольфо. Бомби були скинені в районі папського двірця та в сусідних садах. Між розташованими тут жінками та дітьми знову знайшлося багато жертв. Тут саме лагодились до евакуації біженців після першого налету.

Брутальні методи. В час воєнної діяльності на південному італійському фронті був обстрілюваний англо-американською артилерію дня 15. січня світової слави манастир Монте Кассіно. При тім були великі школи. Манастир Монте Кассіно побудував папа Венедикт у VI ст. і був він власністю Бенедиктинського ордену. Його світової слави базиліка належить до манастиря, де відбувалися знані в цілім світі католицькі відпусти. Цінна бібліотека та інші мистецькі предмети були свого часу німецькими вояками перевезені до Риму і передані св. Престолові. Манастир Монте Кассіно був з німецької сторони трактований як церковне місце і не було там жадного війська ані військового опорного пункту. Американці не мали жадних даних до варварського обстрілу цього культурного місця. Цілий цивілізований світ прийняв цей факт з найбільшим обуренням. Ця вістка є одним з дальших доказів їх варварського поступовання.

Терористичний налет на Гельсінкі. Фінське Інформаційне Бюро повідомляє: сильні з'єднання ворожих літаків бомбардували у неділю вечером Гельсінкі. На різні частини міста скинули вони велику кількість вибухових бомб. Обсяг заподіяної шкоди та втрати населення на час повідомлення ще не були з'ясовані.

Налетами не перемогти Німеччину. Англійський щомісячник «Нешональ Рев'ю», підносить питання про значіння англо-американських терористичних налетів на Німеччину. На думку щомісячника, є дуже непевним, щоби способом налетів була Німеччина поставлена на коліна. Оскільки це тяжко, свідчить хочаб факт безперестанного бомбардування Рурської области. Не дивлячись на те, що напади тут відбуваються на військові об'єкти, яких не можна вивезти, не може бути й мови про те, щоби вдалося досягти прикорочення праці на цих заводах.

Навіть деякі відповідальні особи не вірять більше в те, щоби Німеччину можна перемогти терористичними налетами. А через це чи має сенс в дальшому збільшувати з'єднання бомбардувальників, які, властиво, призначені для стратегічних налетів? Передбачені для цього матеріяльні засоби на час війни дуже обмежені; а до тогож цих бомбардувальників зголом неможливо буде ужити для чогось іншого. Вже й тепер їх флотілля вимагає величезної кількости дуже цінного летного персоналу.»

Відомий коментатор Роберт Фрезер у бюлетені лондонського інформаційного бюро пише: «Останній налет німецької авіації на Лондон був багато дужчим, ніж ми сподівались Коли небо освітилось прожекторами, загукали армати та почались вибухи бомб — все це нагадало попередні лондонські бомбардування. Ми повинні бути готовими, щоби рахуватися з тим фактом, що німецька повітряна фльота здібна завдавати могучі удари.»

Один з останніх налетів на Лондон. З приводу третьої повітряної атаки на Лондон в ніч з 13 на 14 лютого, англійське аґенство Ройтер змушене признатись, що цей налет був тяжчим від обох попередніх. Згідно з першим повідомленням в різних частинах міста падали запалюючі та фуґасні бомби великої вибухової сили. Британські далекострільні батерії на східньому березі Ламаншу розпочали огонь, утворюючи тим більш могучу, ніж то було раніше, вогнену завісу. На багато миль берег був освітлений. Атакуючі німецькі самолети кидали освітлюючі ракети. В кінці свого повідомлення Ройтер признає також, що кількість німецьких самолетів була більша, ніж в попередні рази.

Італійська армія. Італійський військовий міністр, маршал Граціяні запросив до себе всіх генералів нової республіканської армії на нараду з приводу відбудови нової італійської збройної сили. Після цього маршала Граціяні та генералів прийняв Дуче в своїй головній кватирі.

З цього приводу Дуче проголосив промову, в якій висловив свою радість знову бачити стількох старих бойових товаришів в складі нової італійської армії. Муссоліні торкнувся зради Бадоліо, яка була не лише ґаньбою по відношенню союзника, але наслідки якої щоразу більше змальовують цю зраду, як найбільший злочин проти самої Італії. Дуче відзначив заслуги Граціяні по відбудові італійського війська і батьківщини. Він згадав про присягу, яку всі вони склали під новим прапором. Ця присяга в свойому новому формулюванні означає не лише вірність республіці, але разом із тим є виявом нових норм італійського життя. Хто поклявся цією клятвою, заявив Муссоліні з великим натиском, той спалив всі мости за собою.

Завдання нової армії — сказав Дуче далі — в категоричному імперативі закінчити, нарешті, битву на боці німецького спільника. Найбільшою мукою повинно бути для кожного справжнього італійського вояка байдуже спостерігати боротьбу, що провадиться за його рідну землю.

Муссоліні закінчив свою промову хвалою на адресу досягнень німецького війська та зауваженням, що воно є найкращим прикладом для нової, молодої італійської армії.

*

За наказом Дуче Національна Директорія республікансько-фашістівської партії наново сконструована в такий спосіб: Національній Директорії підпорядковані, крім військового міністра, міністр внутрішніх справ. міністр освіти, міністр корпорацій, начальник республіканської ґвардії й відповідні референти Національної Директорії.

Створення фашистівського ґвардійського корпусу. Дуче — як повідомив генеральний секретар республікансько-фашистівської партії, Паволіні, — наказав створити фашистівський елітарний корпус, що матиме назву: «Оноре е Комбатіменто» (Честь і Боротьба). Вступати до цього корпусу можуть всі фашисти у віці між 18—25 років життя, які зобов'язуються:

1. Продовжувати боротьбу по боці Німеччини та інших союзників до переможного кінця 2. Зберігати абсолютну вірність провідникові революції Беніто Муссоліні. 3. Підчас війни бути готовими боротися завжди у перших боєвих лініях. 4. Підчас миру віддати всі сили у праці Фашіо і співпрацювати у відбудові національної фашистівської республіки.

Голод в Італії. Бадоліо несе відповідальність за голод в Італії. Лондонський кореспондент «Таймса» подає просторе звідомлення про відносини прохарчування в півд. Італії, — що мимо всіх зусиль Амґот-а невдалося поліпшити стопи прохарчування. Представник Таймса бачить дуже чорно в майбутнім і очікує поважних комплікацій, якщо в найближчих місяцях не прийде підсилення харчами зі сторони аліянтів зайнятих частин Італії.

Британці вже тепер підготовляють старанно відповідний об'єкт — на кого мали б вони звернути вину. Кореспондент «Таймса» хоче знати, чи повинна бути повірена адміністрація правлінню Балолія. Він надіється, що цей адміністраційний апарат матиме більше успіхів при розбудові Італії, як Амґот

Гробова тиша в Неаполю. Як з Неаполя повідомляють, то проблема прохарчування справляє труднощі і прибирає неспокійні форми. Денний приділ хліба є так малий, що ціле населення наражене на голодову смерть. Дістати чи купити кусник хліба, навіть по високих паскових цінах є великою рідкістю. З причини голоду вибухла в Неаполю хвороба — епідемія, яка забирає чимало жертв. В місті панує гробова тиша. Всякий вуличний рух придержаний, як також не функціонує пошта і телеграф.

Японські операції на індійсько-бірменському кордоні. У справі останніх полій на індійсько-бірменському прикордонному відтинку, де японські відділи, разом з індійською національною армією, почали несподівану офензиву проти англо-індійських частин, полковник Наяїма, речник японських експедиційних військ у південних просторах сказав, що недалека є «друга араканська трагедія» для британських частин. Він вказав на те, що важливі зі стратегічного боку позиції Таунґ Безаар японські війська зайняли упродовж кількох голин, після того, як почалася офензива у боях проти 14-ої англо-індійської армії, яка зайняла становище напроти Акіябу. Далі він подав до відома, що японські війська окружили тепер майже 20 000 вояків 14-ої армії.

Японці щадять свої великі кораблі. Японці держать свої більші корабельні одиниці та ждуть нагоди, щоб летунським і корабельним силам аліянтів на Тихому океані завдати важкий удар. Заявив це північно-американський контр-адмірал Осбора Гардізон, який після 15-місячної служби на водах у південній частині Тихого океану вернувся тепер до Вашінгтону.

Озброєння Японії. З Токіо сповіщають, що поверх 150 приватних промислових підприємств об'єднались з метою виробляти спільно зброю. Ці підприємства будуть контролюватись міністерством війни. Таким чином потенціял військової промисловости Японії значно збільшиться.

Рузвельт не виявляє своїх намірів. На останній пресовій конференції у Вашингтоні виразно запитували Рузвельта, чи він думає четвертий раз зголосити свою кандидатуру у президентських виборах. Рузвельт відмовився дати будьяку на це відповідь.

Кандидати в президенти ЗДАмерики. Суперник Рузвельта на майбутніх призидентських виборах — Уіллки висловив своє повне задоволення тим, що виставляють його кандидатуру. Співробітникові «Ню-Йорк Таймс» він заявив, що його кандидатура буде виставлена по штату Небраска.

«Детройт Кур'ір Експрес» пропонує такий плян виборів президента: республіканці та демократи разом вибирають Рузвельта на пост президента ЗДА, а заступником його повинен бути вибранець республіканської партії.

Бувший військовий міністр ЗДА, демократ Гаррі Вудрінг нещодавно заснував «національний комітет лояльних демократів». Вудрінг має намір організувати бльок, який би виставив кандидатуру міністра закордонних справ Хелла в президенти ЗДАмерики.

Американський сенат 47 голосами проти 38 признав повне право виборчого голосу за всіма вояками ЗДАмерики.

Конституційна фатаморґана. Часописи цілого світу приділюють велику увагу новому трюку совєтського уряду з запровадженням нових змін у конституції СССР. Характерно, що навіть співчуваючі СССР часописи невтральних держав, ба навіть і часописи совєтських союзників, розглядають нову реформу тільки, як влучний шаховий хід, як типовий трюк жидівського шахрая. Ні для кого не лишається сумнівів в тому, що все лишиться по-старому. Диктатура большевицької партії може набирати яких завгодно зовнішніх форм. Боротьба йде проти самої непереносної для людської гідности варварської диктатури і тому ніякі зовнішні зміни не замирять з большевизмом. Назви статтів часописів дуже характерні: «Блеф», «Трюк», «Шаховий хід», «Маскування» — ось слова, які зустрічаються по наголовках цілої світової преси. Союзні СССР держави також не дуже захоплені тим, що СССР буде тепер репрезентований на всіх міжнародних конференціях в 16 раз більшою кількістю представників. Англія, яка мала свого часу чимало клопоту з шпигунськими центрами по совєтських консулятах, мусітиме терміново збільшити штат органів внутрішнього нагляду на багато сот осіб.

Намір Москви. В передовій статті часопису «Обсервер» стверджено, що пакт Совєтського Союзу з Бенешем робить із Чехословаччини совєтського сателіта. Совєтська система задумує далі зробити такими ж сателітами Совєтського Союзу також Польщу, а далі частини Німеччини та інші країни південно-східньої Европи.

Пляни СССР в Еспанії. Як повідомляють з Мехіко, еспанські совєтські еміґранти на чолі з Негріном розпочали переговори з Москвою. Мета переговорів — створення програму дій на випадок, коли б за допомогою Сталіна пощастило відновити совєтську владу в Еспанії. В такому випадку — за виробленим програмом — всі приналежні до еспанського війська повинні бути інтерновані та засуджені. Передбачено позбавити всіх прав католицьку церкву та заборонити релігійні свята.

Кроґава баня в Чорногорії. Білгородська газета «Ново Време» наводить трагічний підрахунок жертв розпаношенного большевицького терору в Чорногорії за час перебування там большевицьких банд. Згідно з добутими даними, знищено від 50 000 до 60 000 чорногорців, при чім багато чорногорських родин були вирізані цілковито. Приймаючи на увагу, що населення цієї маленької країни нараховує всього лише 400 000 мешканців, кількість забитих та замучених складає від 12 до 15 відсотків. Кореспондент «Ново Време» наводить також приклади жорстоких та варварських допитів, якими мучили большевицькі палачі свої жертви.

Новий совєтський посол в Ірані. Константин Михайлів, передав шахові свої довірчі грамоти. В час цієї церемонії штаб совєтського посольства носив циліндри та білі краватки. Сам же посол вперше одягнув нову форму совєтських дипломатів.

Невтралітет Еспанії. Еспанська газ. «Аріба» видрукувала передову на тему «Наш невтралітет», в якій констатує, що невтралітет Еспанії відповідає найсуворішим нормам інтернаціонального права, і що Еспанія зберігає найкоректніший тон щодо сучасного військового конфлікту.

«Наша внутрішня політика — так пише «Аріба» — рухається по нашій власній напрямній, не ображаючи жадної з воюючих сторін, але й не терплячи, в такій мірі, стороннього втручання в наші політичні справи».

З кожним днем загальні напрямі еспанської політики стають ясніші і виразніші, послідовно здійснюючися на практиці. **Частина англійської преси, дотримується щодо Еспанії політики відчудження та нерозуміння.** Найменші приводи служать для неї, як ґрунт до аґітаційної кампанії, наслідки якої важко передбачити. Цим закидам, які спорадично з'являються в англійській пресі, Еспанія протиставляє **вагу солідних і конкретних реальних фактів і спокійно і рішуче проваджену політику невтралітету.** Ми розглядаємо цю систему причіпок і перебільшень, **як дріб'язкову і некоректну.**

Все це ми кажемо з наміром внести можливу ясність, необхідну для добрих взаємин Еспанії з націями, які провадять війну. Бо потрібно, нарешті, дати чесну й правильну орієнтацію для різних країн щодо Еспанії, оскільки необґрунтовані випади проти неї призводять до недовір'я і непорозумінь».

В Альжирі створено червоно-еспанський леґіон. Нині відомі деякі деталі цього політичного заходу. Виявляється, що леґіон закладено вже деякий час тому, але з політичних міркувань його організацію тримали в глибокій таємниці. З формуванням леґіону пов'язана також організація «особливого комітету» для еспанських питань, на чолі якого стоїть представник Неґріна та комуністичний керівник Торец.

Портуґальська преса про промову Хордани. Закордонно-політичною подією дуже великого значіння називає портуґальський часопис «А Воз» недавну заяву еспанського міністра графа Хордани. Вона успокоює, коли знати, — пише часопис — що Еспанія готова оборонятися перед своїми внутрішніми та зовнішніми ворогами. Факт, що йдуть темні намагання спровокувати невтральність Еспанії, намагання, що їх усіма засобами треба поборювати. Запевнення з міродайних уст, що Еспанія за всяку ціну буде боронитися, має дуже високе політичне значіння та може причинитися до того, що махінації, які мають на меті знищити останні оази миру, будуть припинені з уваги на безвиглядність таких намагань.

Річниця нової Норвеґії. З приводу другої річниці запровадження національного уряду в Норвеґії міністр-президент Норвеґії, Квіслінґ, висловився про новий лад в країні.

За ці два роки створено здоровий ґрунт для міцної нової політики Норвеґії, — насамперед підкреслив Квіслінґ. Підвалини, на яких збудовано новий лад, отже, стоять нині твердо і процес самого створення нового ладу можна розглядати, як закінчений. Завдання майбутнього — розв'язувати поточні політичні справи в дусі нового ладу, поглиблювати відповідний світогляд і виховувати в ньому норвезький нарід.

Новий лад треба розглядати з точки зору большевицької небезпеки з одного боку, і співробітництва Норвеґії з Німеччиною в рямцях европейського нового ладу, з другого. В зв'язку з цим Квіслінґ торкнувся завдань, які накреслили собі большевики в Скандинавії. Квіслінґ виходив при цьому з твердження, що **більшість членів норвезького еміґраційного уряду складається з старих комуністів, які вже понад 20 років були слухняним знаряддям в руках Москви.**

Не дарма вже 25 років тому

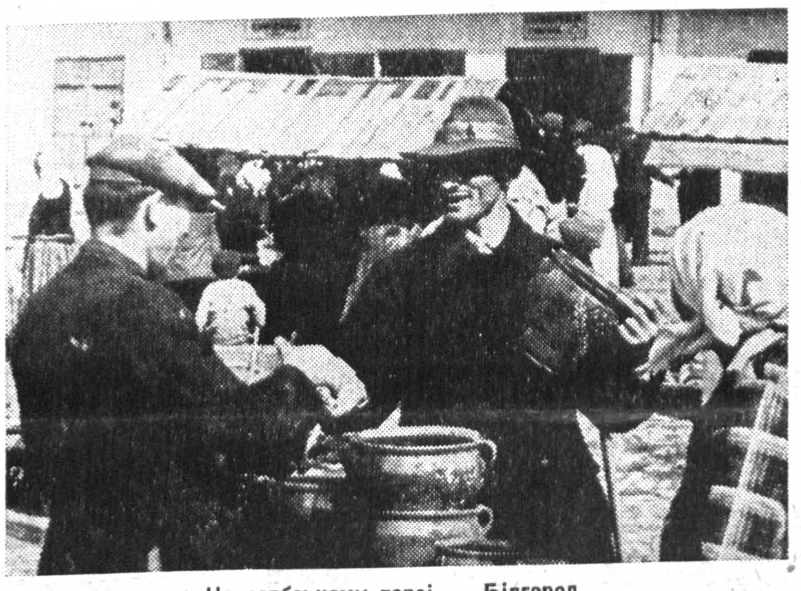

На сербському торзі — Білгород

Foto «Atlantic»

мовознавці та працівники на полі рідномовної культури мають всю свою увагу і всі свої зусилля **зосередити на українській пресі,** що за теперішніх обставин є майже одиноким посередником між рідномовною наукою та широкими масами нашого культурного загалу. Вирвати цю пресу з обійм небезпечно-шкідливих чужинецьких впливів, змусити українську психіку думати по-українському, а українські уста — справно вимовляти слова своєї мелодійної мови, — ось конкретне, зовсім практичне завдання поточного історичного моменту, завдання, поуз яке несміють нечинно пройти нині наші мовознавці. Але для свого успішного розв'язання це важливе завдання вимагає не лише щирої охоти й жертвенної готовности, але й **не ослабної уваги** та **повсякденної активности.** Бо ж і найблискучіші, але принагідно-епізодичні засоби справі не поможуть; її врятує лише послідовно-систематична акція. Лише тримаючи свою опікунську руку на живчику нашого рідномовного життя, спроможуться дотичні фахові кола допомогти нашим масам у їх грізній під культурним оглядом ситуації та врятувати перед розкладовими впливами мову свого рідного народу, а водночас із нею й його національну психіку. І коли це станеться, коли безсумнівне в своїй конечності і так життєво-актуальне завдання нашого цього-часного культурного процесу буде завдяки систематичним, невтомно-витревалим й неослабно-пильним зусиллям нашого мовознавчого світу щасливо розв'язано, — шановний автор статті «Українське мовознавство на послугах» набуде морального права написати ще змістовнішу й ще цікавшу статтю.

Б. Лисянський.

ВІСТІ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Степи — краса Поділля

(власний кореспондент).

Кінець м. листопада. Мороз і не дужий, а скріпив непролазне болото в доведених колективизацією до злиднів с. Степковець. Ось я й задумав продовжити свою мандрівку навколо, щоби оглянути, як жиють та працюють всюди наші люди. Ото полишаю я своє село і держу напрямок на містечко Хмельник. Свій маршрут я сплянував великою шляховою трассою, що проходить повз самого села. Ліворуч і праворуч полишаю просторі лани: вруни озимих культур: рапсу, жита та пшениці, ріст яких прикоротив мороз. На полишених ланкових ділянках стоять великі стирти необмолоченого ще жита та пшениці. Бурякові плянтації вкриті кагатами цукрового буряка, який не вивезено що до цукроварень. На замерзлих озимих ланах та прирічкових луках дітвора пасе коні і корови...

Полишаю Степковеччину — терени Волині, праворуч минаю с. Северинівку — перші лани Поділля. О, як же тут чудово!.. горбковаті степи тут оточені чудесними луками та річечками. І тут широкі степи вкриті зеленню: житом та пшеницею, що посріблені від приморозку, а між ними течуть малі степові річки з сухими луками, сіно на котрих зосталося не скошеним через брак робочих рук та вільного часу.

Поминувши ліворуч село Носівки, а праворуч хутір Кубашевського, пройшовши 10. кілометрів, прибув я до села Мезепинці Уланівського району. В селі Мазепинці добре відпочиваю й в розмові з селянами виявляю, що тут на Поділлю селяне не погано живуть, мають хліб, сало, тобто жири, а що до буряківки» (самогон з цукрового буряка), то вона вариться майже в кожній хаті, починаючи від сільського старости та кінчаючи звичайними смертельними селянами. Всі її тягнуть у вільний час. Великий тут брак культурних та промислових річей: книги, одягу і взуття.

Полишивши села Мазепинці, по дорозі праворуч, Мар'янівку, ліворуч Торчин, далі праворуч Війтівці, ліворуч Кушелівку з великим державним господарством цукроварні, я через село Дубрівку прямую до містечка Хмельника. Хоча на дорогах ще повно підвід, що вивозять з сіл хліб та олійні культури до зернопунктів, а цукровий буряк до цукроварень і на перевалку через залізницю збилось їх сила, але я свою дорогу 35. кілометрів змушений і далі міряти власними ногами, це набагато здержує мене в дорозі та дає можливість вступати в розмови з селянами. Виявляється, що, як і в с. Мазепинцях, верх по селах у всьому держить «буряківка»...

Виконання де-яких службових справ здержує мене в м. Хмельнику на дві добі, а це знову дає мені змогу добре ознайомитись з життям міста й міщан. Чудове місто (окружного значіння) в зимі пишається сосновим бором, а літньою порою втопає у зелені; місто на дві частині ділить тиха річка Буг, що має досить риби, а це здешевлює харчовання мешканців міста, де, правда, є вдовіль і м'яса та сала. Близьке сусідство лісу є великою зручністю для міста, бо має дешеве та до схочу палива, що особливо є цінним в степових частинах України та ще й в часі війни.

Не дивлячись на те, що в східньому чи північно-східньому напрямку за м. Хмельником майже за 100—150 клм. проходить фронт, в місті почувається зовсім нормальне житя: працюють крім німецьких, місцеві районові та міські установи, в тому числі й державний банк, пошта, а поруч і театр та кіно. Останнє, яко єдиний тут осередок культури, завжди повний-переповнений. В місті ж виходить єдиний на всю округу й місто, та й то раз на тиждень, часопис — «Хмельницькі Вісті», поштою, в обмеженій кількости, довозиться з м. Вінниці часопис «Вінницькі Вісти». Закордонних та інших часописів з України місто не одержує. Місто також дуже терпить через відсутність там книжкової крамниці, бо попит на книгу є великий, особливо з української літератури. Довіз книги може бути лише з Німеччини, але цим ніхто не займається і ця ділянка культурної праці тут цілковито занедбана.

Але зато місто може похвалитися великими базарами, особливо в неділю, де основне місце в торгівлі займає **харчова торгівля**. Особливо низькі ціни на харчові продукти ваблять сюди покупців з міст Бердичіва та Вінниці, а то й з Літичева, з Калинівки. Але ще більше сюди на базари тягнуть продавці дрібного промкраму.

Звичайно і ціни тут стоять на речі першої необхідности просто неймовірні. Для прикладу, добрі [на наш час!] чоботи коштують до 10-11 тисяч карбованців, а хромові [а тоні транлюються!] до 13 тисяч. Взуття для дітей не існує, про його і не питай!.. Для них треба особливого замовлення. Не менш дорогий і одяг. Коли один метр селянського полотна коштує 600 карбованців, то за сукно — теж не питайте. Готового одягу не існує. На піджаки та пальта перешиваються одіяла, вартість їх встановлена від 3-х до 8-ми тисяч карб. в залежности від якости.

Інші необхідні в господарстві речі, напр.: гас (керосін) за літр коштує 250 крб., бензін — 300 крб., а це тепер перша потреба села, бо місто має електричне світло. Дрова за кубометр — 1000 — 1500 крб. в залежности від якости. Коробка сірників — 25, а то і 30 крб. в залежности від часу та наявности їх на торгу.

Останні речі широкого вжитку звичайно дорогі, дуже дорогі!.. Ціни тут реґулюються: часом обставинами та насиченністю чи браком певного товару на базарі. Державної контролі цін тут немає.

Цікаво, де беруться кошти, і часом великі кошти в основного споживача, який же не має жадної власности? Сучасне міщанство, як і в старі часи, позбувшись жидівства, взяло в свої руки, приватно, дрібну торгівлю та ремесла, а це й стало їх засобом до життя і посередництва в торгівлі свого міста.

Треба зауважити, що в порівнанню з іншими містами, життя в м. Хмельнику, на краю Поділля, що не обтяжене матеріяльно, зо своїми степами, родючими землями, дають населенню дешевий, порівнюючи, продукт до життя.

За браком часу не оглянув я всіх багацтв сучасного базару, бо мусів ще знайти час приділити більше уваги містові. Місто має чимало зруйнованих будинків, що так і зостаються в стані руїни. Багато між ними є просто без господарів та не експлоатуються. Гарний вигляд мають церкви. Все, що було тут занедбаним за большевизму, виправлене й прикрашене тепер. Сумно виглядає костел, стародавня панська споруда; напівзруйнованою є будинок ратуші, де колись отаборювалось жидівство та торгувало різним крамом, як і нещасною долею Українців за часів панщини. Над рікою Бугом пишається замок-двірець, що колись належав графові Левашову.

Приватні будинки міста, як і його околиць, мають гарний, господарський вигляд, бо не дивлячись на труднощі війни, населення всіма зусиллями й засобами зберігає свою житлову власність.

Покінчивши свої службові доручення і користуючись нагодою, що трапляються попутні підводи, я залишаю привітне місто Хмельник та вертаю до своїх Степковець, про життя яких напишу далі.

П. Хоменко

ПОМЕР МИКОЛА САМОКИША

Щойно сьогодні дійшла до нас вістка, що дня 18 І. ц. р. помер найвизначніший український баталіст Микола Самокиша. Покійний уродився в Носівці, Ніжинського повіту. Закінчивши ґімназію в Ніжині, студіював в Петербурзькій Академії Мистецтв, яку покінчив з відзначенням, нагороджений, між інш., двома золотими медалями. Потім як стипендист виїхав на дальші студії до Парижа, разом з відомим українським мистцем С. Васильківським. За свої праці дістав уже в дуже молодому віці почесний титул академіка і катедру баталістики в Академії Мистецтв у Петербурзі, яку провадив від 1911 до 1917. р. Петербурзька Академія Мистецтв була одинокою такою Академією на всьому величезному просторі рос. імперії, тож професорські становища діставалися лише дійсно найвизначнішим мистцям. Покійний залишив по собі дуже багато праць з історії України, а крім цього видав разом з С. Васильківським два альбоми п з. «З української старини» та зразки українського народнього орнаменту. В останніх роках жив Покійний мистець у Симферополі на Криму, працюючи невтомно пензлем. Ще напередодні смерти начеркнув пером фраґмент до великої картини «Битва Кривоноса». Замкнув очі на вічний сон спокійно й непомітно, немов заснувши, струджений працею. Прожив 84 роки життя. Вічна Йому Пам'ять!

ПРАВДИВЕ СВІДЧЕННЯ

Тижневик «Нова Доба», що виходить у Берліні, подає цікаве повідомлення про свідчення 20-літньої дівчини Катерини Буденко, якій пощастило втекти з зайнятої большевиками Сміли: — «В перших днях окупації, коли в Смілі стояли передові частини червоної армії, між місцевим населенням не переводили жадних арештів. За деякий час, коли до міста прибули тилові штаби й установи, видано накази всім чоловікам зголоситися до «Военкомату» (Військового комісаріяту). Таких, хто не мав военних білетів і пашпортів, негайно під сильним конвоєм відвели в глибоке запілля. Розповідають, що всіх їх висилають до карних баталіонів. Тих, що показали документи, видані німецькою владою, негайно арештували й відіслали до будівлі НКВД.

Незабаром, — розказує Катерина Буденко, — зачалися арешти між населенням міста. Мою товаришку, що працювала за перекладачку в німецькій установі та утримувала стареньку матір та дві малі сестрички, арештували на п'ятий день приходу большевиків. Вироком трійки її повішено. Арешти в місті йдуть далі. Вистачає звичайного доносу, щоб людини не стало. Моя сусідка, якій давно забажалося зайняти мою кімнату, донесла в НКВД, буцімто я працювала у німецькій кухні. Тому то й я чим швидше мусіла тікати з рідного міста».

ПЕРЕСПЕКТИВИ ВРОЖАЮ В ГГ.

Тижневик «Краківські Вісті» обговорює на своїх сторінках питання впливу цьогорічної зими на городництво в Генеральній Губернії. За словами часопису, нинішня зима є найлагіднішою від 1924. року, що залишається без впливу на врожай цього року.

Лагідна зима дуже корисна для садів і шкілок, де, очевидно, не буде ніякої шкоди від морозів. Проте, цьогорічні, кліматичні умовини були сприятливі і для шкідників городництва і садівництва. Тому треба підсилити боротьбу з ними на весні.

Особливо сприятливою була зима для квітництва, бо пощастило заощадити велику кількість дефіцитного тепер палива.

Можна сповіватися, що провесна буде, як часто трапляється після теплої зими, довго холодна, а весна пізня і коротка. Це затримає початок весняних робіт і сконцентрує їх на невеличкому відтинку часу, що є дуже несприятливим за умовин браку робочої сили. Проте, це не відіб'ється на стані озимини для розвою якої вистачає вже 4° тепла. Треба відмітити неґативний вплив всякої температури на переховування картоплі й городини. Треба рахуватися з тим, що пізньої весни спродаж продуктів зменшається.

ОКРУЖНА ГОСПОДАРСЬКА НАРАДА У ЛЬВОВІ

Недавно відбулась у Львові велика господарська нарада, що в ній взяла участь понад тисяча представників українського селянства Львівської округи. Відкрив нараду голова окружної філії Т-ва «Сільський Господар». Опісля забрав слово окружний староста д-р Ляєн, що в своїй промові зокрема підкреслював велику працю, яку виконують гуртки «Сільського Господаря». Завдання українського селянства та гуртків «Сільського Господаря» обговорив господарський керманич Львівської округи д-р Рувандль. З черги забрав голос заступник керманича Уряду Прохарчування і Хліборобства д-р Лянґнер. Передавши привіт Губернатора та шефа Уряду Прохарчування д-ра Ґарайса, він ще раз обговорив ті завдання, що жлуть хліборобів у цьому році. Свою промову закінчив він зазивом до всіх українських селян-хліборобів стати в ряди борців на господарському полі так, як це роблять їхні сини й батьки, що з крісами в руках пішли боротись за краще завтра, «бо їм і нам — говорив д-р Лянґнер — присвічує одна ціль — перемога». Опісля інж. Я. Зайшлий, директор Централі Т-ва «Сільський Господар», виголосив реферат про значіння боротьби за врожай та про завдання гуртків «Сільського Господаря». Опісля говорили ще й інші промовці.

ВІДКРИТТЯ МУЗЕЮ ГІГІЄНИ У ЛЬВОВІ

Дня 8. лютого ц. р., відкрито при Психотехнічному заведенні міста Львова єдиний у місті Музей Гігієни.

Музей приміщений у гарно уладжених одинадцяти залях. Перша заля присв'ячена анатомії і фізіології людини. В другій залі зображений зокрема процес травлення. Третя кімната ілюструє протилетунську охорону, діяння ґазів та організацію першої допомоги. Тут звертають увагу моделі: місто підчас летунської тривоги та операційна заля, в сховищі. В четвертій кімнаті зображена перша допомога в наглих випадках. П'ята уладжена під гаслом — «Мий руки!» Численні діяграми та образи шостої кімнати змальовують гігієну дитини та процес і способи її виживлення. Сьома кімната призначена на зображення діяння та поборювання інфекційних недуг — зокрема тифу. У восьмій залі зілюстровано багатим графічним матеріялом страшне спустошення,

---

Москва говорила про Карелію, як про першу ступінь до створення скандинавської совєтської республіки. На початку 20-их років большевизм особливо пожвавив свою діяльність в Норвегії. В 1931 році це призвело, нарешті, до спроби відвертого заколоту, якого Квіслінґ, тодішний норвезький міністр оборони, придушив за допомогою збройної сили. Якщо взяти до уваги всі ці спроби, що вперто повторювалися, то жадна людина не матиме сумніву: в разі перемоги большевизму Сталін підпорядкує собі також скандинавський простір.

Розчарування в Лондоні. Успішний спротив німецького війська в районі Неттуно викликав велике розчарування в Лондоні, де сподівалися на швидке просування англо-американських з'єднань до Риму. Військові знавці закидають ґенералові Александру, що він не спромігся використати перші дні після висадки. Він використав свій мостовий причілок, за висловом Ліддл Гарта «тактично», а не «динамічно». Німці ж використали цей час для того, щоб стягти резерви. «Внаслідок того, — заявив англійський радіокоментатор Аткінсон, — справа стає, здається, серіозною». Інший радіокоментатор говорить про «нечувану завзятість німецького опору» та силу німецьких укріплень.

Голод та холера в Китаю. З Чунціна сповіщають, що в провінції Куанг-Тунг від голоду та холери, що там дуже поширились, згинуло вже поверх міліона китайців. Едгар Аданс, секретар комітету південно-східнього Китаю, який відвідав цю провінцію, заявив, що холера та голод знищили там цілі селища. «Батьки продають своїх дітей, — додав він, — щоби прогодувати себе. Безпритульні діти там нараховуються міліонами».

Сільське господарство у Сербії. Новий плян посівів на 1944 рік в Сербії передбачає засів площі, яка рівняється торішній. В цім році приділено більшої уваги розповсюдженню культури маслянистих рослин, яким відводиться поверх 32 000 гектарів. В торішньому році під ними було лише 140 гектарів.

Мобілізація естонського народу. Перший краєвий директор д-р Мее сповістив про загальну мобілізацію естонського народу, з огляду на те, що большевизм знову наблизився до кордонів країни.

Свого часу Естонія зазнала жорстокого большевицького терору — десятки тисяч естонських жінок, чоловіків та дітей заслані були большевиками до степів Сибіру, де вони й знайшли свою загибель. З моменту звільнення Естонії німецьким військом, пізньої осені 1941 р., широкі кола населення неодноразово висловлювали своє бажання взяти участь у збройній боротьбі проти большевизму. Зведення німецького Верховного Командування вже зазначали видатне випробування естонського ᛋᛋ-баталіону «Сарва» та ще одного з'єднання естонців на північній частині фронту. Мобілізація естонського народу є доказом волі естонського народу битися за свою вітчизну і свою свободу по боці німецького війська.

Злидні індійських гірників. Про злидні індійських гірників повідомляє «Манчестер Ґарліян» за інформацією свого кореспондента з Нью-Дейлі. Ще 13 років тому, пише газета, було створено британську комісію, яка мала, дослідити умови життя й праці індійських гірників та накреслити шляхи до поліпшення цих умов, але й до сьогоднішнього дня комісія майже нічого не зробила на користь гірників-індусів.

Сім років тому британський уряд в Індії знову був змушений, під тиском ряду занепокоєнь в копальнях створити перевірчу комісію, яка підвищила б безпеку роботи в шахтах. Ця комісія вимушена була констатувати, що в індійській вугільній індустрії існує «змагання» поміж прибутками підприємців, які завжди забезпечуються в першу чергу та безпекою робітників, питання про яку завжди відходить на задній план. **Місячна винагорода індійського гірника і досі становить 13 РМ(!).**

В заключення кореспондент підкреслює, що індійські жіночі організації гостро протестують проти нещодавно запровадженої роботи жінок під землею.

ОДНИМ РЕЧЕННЯМ:

✱ Речник фінського посольства у Вашинґтоні заявив, що становище Фінляндії залишається без змін. Фінці не скапітулюють навіть тоді, колиб зрівнено Гельсінкі з землею. Цю вістку пітвердив і міністр закордонних справ Злучених Держав Америки.

✱ Чунґкінґське інформаційне бюро в офіційному повідомленні сповіщає, що Чунґкінґ поміж 1939 та 1940 роком надіслав мінімум шість аґентів таємної служби до Нанкіну з метою вбивства президента Ванґ-Чінґ-Вея, але всі шість аґентів були заарештовані в Нанкінґу раніше, ніж могли виконати свій плян, а потім розстріляні.

Справедливість або хаос. При закінченню румунського церковного конґресу виступив заступник президента міністрів проф. Мітаі Антонеску з короткою промовою, в якій він заявив: — «або буде цілим світом володіти справедливість, тобто перевага буде за тими, що будуть відповідальні за долю Европи, та які вирішать майбутнє народів, або буде цілий світ утручений знову у хаос.

Так робить завжди Англія. В році 1933 обіцяла Англія своїм воякам, якщо вони йдуть на війну, — пише «Делі Мей», — то їхнє місце праці буде задержане. Зараз говорять, що виконання цієї обіцянки досить «скомплікована проблема». Що перед п'ятьма роками було можливим, з часом війни буде тяжко розв'язати цю справу. «З найсильнішою волею в світі, пише часопис, не буде можна цю приобіцяну ґарантію додержати».

Махінації жидівських антикварів. Три найбільші жидівські антикварі випродують нагарбані у південній Італії скарби мистецтва. Повідомляє про це парізький щоденник «Матен» у кореспонденції свого стокгольмського дописувача. Ці три жидівські спекулянти чужим мистецьким добром — це Пімперниел у Нью-Йорку, Заляевр у Вашинґтоні та Дювен у Лондоні. Вони зробили своїм постійним клієнтам, американським та англійським багатіям, своєрідну «несподіванку» перед Різдвом, повідомляючи їх, що відбудеться тайна ліцитація славних на весь світ мистецьких творів, вивезених із Сицилії. Швидко потім до Нью-Йорку прибув славний скарб собору в Катанії, як також сотні скринь із старо-італійськими образами, мадоннами, вівтарями, статуями, мозаїками та рукописами. Згаданий Дювен хвалився одверто, що до Англії перевезено добру половину мистецьких скарбів із країв европейської культури.

✱ Землетрусом в Турції знищено 80% будинків міста Гереде, в якім нараховувалось поверх 25 000 тисяч мешканців.

✱ Ватикан посилає свого представника у Фінляндію.

✱ В Лисабоні відбулось урочисте посвячення нового приміщення Інституту німецької культури.

✱ В Турції ціни на продукти першої необхідности піднялись, порівнюючи з цінами 1939 року, аж на 500%.

✱ В Італії все майно жидів буде надалі трактоване, як майно горожан ворожих країн.

✱ З Каіро сповіщають, що напротязі останніх чотирьох місяців у Верхньому Египті згинуло від малярії поверх 30 000 чоловік.

✱ По відомостях «Дейлі Уоркер» в Неаполі нараховують вже поверх 10 000 безробітних.

✱ Фінляндська кінопромисловість експортувала в 1943 році 57 фільмів, головним чином в Румунію та скандинавські країни.

✱ На трьохтижневій конференції всіх губернаторів Манджуко оголошено тотальну мобілізацію всіх сил країни, яку буде здійснено наступними днями.

✱ Місто Люкка, відоме своїми мистецькими скарбами, зазнало нового англо-американського терористичного нападу.

✱ Як сповіщають офіційні американські джерела, Рузвельт відкликав американського посла при польськім еміґраційнім «уряді» в Лондоні, Видля в його посту, не призначивши йому жадного заступника.

Наука й мистецтво

УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ СВІТОВОГО ІМЕНИ.

З приводу 60-ліття проф. д-ра інж. Івана Фещенка — Чопівського

Нещодавно сповнилося 60 літ життя визначного українського культурного і громадського діяча, політика, педагога, народнього економіста, техніка, а передусім славного вченого металюрґіста світового імени, проф. д-ра інж. Івана Фещенка-Чопівського.

Арх. «УВ»

Іван Фещенко-Чопівський народився 7 січня ст. ст. (20. I. нов. ст.) 1884 р. в Чуднові на Волині. Батько його — Адріян Чопівський — походив зі староукраїнської правобережної шляхти зі с. Чонович Радомиського пов. на Київщині. Шляхетські привілеї роду Чопівських у XV ст. підтвердили грамотами польські королі. Родоначальник Чопівських, Гнат Чіп, отримав «за військові заслуги» понад 15.000 десятин землі. Нащадків Гната Чопа в 1861 р. нараховували в Чоповичах понад 3.000 душ. Перед цим, 1839 р. Чопівських «приєднали» до православної церкви за винятком 43-х осіб, що перейшли на римо — католицький обряд. Земельна власність усе більше дробилася між нащадками Гната Чопа, хоч молодші члени родин традиційно переселялися до міст. Поодинокі родини Чопівських приймали для відрізнення різні відмінні прізвище. В такий спосіб повстали Фещенки, Прокопенки, Іваненки та ін.

Батько професора Ів. Чопівського — Адріян, був наймолодший — п'ятий — син у родині. Тому, по родинному звичаю, його змалечку готовили на «експорт» — в урядовці. Як належалося шляхтичеві, він скінчив «Дворянське вчилище» та житомирську прогімназію. Закоштувавши міського життя, він уже не схотів господарити на своїх 24-х десятинах, продав їх братам, а сам став поштовим урядовцем. Довгі роки служив начальником пошти в Чуднові, де й оженився з донькою священника с. Волосівки Марією Янчинською.

1893 р. Іван Чопівський, третя й передостання дитина в родині, вступив до підготовчої кляси Житомирської 1-ї Гімназії, яку й закінчив 1903 р. Житомирська гімназія була великим конгломератом, виповненим по береги, різнонаціональною молодіжжю, що її тут училося коло 800 душ. Завданням гімназії було — московщити українців і поляків північної частини Правобережжя. Назагал, вона нічим не відрізнялася від інших середніх тогочасних шкіл в Україні. Однак на сірому її тлі яскраво виділялися педагогічним хистом, знанням і живим громадським інтересом професори-українці: фізик Михайло Кудрицький та історик Яків Яроцький. Були то інтеліґенти понад пересічний рівень тогочасних середошкільних педагогів. Останній прищепив своїм учням інтерес до археології, а перший — замилування до прикладних наук.

У півдорозі між Житомиром і Чудновом, на березі мальовничої річки Тетерева розкинулося чепурно село Денеши. Там під брамою гути попасали коні подорожні, їдучи до Житомира. З гути постійно доносився стукіт пудлярських молотів, а гарячу огнеплинну шляку з високої печі виливали впрост у Тетерів. Цікавий хлопчина Чопівський кожного разу застановлювався над таємничими діями чавунно — залізоплавильної гути. Ці рефлексії молодих літ, видимо, мали великий вплив при вибори кар'єри.

1901 р. помер від сухіт, що їх набув на поштовій службі, батько Чопівського, залишивши по собі скупеньку пенсію. З того часу молодий Ів. Чопівський мусів «підробляти» на своє життя і науку біганиною по репетиціях. 1903 р. приніс Чопівському добру матуру, а добра теоретична підготовка з математики і фізики долали йому вілваги ставитися до конкурсового іспиту до Київської Політехніки. Сталося так, що з 57-ми кандидатів він єдиний дістався до Вищої Технічної Школи на хеміко-технологічний факультет.

Трудно було вчитися в ті роки у вищих російських школах. Поступове громадянство захоплювалося соціялістичними ідеями, а студенство пробувало реалізувати соціялістичні доктрини революційним шляхом. Сходини, маніфестації, страйки, аґітація... Наука йшла з перебоями. Чопівський-студент перший рік тримався осторонь від цього всього: поперше мусів заробляти на прожиття, подруге — в Київській Політехніці було правило: хто зі студентів 1-го курсу не перейде на 2-ий курс, той мусить ставитися наново до конкурсового іспиту. Завдяки систематичній впертій праці, Чопівський перейшов без жадних перешкод на 2-й курс.

1904 р. був дуже неспокійний. Соціялістична аґітація серед студентів знайшла вельми сприятливий ґрунт. Весною 1905 р. Київську Політехніку замкнули. Чопівському, що бажав спеціялізуватися в цукроварстві, в цей час пощастило працювати практикантом—влітi на бурякових плянтаціях, а восени — в лябораторії андрушівської цукроварні. Тут його застала перша революція, до якої він увяз... Весною 1906 р. Політехніку відчинили і навчання в ній пішло більш-менш правильно.

При остаточнім виборі кар'єри на Чопівського вплинула студентська екскурсія до Донецького Басену, що він її відбув 1907 р. Захоплений величавою панорамою металюрґійного промислу, Чопівський, повернувшись до Києва залишив свої попередні пляни та розпочав працю в металюрґічній лябораторії проф. Василя Іжевського. Практика на Дніпровській Гуті в Каменському, на Брянській — в Січеславі, ґрунтовне ознайомлення з гірничим і металюрґічним промислом Донбасу — все це тільки зміцнило його симпатії до цього великого, таємничого й небезпечного факу.

Київська Політехніка, що в її складі педагогічного персоналу було багато поступових професорів, була справжньою кузнею народолюбчих характерів. В складі її студентів більшість було москалів. Українців студіювало там небагато. З правила, студенти гуртувалися в. т. зв., «Землячествах», Українська Громада при Київській Політехніці повстала десь у 1907 р. До того в Києві леґально існувала Українська Громада лише при Духовній Академії і Чопівський, разом із студентом університету і членом Української Радикально — Демократичної Партії Андрієм Лещенком, тримав зв'язок із нею, через студентів-академіків Сушицького, що опісля був ректором Українського Університету в Києві, Уловича та ін.

З 1905 р. І. Чопівський розпочав свою громадську діяльність як національно-свідомий українець. Із відкриттям 1906 р. Київської Просвіти, він разом із А. Лещенком, І. Щоголевим, Б. Кас'яненком та ін. приймав жваву участь у діяльності Лекційної Комісії Просвіти, читаючи українські лекції в Троїцькому Народному Домі та на періферії міста— Деміївці, Куриливці, Лук'янівці, Солом'янці, з місцем осідку в Народнім Домі на Сінній площі. Лекції читали переважно на природознавчі темі, бо на історичні, чи літературні — влада не давала дозволу. Лекторами були головно молоді професори Університету і Політехніки українці — Петро Холодний, Олександер Яницький, Федір Левченко, брати Чернявські, Надія Щербина, Федір Лук'янів, Олександер Качаловський та ін.

1908 р. І. Чопівський успішно оборонив перед іспитовою комісією дипломовий проєкт мартенівської фабрики і дістав диплом інженера-технолога першого ступня. Але навіть із таким дипломом українцеві тяжко було дістати відповідне заняття, і тому Чопівський змушений був перебрати посаду вчителя фізики й математики в приватній жіночій ґімназії Плетньової на Печерську, записавшись в той же час професорським стипендіятом при Київській Політехніці. Через рік він став асистентом і лектором при катедрі металюрґії в Політехніці. Це й був початок наукової кар'єри проф. І. Чопівського.

Одночасно поширюється й громадсько-культурна діяльність ювілята в українських організаціях: у Просвіті, в Українськім Клюбі, в Науковому Товаристві ім. Шевченка. В цьому останьому він став секретарем Технічної секції.

З кінцем 1912 р. інж. Чопівський склав «ад'юнктські» іспити, а рік пізніше появилася на сторінках «Журналу Руского Металюрґічного Т-ва» перша частина його дисертаційної праці п. н. «До питання цементації заліза». Завдяки цій праці, Професорська Рада факультету допоручила Чопівського як кандидата на професорського стипендіята від міністерства Торгу і Промисловости. Проблема, що її висунув молодий український вчений, знайшла великий відгомін серед фахівців у Росії та закордоном. Весною 1914 р. Чопівського послано за кордон, а в першу чергу до Німеччини, для дальших наукових студій. Але заледво він увійшов у темп праці в прекрасних лябораторіях проф. Обергофера в Бреславі, як вибухла перша світова війна і йому довелося втікати через Швецію, Фінляндію назад до Києва.

В Києві Чопівського зустріла несподіванка: його посада була занята. Довелося братися за спорідпене заняття і він став асистентом при катедрі неогранічної технології, а для зв'язку з попереднім фахом — обняв керівництво вправами студентів, що студіювали металюрґію на хемічному і механічному факультетах. Крім того тоді він ще працював у Комітеті по розподілу палива та у Військово-Промисловому Комітеті.

З вибухом у 1917 р. другої російської революції та з відновленням української державности інж. І. Чопівського обрано членом Української Центральної Ради та призначено керманичем Промислового Департаменту Генерального Секретаріяту Промислу і Торгу. В літі т. р. він став лавником Київської Міської Ради, членом Освітньої й Театральної Комісії, головою Української Національної Ради Києва та Губерніяльної Національної Ради Київщини. В лютім 1918 р. перебрав у правительстві Української Центральної Ради, в кабінеті Голубовича, теку міністра Торгу і Промисловости. Того ж року, коли в Україні запанувала на якийсь час біла московська реакція, І Чопівський зазнав ув'язнення у відомій Лук'янівській в'язниці в Києві, звідки вийшов при умові, що як «шкідливий» для України елемент, мусить залишити межі рідного краю. Тоді це вельми вразило відданого справі українського громадського діяча-ідеаліста І. Чопівського.

Деякий час ювілят розвивав широку діяльність як член Українського Центрального Кооперативного Комітету та як консультант у справах промислу Дніпросоюзу. В грудні 1918 р. він «комісарично» очолював міністерство Торгу і Промисловости, а по вступі Директорії Української Народної Республіки до Києва, став заступником міністра. В лютім 1919 р. його призначено міністром Народного Господарства та заступником прем'єра в кабінеті Остапенка. Влітку т. р. Чопівського призначили радником Української Дипломатичної Місії в Румунії, з виконуванням обов'язків торговельного аташе УНР. при Місії.

Підчас українсько-польського замірення 1920 р. І. Чопівського покликано до Варшави на становище голови Української Економічної та Військово — Закупочної Комісії. Опісля його обрано головою Ради Республіки, а з її ліквідацією — головою Республіканьсько-Демократичного Союзу, що проіснував до січня 1922 р. З цього часу він відійшов від політики й занявся працею після свого давнього фаху.

Добре наукове «Curriculum Vitae» відкрило інж. І. Чопівському двері польських високих шкіл. Спершу його запрошено до Варшавської Політехніки для праці при катедрі металюрґії, а вже за півроку він перебрав, як контрактовий професор — бо чужинець — катедру металюрґії та термічної обрібки при Краківській Гірничій Академії. Найкращі роки, повний розквіт своєї праці віддав Чопівській тій Академії. Він був будівничим Металографічного Інституту, творцем т. зв. школи «термістів»

що його спричинюють у людському організмі дві найбільші недуги: туберкульоза та рак. Не менш страшні венеричні недуги зображені в черговій кімнаті. Простора десята заля ілюструє вплив на людський організм професійних занять і спорту. В одинадцятій невеличкій перехідній кімнаті приміщені ще невикінчені моделі та все те, що через відсутність місця не помістилося в інших залях. Музей відкритий кождого дня і в неділі та свята від 9 до 12. год.

КОНЦЕРТ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ У ЛЬВОВІ

7. II. ц. р., в залі ІНТ у Львові відбувся концерт Капелі бандуристів під управою Гр. Китастого. Програма концерту була зложена з трьох частин.

По закінченні концерту виступив директор Капелі бандуристів п. Приходько та в імені цілого ансамблю сердечними словами подякував українському громадянству західних земель та зокрема Українському Центральному Комітетові за гостинне, повне братньої любови прийняття Капелі. Згадавши тепло побут Капелі у вишкільних таборах Стрілецької Дивізії та спільно проведений цьогорічний Свят-вечір, дир. Приходько закінчив промову, висловлюючи свою віру в те, що вже недалекий той час, коли Капеля повернеться знову в Золотоверхий та зможе у своїй рідній хаті гостити західних братів.

Після цього Капеля виконала ще бадьору стрілецьку пісню — «Гей, там на горі січ іде».

Слухачі, що заповнили вщерть велику залю, не щадили цілому ансамблеві та поодиноким виконавцям своїх бурхливих оплесків за справді мистецьке виконання народніх пісень та дум.

ХЛІБОРОБСЬКІ ФІЛЬМИ

Як подає тижневик «Краківські Вісті», в Генеральній Губернії створено цілий ряд культурних фільмів, найважливіше значення з яких мають спеціяльні фільми для хліборобів. Фільми ці користаються великим успіхом у галицького селянства. За допомогою пересувного кіноустаткування їх демострували навіть у найдальших селах В 1943. р., відбулося 3 000. показів хліборобських фільмів.

Театр і Кіно

Мій шлях до рампи

(Записки совєтської артистки)

Перші кроки...

«Виною» моєї театральної роботи є батько. А можливо що це так воно й повинно бути...

Мене, маленьку семирічну дівчинку батько (а був він керівником духової оркестри) навчив маленького віршика, якого я і досі не забула; чий це твір — не згадаю, можливо, що якогось доморослого поета нашої околиці, пригадую тепер тільки кілька рядків цього твору:

— «То не віють буйні вітри,
Не з морем вони говорять.
То голосять робітники,
Бо батька оце хоронять.
Заревів Дніпро і кручі
Як почув про оце горе...
Підняв хвилі тай поніс їх
Ген-ген аж у Чорне море.
Заплакала вся біднота
На високій же могилі
Поховали свого батька
Таки на рідній Вкраїні...»

Пізніще нам-дітям батько дуже багато читав українських драматичних творів. Найбільше мені врізались у пам'ять твори Івана Котляревського та «Кобзар» Т. Шевченка. Батько мій також брав участь у драматичному гуртку, що був зорганізований моїм дядьком (це було в селі на Кам'янець-Подільщині). І ось одного разу впоряджалось свято (11 березня, день народження Т. Шевченка). Багато школяриків деклямували вірші. Я сиділа біля батька й почала плакати, бо ж я теж умію напам'ять вірш, чому я не можу вийти на сцену та продеклямувати його?.. Батько якось постарався і повів мене на сцену. Я вийшла сама, не злякалась, і почала дуже голосно семирічним голосочком проголошувати цей віршик. Усім людям це було смішним, а для мене — велика радість, особливо, коли всі почали мені щиро апльодувати. Коли я вернула за куліси, батько взяв мене на руки і поніс у другу кімнату показати малих артистів — дівчаток і хлопчиків, що були пофарбовані чимсь та збірались «представляти» драму — «Дитинство Шевченка». Я побачила дівчаток у стрічках, намистах, хлопчиків у широких штанях та кольорових каптанах і мені знову захотілося піти з ними на сцену. Вони мене не взяли, але обіцяли мені завтра взяти на іншу п'єсу. Добре!.. але це «завтра» протягнулося на цілий рік.

Оце мені вісім років. У гуртку, в якому брав участь мій батько, готували якусь п'єсу. Було потрібно маленького хлопчика, проводиря старому дідові. Тому, що я була з батьком на репетиції, мені й випала ця честь. І от моя перша прем'єра, яка завдає мені дуже багато клопоту: я миюся, морочу маму, щоб мене одягала... це з самого раннього ранку. Вечером плачу, щоб мене так само нафарбували, як це роблять старші... Нарешті вистара. І я веду діда на сцену. Мені було потрібно сказати декілька слів:

— «Дідусю, тут діється щось непевне...»

Я, нечекаючи репліки, або щоб хтось до мене звернувся, кричу повним голосом свої слова та вибігаю за куліси. За це мене трохи налаяли, але і похвалили — звичайно, як дитину.

*

Дальше моя «праця на сцені» розпочалась з третього клясу неповної середньої школи. Я між учнями була ростом вища від усіх дівчат, тому вчителька, що режисерувала в будь-який п'єсі давала мені ролі старих жінок. Я не мала нічого проти, аби тільки бути на сцені.

У нашому селі був один хлопець, що вчився у театральній школі. Завжди на літні ваканції він приїзджав додому і з дорослими школярами, а оскільки я була ростом висока, то і я з ними, ставив п'єси, робив деклямації, організовував хор. Ця робота мені дуже подобалась. І от по закінченні сьомого клясу, я й кажу матері, що не хочу залишатися дома, а хочу дальше учитись. Мати, звичайна селянка, суперечить тому, звертає увагу на те, що сім'я наша велика, а робити немає кому. Я стою на своїм. Мати згоджується, тільки при умові, що я піду або в учительки, або в інститут швачок. Я їй відповідаю, що немаю ніякої охоти бути вчителькою, або швачкою; мати відмовляє мені в допомозі. Без грошей буде зле, я нікуди не зможу поїхати.

Я селянка, мені 14 років. Усіх боюся, усього соромлюся. Я подумала — подумала і рішила вчинити волю матері та йти в школу швачок, що була близько дому, повчуся три роки, але театральна школа від мене таки не втече...

Настав час, коли потрібно було здавати вступний іспит. Я разом з подругами йду у школу швачок. На моє тоді щастя, мені відмовили тому, що рік мій ще замолодий до цієї школи. Але моя мати і думати не хоче, щоб я «дите», кудись сама поїхала. А тим паче в якусь там театральну школу. Мати мені доказує (батько дома тоді не працював), що артисти це дуже погані люди та всяко намагалась мене відмовити від мого наміру.

Але в нашому селі жила учителька, Любов Захарівна, дочка бувшого попа. Пригоджу я до неї та ревно плачу. Вона мене тихенько збірає в дорогу. Дає грошей і я їду з одним військовим в Одесу, а потім він мене садовить на пароплав до Херсону. В Херсоні я здала іспит з усіх дисціплін загально-освітних, а також «пройшла пробу фахову». Я учениця театральної школи...

Шкільні роки 1936—40.

Школа, в якій я починала своє навчання, була єдиною школою в Радянському Союзі. Вона носила характер чисто української школи мистецтва. В ній вчилися здебільшого діти українського села. Поступали сюди на різні відділи по їх здібностях, а були тут такі відділи: театральний, художній, музичний духовий і струнний та вокальний. Школа ця була організована невідомою мені людиною у с. Водичках, Кам'янець-Подільської (тоді Проскурівської) області в 1933 році і названа була **«Університет мистецтв».** Школа ця дуже часто міняла як директорів, так і назву. Лектура в ній була часто з малими знаннями в своїх справах. В 1935 році школа ця була закрита київським відділом Народньої Освіти. Було заарештовано директора та де-кількох викладачів, як ворогів народу. Але оскільки дуже багато студентів не захотіли перейти у інші школи набувати немилу їм спеціяльність, то районний Комітет партії, знову відкрив цю школу, яку й переведено вже до Херсону. Там організували ще де-кілька нових відділів, як кляс бандури, скрипки та дитячу музичну школу. В Херсоні ця школа набула великої популярности. Сюди почали приїзджати студенти з усіх кінців України.

Працювали ми, театрали, лише українською мовою. Учитель який викладав «майстерність актора», О. Цунко, домагався, щоб студенти на його лекціях розмовляли лише чистою українською мовою. Він завжди говорив: — «Ви повинні зрозуміти, що ви носії української культури. Поскільки ви будете працювати в українському театрі, то глядачі від вас повинні чути красу вашої мови».

Тут, в Херсоні, наша школа набула високо-культурних викладачів, що мали вищу освіту з багаторічною учительською практикою. В нас тільки не ставало культурного, фахового директора. Директором в цей час був член партії, який не звертав жадної уваги на те, що він директор та й ще школи мистецтва. З цим великим завданням цей член партії невправився, хоча й мав похвали за роботу школи. Він навіть часто зловживав студентською стипендією...

у Польщі. Він поставив на належну наукову височінь дослідницьку справу в польській металюрґії, а його учні були першими керманичами на польських гутах.

1927 р. інж. І. Фещенко-Чопівський отримав степень доктора технічних наук на Варшавській Політехніці, а 1931 р. був габілітований на Гутничім Відділі Гірничої Академії в Кракові. Незабаром його обрано членом-кореспондентом Польської Академії Технічних Наук та консультантом у справах технічної обрібки амуніції в державних фабриках у Польщі. Того ж 1931 р. Чопівського призначено на Горішній Шлезьк до концерну гут, де він перебрав провід дослідчої станиці гути «Покій» і «Байльдон» та дорадництво в гуті Мільовіце коло Соснівця.

Де міг і як міг працював проф. І. Чопівський і для української науки та технічної культури. Як член організацій українських інженерів і техніків, дописував до фахової преси, виступав зі своїми видатними доповідями на різних науково-технічних з'їздах, тощо. В р. р. 1922/1923 він реґулярно доїздив на виклади «Технолоґії металів» на Техніці при Українськім Тайнім Університеті у Львові. Наукове Товариство ім. Шевченка обрало його дійсним членом, де він тепер займає становище голови Технічної Секції, а Українське Технічне Товариство у Львові іменувало своїм почесним членом.

До сучасної війни проф. І. Чопівський був дійсним членом кількох Технічних Інститутів та інших високих наукових установ у чужих европейських державах. Із 1940 р. він є постійним технічним дорадником у великому концерні гут на Шлезьку. Крім того свого часу ювілят належав, як активний член, до багатьох українських національно культурних і громадських організацій в краю й на еміґрації, а в тім і до Української Могилянсько-Мазепінської Академії, як заступник її голови. Тепер він займає становище провідника Крайової Управи Українського Національного Об'єднання (УНО).

За 35 літ своєї наукової діяльности д-р І. Чопівський опублікував 140 праць у мовах — українській, німецькій, французькій, польській, московській, тощо. Перша більша праця, що промостила Чопівському дорогу в широкий науковий світ, була, вже згадана, «ад'юнктська розправа» — «До питання про цементацію металів». Згодом її видрукувало у своїх виданнях Наукове Т-во ім. Шевченка у Львові, а також опублікували чужомовні наукові журнали.

Вельми прихильно зустріла фахова критика і другу його велику працю (3 томи. 1.100 стор. друку) п. н. «Курс металознавства», що вийшла в польській мові. В українській мові ювілятові м. і. належать чисельні праці також і в галузі господарчо — економічних наук. З них у першу чергу слід згадати — «Природні багатства України» (2 томи). Цю працю автор написав за спонукою проф. М. Грушевського і вона довгі роки служила головним джерелом різного матеріялу для Відділу Пропаґанди при Українськім Міністерстві Закордонних Справ, для Українських Дипломатичних Місій і т. п. Перу Чопівського також належить двотомова «Економічна Географія України», що своїм змістом охоплює Україну в кол. границях Української Центральної Ради.

Як педагог, Чопівський належить до категорії професорів «з ласки Божої». Він розуміє психологію студента, толерує його молодечі пориви, навіть вибачає його вибрики. Болить душею за слободухів, не оправдує надмірне захоплення політикою, відверто висловлює свою думку, що студент є передусім учень і має перш усього — вчитися. В кожній ситуації підходить до студентів доброзичливо, по-батьківськи, зі сентиментом готовим багато вибачити. Студенти в більшости відчували сприятливе до них відношення і... часто використовували свого професора. Однак вони йдуть до Чопівсько масово, як до професора світового маштабу, в якого можна пізнати нове, сучасне та багато навчитися.

Проф. І. Чопівському доля судила ось уже 25 літ працювати на чужому терені, переважно для чужих людей, проте він ніколи не забував рідної справи й української культури. Всюди і при всіх обставинах він виступав як вірний син свого народу і достойно маніфестував українство. Чопівський любить Україну з цілої своєї душі й дуже вболіває її сучасною долею. На наші новорічні поздоровлення разом зі запитом: «Що поробляєте?» — була від нього коротка, але глибока своїм змістом, відповідь: — «Тужу за Батьківщиною!..» Ні влюблена праця, ні свідомість виконаного обов'язку, а ні навіть найліпший лікар — час не змогли загоїти рани його душі...

Д. Миронович.

З життя Філій і Гуртків УНО

ЗВІТ ДІЯЛЬНОСТИ ГУРТКА УНО В АУЕРБАХУ

Останній звіт діяльности нашого Гуртка був поданий 21. XII. 1943 р. Попереднього року Гурток числив 20 членів, тепер лише — 13, бо деякі з наших членів виїхали на рідні землі, другі перестали бути чинними членами і з наказу урядових чинників були виключені зі складу Гуртка.

За відчітний час Гурток відбув 10 сходин, де були зачитані Обіжники Головної Управи УНО, обговорені та продискутовані. Відсвятковано за цей час п'ять національних свят, де були зачитані надіслані нам Культурно-Освітним відділом УНО реферати, власними силами різні деклямації, співи та інше.

Кореспондував Гурток переважно з Головною Управою УНО та його книжним відділом. Таких листувань було виконано 49-ть.

Каса нашого Гуртка у звітний час виносила 240 РМ., які й переслано до Головної Управи. Гроші ті були призначені на оплати членських внесків наших членів та пожертви на Національний Фонд.

Провід Гуртка складає подяку Головній Управі за надіслані матеріяли для нашої роботи та її вчасне та постійне керування нашою діяльністю. І просить й на слідуючий рік помагати йому в його праці.

СВЯТО СПІЛЬНОЇ ВЕЧЕРІ В ГУРТКУ УНО В КОЗЕЛІ

Гурток УНО в Козелю влаштував **спільну вечерю** дня 6-го січня 1944 р в місцевості Лянґлібен в помешканню члена відділу, п Михайла Голича. Перед вечерею панотець Андрій Дутко відслужив в тому самому селі Службу Божу при численній участі українців з Галичини та Східньої України. Після того ті, що причинилися до спільної вечері зійшлися в гостиннім домі свого земляка. Та на жаль, усіх бажаючих не можна було примістити, бо на публичну залю не дістали дозволу від поліції.

Свято відкрив о год. 8-ій секретар гуртка УНО, Павло Стефанів, пригадуючи присутнім давніші часи, коли ми були на своїй рідній землі, засідали до спільного стола зі своїми родинами. Сьогодня далеко від своїх, на чужині ми додержуємось святої традиції та, бодай в душі та в серці своїм, святкуємо її спільно зо всіма далекими і близькими своїми рідними та друзями. Не сумуймо в цей радісний день Різдва Христова, а вірьмо, що наступне свято будемо вже всі разом, за одним столом святкувати.

Після того п. Стефанів розпочав спільну вечерю молитвою, після якої залунала радісна, «Нова радість стала...» Присутні хоча й в тісноті були вдоволені, складаючи один одному побажання. А господареві та панотцеві, на пропозицію п. Стефаніва, всі присутні склали сердечну подяку та побажали їм многая літа. В час вечері була також переведена збірка на користь полонених братів наших і зібрано було 74.24 РМ.

НАШІ ВТРАТИ...

Дня 26. січня ц. р., спочив у Бозі, проживши 70 років, настоятель української парохії при Варшавській Митрополії, Архипресвітер **Павло Пащевський,** колишній протопресвітер Армії і Фльоти УНР.

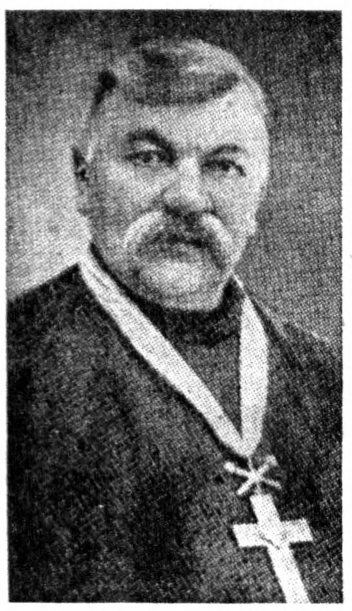

Арх. «УВ»

Урочистий похорон при численій участи високого духовенства м. Варшави на чолі з Митрополітом Діонісієм, Комбатантів Армії УНР, Українського Допомогового Комітету та представників інших українських організацій м. Варшави та і поза Варшавою відбувся на мійськім кладовищу. В. Й. П.!

*

Гурток УНО в Піссіґгофен повідомляє, що дня 20. січня ц. року помер трагічною смертю друг Михайло **Суховинський.**

Покійний народився 21. VII. 1924 року в селі Боків, почта Бережани. 15. V. 1942 році прибув до Німеччини, де й спіткало його нещастя: в час праці в лісі впало на його дерево.

П. М. Суховинський був свідомим українцем. Гурток в Піссіґгофені зобов'язаний йому своїм існуванням. Покійний не міг належати до УНО, але постійно допомагав йому своєю пильною працею.

Вічна Йому пам'ять!

*

4. січня ц. р. упокоївся в Подєбрадах найстарший член Подєбрадської Філії УНО **Назар Василєвич Тюрин.** Небіжчик народився 27. травня р. 1868 в м. Умані. По попередній службі в державних установах м. Києва та інших міст України, як військовий урядовець, брав участь у російсько-японській, а пізніше у світовій війні. На початку революції р. 1917. був перенесений до славнозвісної твердині Кронштадт на посаду скарбника. Але навіть таке високе положення в студеній, непривітливій чужій країні не втримало його і він при першій можливості втікає з більшовицького «раю» на рідні лани України. По поверненню в Україну небіжчик зараз же приголосився до української армії, в якій виконував обов'язки скарбника армії УНР аж до ліквідації її на еміґрації. Витривало перейшов тяжкий еміґрантський шлях, не цураючись фізичної праці, хоч більшовики робили йому пропозицію щодо повороту з обіцянням високої посади. У р. 1922. переїздить на запрошення ректорату Української Господарської Академії в Подєбрадах до Чехії і тут перебирає на себе функцію бухгальтера Студентського Допомогового Комітету, виконуючи її віддано й з розумінням своїх обов'язків. Студентство в небіжчикові знайшло доброго опікуна й старшого товариша, який в міру можливостей намагався допомогти кожному, хто дійсно потребував матеріяльну допомогу чи то для провадження студій (ті, що не мали стипендій), чи в скрутну хвилину еміґрантського життя як своїми інтервенціями, так часто і з власної еміґрантської кишені. За таке наставлення до студентства був загальним його улюбленцем. По ліквідації УГА небіжчик переходить на функції бухгальтера в Українському Технічно-Господарському Інституту позаочного навчання в Подєбрадах і ці функції так само сумлінно й віддано виконував аж до самої смерти. Його словами було: «стара ґвардія вмирає, але не складає рук й цього він додержувався через ціле своє еміґрантське життя. Начебто відчуваючи близьку смерть (хоч до останнього часу, не дивлячись на свій вік бадьоро тримався), цілий час згадував свою любу Уманщину й марив якмога скорше повернутися на рідну землю. Та не довелося... Чужа, хоч і братня земля прийняла його останки. Поховано його на Подєбрадському цвинтарі за присутністю цілої Подєбрадської української колонії й численних мешканців Подєбрад під спів «Чуєш, брате, мій». Від української колонії, УГА та УТГІ розлучився з небіжчиком професор Віктор Доманицький, згадавши про його заслуги й працю.

Хай тобі, вірний сину України, буде легка чужа земля! А пам'ять про тебе буде жити серед бувшого студентства УГА і всіх, кому доводилося з тобою стрічатися.

Ф. Гай-Гаєвський.

«ВЕЧІР НАЦІЙ» У ҐРАЦІ

Заходом академиків «Аусляндштеле» відбувся 12. II. 1944 р. в Ґраці «Вечір Націй» на якім поруч інших студентів високих шкіл взяли участь і українці.

Українське студентське товариство «Січ» виступило з хором і двома народніми танцями. Мужеський хор відспивав «Ми йдемо в бій» і «Сонце низенько», «Ой пряду, пряду» та «Коломийку». У танках взяли участь Марта Шарата та Михайло Машовець, а правдиву бурю оплесків зібрала остання українська точка «Запорожець» у виконанні: Сидір Тимев, Ярема Пруц, Михайло Машовець та Василь Голояд.

КОНЦЕРТ М. ДУДИ ТА ПРОФ. Б. МАКСИМОВИЧА У ВІДНІ

Дня 13. лютого біж. року в неділю відбувся подвійний концерт опер. співака Мих. **Дуди** та найкращого українського п'яніста проф. **Б. Максимовича** у залі «Моцарта» віденського «концертгаузу».

Проф. Максимович Борис виконав «Токкату» Шумана, «Ноктурн» Шопена, «Баладу» тогож композитора, пісню і пролог Ревуцького та іспанську рапсодію і «Кампанеллю» Ліста.

Михайло Дуда виконав пісню Левка з «Утоплена» М. Лисенка та каватіну з опери «Тарас Бульба», С. Людкевича «Тайну» та «Колисанку», Барвінського «Ноктюрн» та «Псалом 93», Россіні «Баркароллю» та «Оргію», Верді романс з опери «Сила долі» та стретту з опери «Трубадур», Пуччіні, «Не плач Ліє», з опери «Турандот» і «Нехай вона вірить» з опери «Дівчина зі золотого заходу».

Концерт 9-го січня б р. з симфонічною оркестрою — фільмовано. Цей концерт, як і концерти в Лінцу та Штафі відбулись з великим успіхом. Німецька публика прийняла ці концерти з великою увагою та дуже прихильно.

Просимо авторів не посилати нам віршів, бо «УВ» віршів не містить.

Редакція.

Я була дуже захоплена своєю роботою, а також часами давала поміч учителям.

Коли я приїхала додому на літні канікули, там я почала вже пробувати свої сили й на практиці.

В селі я зорганізувала з селянських дівчат та хлопців драматичний гурток. З ними я й почала свою не легку, але одважну роботу так, як того вимагає режисура і як тому мене вчили. Це все моїх співробітників страшенно мучило; їм непотрібна була моя «ідея п'єси»; їм було всерівно, чому ми беремо цю саме п'єсу. На мої запитання вони нічого не відповідали.

Мені було тоді 15. років... З неохотою вони мене слухали, бо тут були наполовину старші від мене. Але я прикладала всіх зусиль, щоби добитися свого.

Так було п'ять років підряд. Кожного року два літні місяці я з ними працювала. Звичайно, спочатку дуже недосвідченно, робила на кожному кроці колосальні помилки, але я на те не зважала, а вперто робила далі.

Першою моєю п'єсою була Васильченка — «На перші гулі». Ми самі робили і декорації. Працювали лише вечорами. Ставили п'єсу під суфльора, лише я одна знала свою ролю напам'ять. (Пізніше вони всі мені заздріли!..) Я їх вмовляла, щоби усі вчили, але вони не могли зрозуміти для чого це. Вони говорили — для чого вчити ролю, як вірш, а через дві-три постановки забути.

Почався наш урочистий вечір. Мені було дуже трудно, бо доводилося мені бути і режисером, і актором, і гриміровщиком та костюмером. Всі потрібні костюми актори повинні дістати самі, але всеж таки відповідальність за це лежала на мені. Почався наш вечір. Як звичайно в нашому селі (воно було значно культурніше від усіх навколо: у нас був великий клюб, влаштований в колишній церкві, де вміщалося 2—3 тисячі душ), був свій духовий оркестр, була десятирічна школа, хоча по інших селах, більших — були семирічні, а в малих, глухих, тільки чотирьох-класові, тут було багато вчителів з вищою освітою, а також багато інтеліґенцію.

На початку, як то водилось, заграв духовий оркестр. Глядачі зійшлися рано: на дворі йшов дощ, тому люди не працювали. В залі починають кричати, щоб ми вже починали виставу. Я послала одного учителя, щоб він трохи стримав нетерпеливість публіки. Учитель почав щось там розказувати, але людям це неподобалось. Тоді я даю на сцені розпорядження, що кому робити, а сама йду за занавіс і деклямую твір Нечуя-Левицького — «Благословіть бабу Параску скоропостижно вмерти»... Я ніколи не забуду того щирого, гомеричного сміху на залі! Люди реготали, як то кажуть «до упаду»... А які були овації після мого закінчення! Я незвичайно зраділа, зраділа саме тому, що оця колись не культурна, а тепер, малокультурна селянська маса стала розуміти мистецтво, хоча й примітивне, але **мистецтво.**

Наш спектакль пройшов незовсім добре: Савка недочув слова на сцені, суфльор кричить, щоб він сміявся, той не чує, стоїть тихо. Тоді суфльор кричить: — «три рази: ха-ха-ха»... І актор, не думаючи, каже до партнера: — «три рази ха-ха-ха»... Глядачі зрозуміли це і увесь зал вибухнув сміхом... На тім і скінчилося.

Мілашіна Тетяна.

СУП-ДІВЧА (Ґаєрваллі)

(Фільм Тобіса, реж. Штайнгоф, в гол. ролі Гайдемарі Гатаєр).

Один з тих, які не забуваються...

Мені пригадалася «Каторжна». Оповідання про дівчину прокляту життям, що не дарує їй ні одного теплого почуття, ні одного теплого усміху, ні одного ясного слова, ні одної привітної людини...

«Каторжна, Каторжна!» — гукають за нею на вулиці діти; «Каторжна!» — рве за волосся батько; — «Ах, ти, каторжна!» — б'є в лице чоловік...

І «каторжною» виривається вона насилу зо зненавидженого життя.

Це оповідання, повне розпучливої трагіки, зі сильною психологічною глибиною, широке й багате всякими драматичними можливостями.

То й не диво, що ця сама фабула в німецькій версії, на тлі чудових альпійських скель, натхнула й режисера Штайнгофа.

З його влучної руки зродилася на довгих стрічках целюльоїду прекрасна, монументальна драма невгнутої, глибокої душі — «Ґаєрваллі» (Суп-дівча).

«Ґаєрваллі» — це один з найкращих фільмів Тобіс-а. Фільм, в якому крім нешабльонового сценарія й режії, добре розділені й ролі (що так рідко трапляється в фільмах!). Властиво душою і тілом фільму є сильна постать дівчини, що своєю великою тінню заслонює всіх і все. А тінь ця тим більша, що сміливим, але щасливим вибором, ролю цю дістала **Гайдемарі Гатаєр.**

Для молодої артистки з небуденною силою драматичного виразу стала ця тяжка, глибока роля верхом уміння її.

Кращого вибору для ролі й артистки тяжко було би знайти.

Твердження, що «Ґаєрваллі» це не тільки «вундеркінд» Тобіс-а, але і всієї европейської модерної кінематографії, не може збудити в нікого обурення. Всі европейські фільмові продукції пробували й пробують більше чи менше вдало зафіксувати рухливою камерою народній побут. Та фільми ці кульгають поза океаном на брак ймовірности побутових складників, в Европі на кострубаті накопичення його та на неотесані, найчастіше нефільмові сюжети (Про нашу побутовщину краще мовчати).

Німецький побутовий фільм не молодий уже, але кульгає (з дрібненькими виїмками) теж не менше інших.

Тому без сумніву — поява «Ґаєрваллі» на німецькому екрані явище небуденне.

А небуденність її в небуденній появі **Гайдемарі Гатаєр.**

Тяжко, майже неможливо, уявити собі когось іншого в ролі непокірної, незагнузданої дитини альпійських

Любий суп — її друг

Foto «Atlantic — Tobis»

МАРКО БЕЗРУЧКО
генерального штабу генерал-хорунжий

Ще одна свіжа могила, ще одна невіджалована втрата в наших рядах.

10. лютого 1044 року, після тяжкої затяжної хвороби, помер у Варшаві так добре знаний всьому нашому вояцтву обох українських армій — УГА й УНР, командир славної 6-ої Січової стрілецької дивізії генштабу генерал-хорунжий Марко Безручко.

Арх. «УВ»

Невимовний жаль обгорнув нас вояків при цій сумній вістці. Втратили бо ми одного з найвидатніших наших бойових командирів, що своєю особистою хоробрістю і завжди вдатним керуванням в боях, здобув собі й своїй дивізії так голосну славу.

Скромний в особистому життю, вимагальний, часами суворий на службі, але завжди справедливий і турботливий до підлеглих, — він здобув собі заслужену любов і повагу всієї дивізії, яка його боготворила й славу про нього рознесла по цілій нашій армії.

З певністю можна сказати, що не було в армії вояка, який би не знав генерала Безручка та його чинів бойових.

Народився покійний генерал 31. жовтня 1883 року на Запоріжжі. Загальну освіту побрав в учительській семинарії, яку скінчив у 1905 році. Науку військову здобув в Одеській старшинській школі, з якої вийшов у ранзі хорунжого до 106 пішого Уфімського полку, що стаціонував у Вільні. Вищу військову освіту здобув в Академії Генерального Штабу в Петербурзі, яку скінчив у 1914 році й повернувся до свого полку, з яким і вийшов на першу світову війну. Вскорі його перенесено до штабу 30 армійського корпусу на становище по генеральному штабу. В складі цього корпусу він і закінчив війну на Румунському фронті.

До війська українського вступив у році 1918, де йому повірено відповідальне становище начальника персонального відділу Українського Генерального Штабу.

Від 25. березня 1919 року є він начальником штабу Корпусу Січових Стрільців, з якими бере уділ в боях з большевиками до 7. грудня. коли зостає інтернований поляками в Луцьку.

1. січня 1920 року Головний Отаман Симон Петлюра викликає його до місця свого постою й доручає йому формування 6 пішої дивізії. Завдання це генерал Безручко виконав. Виконуючи оперативне завдання, відбуває генерал Безручко славний марш на Київ. Це ж бо його, тоді ще полковника, вітав так ентузіястично наш прастарий Київ, коли він, як переможець по розгромі большевиків, на чолі своєї славної дивізії вступає тріумфально до столиці України!

В часі відходу від Києва, що зачався 9. червня 1920 року, генерал Безручко не раз міряється силами в арієрґардних боях з насідаючими большевицьким частинами, яким задає значних втрат (як от під Ігнатполем та на річці Уборть) без втрат у своїй дивізії.

Другою блискучою перемогою генерала Безручка над ворогом була перемога над совітською боєвою кінною групою Будьонного під Замостям. Це ж він, генерал Марко Безручко, розбив хижацькі полчища Будьонного під Замостям.

13 листопада 1920 року закінчив покійний генерал свою бойову працю й разом з військом українським перейшов на еміґрацію, де був інтернований спочатку в Олександрові-Куявськім і пізніще в Щипіорні, біля Каліша, повнячи становище командира групи війська, інтернованого тут.

В році 1921 покликав Головний Отаман Симон Петлюра генерала Безручка на пост військового міністра, де він так же само добре справлявся з завданнями, як і на полі бою.

В 1924 році, коли поляки розпочали остаточну ліквідацію таборів інтернованих, покидає покійний генерал таборові дроти, переїздить до Варшави, де й обнімає зарібкову працю в польському Військовому Географічному Інституті.

Поза годинами служби генерал Безручко бере уділ у громадському життю української політичної еміґрації в Варшаві, де повнить певні становища: голови головної ревізійної комісії Українського Центрального Комітету в Польщі та голови Українського Военно-Історичного Товариства.

Спи ж спокійно, дорогий генерале й друже: Ти добре прислужився матері-Вкраїні та її військові. Вони Тебе не забудуть, вони пам'ять славную про Тебе передадуть історії, а домовину Твою, їм дорогую, перевезуть до Києва й поставлять в пантеоні найславніших достойників своїх.

Мир праху Твойому та вічная пам'ять. Прощай, наш дорогий, на віки!

Полковник **Мих. Садовський.**

✶

Провід гуртка в Нінгаґені отримав з краю сумного листа про смерть члена проводу, бувшого секретаря, Матвія **Сорочана.** Покійний родився в с. Ремезівці, пов. Золочів 8. листопаду 1944 року і загинув від кулі злочинців одночасно зо своїми чотирьма товаришами. Похорон відбувся на Новий Рік.

Провід Гуртка, як рівнож усі члени, висловлюють свій щирий жаль з приводу загибелі свого коханого члена. За час своєї праці покійний вклав багато старань та праці для зорганізовання хору в гуртку, яким і керував. Від'їзжаючи покійний наче передчував, що не повернеться до нас, тоді він сказав нам:

— «Зоставайтесь з Богом, мої друзі, і пам'ятайте, що ви на чужині і по вас та вашій поведінці оцінюють чужинці наш Український Нарід. Тому будьте завжди гідні свого імени та не заплямте свого прапора, якого несете в своїм серці для добра своєї Батьківщини і свого народу. Сміливо йдіть простою дорогою, яку нам призначив Бог, нею бо ми й дійдемо свого. Слава Україні!

✶

Управа гуртка в Гайнівці окр. Білостоцькій сповіщає про смерть свого члена **Марущака Іллі.** Покійний, син Степана і Ярини народився 20. липня 1896 р. в м. Мурованих-Курилівцях на Поділлю. Скінчив там же 3-х клясову народню школу. Служив в рос. армії, з революцією переходить на службу до української армії, в останнє до 3-ої залізної дивізії ген. Удовиченка, в складі якої переходить на інтернацію. В лагері Каліша працює при постачанню, яко урядовець. В 1923 р. виїзджає на роботу до Гайнівки на хемічну фабрику, де й працював увесь час. При важкій праці сталось йому нещастя. По операції вмер 13. січня 1944 р., осиротивши жінку й сина. В. Й. П.!

ЗАГАДКА:

Я знаю одного громадянина, що за все своє життя ось ким бував: столяром, шевцем, цілюрником, слюсарем, старцем, ченцем, маляром, двірником, катом, суддею, фотографом, старшиною, матросом, козаком, попом; потім увесь народ одноголосно настановив його своїм королем. Покоролював він років зо-три й помер. Але незабаром він... воскрес.

Дивуєтесь?.. Ні, я вам кажу правду, бо сам на власні очі бачив, як він після королювання розносив газети, знову був майстром, що годинники ладить і директором банку, потім вчителем, сторожем, музикою, відомим письменником, співцем, ну... й на останку вступив до ватаги розбійників. Багацько людей повбивав і його вбили, але в дійсности він помер своєю смертю на власній постелі...

Я певен, що багацько з вас чували про цього громадянина. Навіть дехто може вже й бачив його на власні очі?.. То скажіть-же, хто він?...

ЦІКАВЕ З'ЯВИЩЕ

Запропонуйте кільком своїм товаришам написати число — 12 345.679 — і нехай один із них помножить це число на 9, другий на 18 (9 × 2), третій на 27 (9 × 3), четвертий на 36 (9 × 4), п'ятий на 45 (9 × 5) і т. д.

Як вони помножать, то попрохайте кожного з них назвати свій здобуток і всі здивовано почують, що

перший має . . .	111.111.111,
другий має . . .	222.222.222,
третий має . . .	333.333.333,
четвертий має . .	444.444.444,
п'ятий має . . .	555.555.555,

і т. д.

ОРИҐІНАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ ЧИСЕЛ

1 × 9 + 2 = 11
12 × 9 + 3 = 111
123 × 9 + 4 = 1111
1234 × 9 + 5 = 11111
12345 × 9 + 6 = 111111
123456 × 9 + 7 = 1111111
1234567 × 9 + 8 = 11111111
12345678 × 9 + 9 = 111111111
123456789 × 9 + 10 = 1111111111

ОГОЛОШЕННЯ:

Українська Установа Довір'я в Німеччині. Відділ Опіки над Полоненними тою дорогою закликає **п. Івана Пилипенка,** уродж. 19. VIII. 1904 р. в Києві подати про себе вістку на адресу Українського Центрального Комітету, Реферат Полонених, Львів. Вищенаведеного розшукує **п. Ганна Пилипенко.**

ДУШПАСТИРСТВО УКРАЇНЦІВ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ

Українці греко-католицького обряду з Райнланду, Саарґебіту (Дієцезії Кельн, Аахен, Шпейєр, Трір) голосіться у справі відправи Богослужби, як рівнож у всіх інших релігійно-церковних справах до своєї Душпастирської Станиці на адресу :

Seelsorge der katholischen Ukrainer BONN (RHEIN), Humboldt-Straße 13. Tel. 30 28.

о. Ярослав Полянський.

З ЖИТТЯ УТГІ

В зв'язку з военними обставинами Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання вибрався по майже 12-літнім перебуванні із своїх приміщень в Подєбрадському Замку, де раніше містилася Українська Господарська Академія, і перенісся на інше помешкання в **Подєбрадах Гусова вул. 131.** Після тимчасової перерви праця в установах Інституту відновилася знову і продовжується нормально. Впис на фахові заочні курси Пасічництва, Садівництва, Птахівництва, Оброблення Шкіри, Миловарства, Фотографії, Автомобілю, Креслення, Коропового Господарства, Консервації та Перероблення Садовини й Городини, Економічно-Кооперативного Відділу, Бухгальтерії, чужих мов і т. д. продовжується без обмеження реченця.

Проспект висилається безплатно. Зголошення надсилати на адресу: **Ukrainisches Technisch-Wirtschaftliches Institut. Podiebrad. Protektorat Böhmen und Mähren.**

ПОВІДОМЛЕННЯ ЗАКОРДОННОГО КОМІТЕТА УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В ЖЕНЕВІ

I.

Останнім часом Закордонний Комітет Українського Червоного Хреста в Женеві почав знову одержувати ріжні числені прохання дотично розшуку кревних в Совітськім Союзі. Отже оцим сповіщаємо всіх заінтересованих, що сейчас абсолютно неможливо провадити які-будь розшуки в названій державі. Тим більше є неможливо пересилати тудою яку матеріяльну чи грошеву поміч.

II.

Одночасно Зак. Комітет У. Ч. Х. повідомляє на числені запити, що чужинцям легальний вступ до Швайцарії з якої будь причини є абсолютно унеможливлений. Жадні наукові чи громадські командировки, побут для вчення, чи для лікування, навіть короткотерміновий, так само не узгляднюются. У всякім разі всі демарші мусять бути роблені наперед у дотичних консулярських аґентів.

Нарешті Зак. Ком. У. Ч. Х. є в абсолютній неможливости робити які будь заходи в цім напрямі і звертатися до нього не треба.

При цім для загальної інформації додаємо, що усі хто з великою небезпекою для життя нелегально дістається на територію Швайцарії, як що він не є інтернований чи полонений, негайно тут інтернується до таборів праці. В окремих і рідких випадках ті хто може виказатися готівкою для кавції неменьш як 5 000 шв. франків, або відповідними дорогоцінностями може (як що знайде хто за нього ручиться) мешкати під доглядом поліції цівільно, але без дозволу займати яку будь посаду або взагалі заробляти.

З. К. У. Ч. Х. в Женеві.

Ukrainisches Rotes Kreuz, **Genf (Schweiz),** l. Pl. Grand Mezel.

Евген Бачинський, Директор.

УВАГА!

Складіть собі «У. В.» по сторінках, бо з технічних причин друкарня цього зробити не може!

Хочете мати цікавіший орґан? Забезпечуйте його фінансово— жертвуйте на «Український Вісник»!

провалъ, що дряпається по стрімких скелях за гніздами орлів, що заздрить супові величність його сильних крил, що вперто противиться батьковій волі й кулакам, що в своїй гордости вибирає радше самоту, холод та товариство глухого дідавівчаря, ніж сліпий послух і нелюбе подружжя, в гордій розпуці палить своє власне обійстя.

Тяжко розлучити з Гатаєр цю глибоку, чулу душу, що всією силою свойого єства віддається любові до людини, яка зневажає її. Та й любов ця горда, вперта, не дає вирватися словам признання, диктує краще мовчазне терпіння, ніж щастя в покорі (Шкода тільки, що цей могутній тип сирої, нешліфованої фальшом людини, та сітка добре нав'язаних конфліктів, мусить кінчатись по фільмових законах — «гепі енд»-ом).

Роля «Ґаєрваллі» тяжка, вимагає і в найкращого артиста максімум напруження його драматичних сил та сумліної праці. Та найважніше — роля ця вимагає **типа!**

Типа, що не відбивається на тлі тирольського побуту, мов заблуканий турист, що зливається з чудовою, грізною атмосферою Альп.

Типа надзвичайної **індивідуальности,** а не розрахованої фільмової шабльони Типа Гайдемарі Гатаєр!

В німецькому сучасному фільмі нема подібного їй двійника.

Г. Гатаєр — це артистка переконливої природности, надзвичайно інтеліґентного виразу, з пориваючою силою стриманої гри. Вистарчить самого фільму «Ґаєрваллі» для прикладу широкої скалі її театральних і фільмових можливостей.

Вона не належить до раптово сходячих на фільмовому обрії — дівчат з ясними кучерями, жінок з «інтересними» обличчями, чи ляльок зі «золотим горлом».

Гатаєр — артистка тонких нюансів і глибокої, стриманої пристрасти. В її руках, голосі, в очах —

Foto «Atlantic»

прихований неспокій, порив. Добра модуляція голосу, вміння вжитися в найменший рух ролі, надає життя її безпосередньому впливові. Ця артистка надзвичайно індивідуальної гри захоплює особливо найтящим середником драматичної творчости — мімікою. В своїх трьох добрих ролях (Ґаєрваллі, Іх клаґе ан, Дер ґроссе шаттен) дала вона чи не найбільше досягнення фільмової міміки свойого типа.

Особливою силою й ориґінальністю вражає гра її очей. Гра, що не потрібує слів, ні то музики. Часом здається, що вона примушує навіть свої зіниці поширятися й меншати.

Та мимо всіх її широких та ориґінальних засобів, Г. Гатаєр це артистка героїчної трагіки. Вона не належить до «артистів на всі ролі». Розуміється інтеліґентна гра її в легких, поверхових фільмах не гірша інших пересічних артистів, та на на такому тлі розгублюється могутність її ориґінального таланту.

І розуміється, по старому звичаю попадає вона якраз в ролі, що не тільки не дають можливости гри, а як навмисно напружують її сили для вироблення шабльону, поверхового й зайвого. В неї правда багаті засоби гри, творення різних постатей не напружують її сил, але поле її творчости — героїчна трагіка, не комедія. Постаті безбарвні, поверхові виходять в неї чужо, неприродньо, часом майже ґротескно. Як натомість трагічні її постаті закресленні з такою силою й розмахом, з такою живістю, що їх тяжко відірвати від її імені. Постатті Г. Гатаєр — це не незафіксовані враження для глядача, а наче різблена плястика.

Тому й рідко хто пригадує собі, що вона грала крім «Ґаєрваллі», «Іх клаґе ан», в «Пісні пусти» та «Великій тіні» ще і в таких фільмах як «Айн ґанцер Керл», «Айне Нахт ін Венедіґ», та в «Ман реде мір ніхтс фон Лібе».

Якби фільмові режисери й продуценти дійшли колись до переконання, що продукувати потрібно й добрі фільми, не гралаб Г. Гатаєр в комедіях, а для неї самої писалибся сценарії.

Та покищо фільмом заробляються гроші, а **добрі фільми вимагають доброї публіки. — Г. Зайкан.**

Читайте і вдумуйтесь в обіжники Головної Управи У.Н.О., бо ніхто не сміє відмовлятись, що їх не читав та не знає.

ПОЖЕРТВИ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ ФОНД ДО 31 ГРУДНЯ 1943 РОКУ

В. Петришин 10, С. Панарін 5, К. Віцентович 4, Філія Аусіґ 60, Т. Гороховський 2.50, Ф. Лисишин 8, А. Чупик 2, М. Дуда 16, А. Іваник 161, П. Крук 4, П. Пекелко 5, О. Брикайло 2, А. Паламар 2, О. Паламар 2, Г. Сенів 1.50, С. Прокопенко 3, І. Байдала 0.50, В. Криштоф 8, В. Павлишин 2, А. В. і П. Фурчак 15, С. Гачка 44, Р. Тислюк 66, В. Рахівський 20, М. Дудра 5, П. Богацький 10, М. Білина 10, М. Попик 3 М. Гудар 2.

ПОЖЕРТВИ НА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ФОНД до 31. грудня 1943 р. в РМ.:

С. Сприн 5, А. Гринчук 1, А. Городинська 3, Ф. Федунь 2, П. Ханасівна 5, І. Максимяк 1, Е. Ціханчук 1, І. Ґайда 3, М. Денека 3, Л. Марков 5, М. Білавка 2, П. Галецький 2, А. Верхнянський 1, А. Адасовський Герренгоф 27.50, П. Хімяк 5, І. Жила 1, Філія Ґотенгафен 20, Л. Щасливець 3, Е. Малайний 2, Р. Барський 5, А. Якимович 5, Гурток Конін 8.50, А. Лохвацька 5, І. Чорнелюк 6, Ю. Горбарчук 1, Е. Скашпар 1, З. Гах 15, Гурток Конін 2, В. Ліщенко 0.75, Г. Філь 5, В. Крупчак 1, І. Дмитришин 5, Г. Травлінський 4, І. Мороз 1, С. Білосовський 5, М. Ґелемей 5, Ф. Гнип 5, Гурток Ціхенау 20, П. Дрозд 5, В. Демянюк 1, М. Лозинська 1, І. Ливинський 1, М. Гінзинський 2, В. Данилів 0 50, Гурток Райнгайм 70.05, Ґ. Ріцман 10, В. Грибовський 4, П. Шкільнюк 1, В. Петрук 5, В. Терлецький 2, І. Хоменко 2, О. Фрицин 0.50, О. Руденко 1, В. Кура 5, Др. Деревляний 10, Е Толенко 3, В. Лях 3, Д. Шостак 1, І. Осовський 10, Вагулик 3, А. Заклинська 5, О. Довгаль 1, Т. Дуда 2, В. Савчин 5, М. Лопушок 3, С. Денис 2, В. Яковишин 1, Т. Кубай 1 50, М. Лозинська 1.50, Др Сайкевич 25, О. Михайлюк 1, П. Струк 5, С. Савчак 6, І. Кініо 3, Б. Гаврилюк 1, Р. Теслюк 2, Р. Вінчар 10, С. Косцович 1, Філія Вартбрікен 24 46, В. Райдова 2, П. Петращкевич 2.50, П. Павлишин 2, Гурток Конін 16, Л. Музичук 35, О. Брикайло 3, М. Корищук 3, Філія Шритербурґ 20.65, Д. Прибило 5, І. Бохнюк 5, В. Шаливай 1, В. Драгомирецький 3, А. Ворон 2, Д. Денека 5, А. Заклинська 10, В. Суходола 2, Д. Кіндра 3, Г. Василина 3, Т. Величко 2, С. Бялосовський 4, М. Пацан 1, І. Мельник 2, А. Климко 2, В. Кардаш 5, Гусар 1, Др. Деревляний 5, Ключнщк 5, Ген. Курманович 60, Д. Гойнацький 5, О Матвій 2, Г. Бердак 10, І. Загорецький 2, С. Шумлій 9, М. Харитчак 4, А. Заклинська 20, В. Петрик 5, Др. Масюкевич 10, Гурток Конін 15, Р. Тисюк 3, В. Матляк 5, П. Галевич 2, М. Лукаш 1, М. Дунаєвський 5, І. Піскун 3, М. Войтенко 20, М. Салило 3 50, М. Попов 3, А. Якимович 6, М. Овсюк 0.50, С. Прокопенко 3.50, В. Криштоф 6, В. Гонтар 6

Druck: Gebr. Radetzki.
Berlin SW 68, Friedrichstr. 16